

วารสาร

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (Nittayasan Siangtham Chakmahayan)

International Standard
Serial Number

ISSN 2465-4205 (Print)
ISSN 2697-4045 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 : วารสารเสียงธรรมจากมหายาน ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน 2560

นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE)

TAP CHÍ ĐẠI THỪA PHÁP ÂM
WAT DHAMMAPANYARAMBANGMUANG
BANG CHANG, SAMPRAN, NAKHON PATHOM 73110
ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐

ผู้จัดพิมพ์

มูลนิธิพระยูไลโกษัชยสังเคราะห์ วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง
เลขที่ ๑๐๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐
โทร.๐๘-๕๑๑๗-๙๑๖๙, ๐๘-๕๓๐๓-๖๗๘๘ โทรสาร ๐-๓๔๙๗-๙๒๙๒
E-mai: mahayuan@gmail.com Facebook : www.facebook.com/MahayanBuddha

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ผลงาน กิจกรรมของวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง และองค์กรคณะสงฆ์ มหายาน ฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทยสู่สาธารณชน
๒. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณะสงฆ์มหายาน ฝ่ายอนัมนิกาย และผลงานวิชาการของผู้เชี่ยวชาญ และนักเขียนรุ่นใหม่สู่สาธารณชน
๓. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ และนักเผยแผ่รุ่นใหม่ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา เถรวาทและมหายาน ตลอดถึงวิชาการแขนงอื่นๆ

ที่ปรึกษาฝ่ายเถรวาท

๑. พระวิเทศโพธิคุณ, ดร. เจ้าอาวาส วัดสมานราษฎร์ จังหวัดชลบุรี
๒. พระมหาปราโมทย์ ปโมทโยม, ดร. ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุโทรทัศน์ธรรมมาธิปไตย DDTV
๓. พระครูปลัดณรงค์ฤทธิ์ อุรุภักขิโต พิธีกรรายการ “ตระเวนคน ตระเวนธรรม”

ที่ปรึกษาฝ่ายมหายาน

๑. พระมหาคณานัมนัธรรมปัญญาวิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย
๒. พระคณานัมนัธรรมเมธาจารย์ รองเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย
๓. พระคณานัมนัธรรมวิธานาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายขวา
๔. พระคณานัมนัธรรมวุฒาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายซ้าย
๕. พระสมณานัมนัธีราจารย์ ปลัดขวา
๖. พระบริหารอนัมนัพรต ปลัดซ้าย
๗. อองสรภาณมธุรส รองปลัดขวา
๘. อองสุตบทวาร รองปลัดซ้าย
๙. อองสรพจนสุนทร ผู้ช่วยปลัดขวา
๑๐. อองพจนกรโกศล ผู้ช่วยปลัดซ้าย, เลขานุการคณะสงฆ์อนัมนิกาย
๑๑. อองปลัดธรรมปัญญาวิวัตร เลขานุการเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย
๑๒. อองธรรมธเรณชัย เหว่มีน
๑๓. อองสังฆรักษ์กิจธบุษย์ ทั่นตี๋

บรรณาธิการ	องสรภานอนัมพจน์, ดร. (พิสิษฐ์ เถียนบัว/ศรีวิชา)	ประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์อนัมมิกาย แห่งประเทศไทย
กองบรรณาธิการ	พระครูศัพทสุนทร, ดร. (กิจการ โชติปัญญา) พระกุศล คั่นเหล่, (บอกบุญ) ดร. พระจักรพงษ์ คั่นดิน (ทิพสูงเนิน) พระสุรชัย ปิ่นวงษ์เพชร พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา) พระฐานันดร ตี๋อปี (น้อยดิษฐ์) ผศ. ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ญาณภัทร ยอดแก้ว นางสาวธีร์วี เดชดวง นายวัชร เกษทองมา นางสาวนวรรตน์ เดชดวง	ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย ผู้อำนวยการ ฝ่ายผลิตรายการ “บอกข่าวเล่าธรรม” DDTV ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz หัวหน้าฝ่ายเทคนิค สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz ผู้ช่วยเลขานุการ กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ กลุ่มที่ ๑๔ ราชบัณฑิตยสถาน, ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

กองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาคัดเลือกบทความ ลงตีพิมพ์โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า สำหรับ
 ข้อเขียนที่ได้รับการพิจารณา กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม โดยรักษาหลักการ และ
 แนวคิดของผู้เขียนแต่ละท่านไว้ ข้อเขียนและบทความที่ตีพิมพ์ ถือเป็นทัศนะส่วนบุคคลของผู้เขียน กองบรรณาธิการ ไม่
 จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ขอรับผิดชอบต่อบทความนั้น

พิมพ์ครั้งที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐

พิสูจน์อักษร นางสาวธีร์วี เดชดวง

รูปแบบเล่ม พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา)

ISSN 2465-4205

โรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
 ๓๗๖ ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐
 โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕

บทบรรณาธิการ

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ ๔ ที่พิมพ์ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number – ISSN) ซึ่งกำกับโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ เป็นการพิมพ์ประจำวาระ ทุกๆ ๖ เดือน ใน ๑ ปี จะมี ๒ ฉบับ เดิมทีนิตยสารเสียงธรรมจากมหายานได้พิมพ์เผยแพร่มานานแล้ว ในรูปแบบของ “วารสาร เสียงธรรมจากมหายาน” ซึ่งเริ่มจัดพิมพ์เล่มที่ ๑ ปีที่ ๑ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๘ ทั้งนี้ทางกองบรรณาธิการ ทำการจัดพิมพ์โดยยังไม่มี “เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร” จวบจนปัจจุบัน ที่ได้ดำเนินการจัดการพิมพ์เป็นนิตยสารเสียงธรรมจากมหายานเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีจุดประสงค์หลัก เพื่อนำเสนอกิจกรรมและผลงานต่างๆ อีกทั้งข่าวสารของวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง รวมถึงกิจกรรมขององค์กรคณะสงฆ์อันมีนิกายแห่งประเทศไทย ตลอดจนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝ้ายมหายาน และงานวิชาการด้านต่างๆ สู่สาธารณชน

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) เป็นนิตยสารที่มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและขั้นตอนกระบวนการจัดทำ เพราะได้รับความเมตตาและอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำกับคณะกรรมการ ในการดำเนินการยื่นเรื่องจัดทำนิตยสาร ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number – ISSN) และปฏิบัติตามกระบวนการขั้นตอนจนได้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร แล้วได้ดำเนินการจัดพิมพ์ ฉบับปฐมฤกษ์ขึ้น เมื่อเดือน มกราคม ๒๕๕๙ เป็นฉบับแรก

อนึ่ง สำหรับนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) ในฉบับนี้ และฉบับถัดไป จะมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์หลายๆท่าน มาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำกับคณะกรรมการ ทั้งในด้านเนื้อหาและด้านรูปแบบการนำเสนอ โดยจะมีชื่อประกาศอยู่ภายในเล่มนิตยสารในแต่ละฉบับ ทั้งนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ อีกหลายแขนง ที่จะส่งบทความทางวิชาการมาให้ลงตีพิมพ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางคณะกรรมการประจำนิตยสารจะคัดเลือกบทความและสารทางวิชาการให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด จะได้เป็นนิตยสารที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้อ้างอิงในงานวิชาการต่างๆ ได้

นิตยสาร “เสียงธรรมจากมหายาน” มุ่งเน้นให้ความรู้สู่สาธารณชน ไม่มีเจตนาเพื่อการค้าและหวังผลกำไรแต่ประการใด หากได้รับนิตยสารฉบับนี้ไปแล้ว มีความประสงค์จะขอรับนิตยสารอย่างต่อเนื่อง สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ตามใบตอบรับที่ท้ายเล่ม สำหรับการพิมพ์ทุกๆ ครั้งที่ผ่านมา ได้รับความอนุเคราะห์จากครอบครัว “ฉันทวานิช” ที่ให้การอุปถัมภ์จัดพิมพ์นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน มาโดยตลอด

ขอเจริญพร

ออสภานอนัมพจน์, ดร. (พิสิษฐ์ เกียนบัว/ศรีวิชา)

เจ้าอาวาส วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

หัวหน้ากองบรรณาธิการ นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน

มฤตยาปริวรรต

คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช ผู้ร่วมก่อตั้ง บริษัท เพชรสยาม ดีลักซ์แวย์ จำกัด เมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว ท่านเป็นคนขยัน ประหยัด อุตุน มีความเมตตาต่อคนรอบข้าง ช่วงบั้นปลายชีวิต ขณะอายุ ๘๐ ปี ท่านยังทำงานตื่นนอนตี ๕ ทุกวัน เพื่อเตรียมตัวทำงาน จนลูกๆ พุดกันเป็นปกติว่า “โกดัง ๔ ที่คุณแม่คุมงานเล็กครั้งวัน” เป็นกุศโลบายที่จะให้คุณแม่พักผ่อน เพราะการทำงานหนักมาแต่ต้น จากอุบัติเหตุหกล้มเมื่อช่วงอายุประมาณ ๗๐ ปีเศษ และป่วยอยู่ระยะหนึ่ง

ช่วงที่คุณแม่ป่วยนี้เอง คุณแม่ได้ฝันเห็นพระองค์หนึ่ง มายืนข้างเตียงนอน ในฝันคุณแม่ถามท่านว่าท่านเป็นพระอะไร ได้รับคำตอบว่า “ฉันทวานิช” เมื่อตื่นเช้าคุณแม่ได้ถามลูกๆ ว่า พระยูล คือใคร อยากไปสักการะสักครั้งหนึ่งเพราะคุณแม่มีความมั่นใจลึกๆว่าจะหายป่วย ก่อนหน้านั้นคุณแม่บ่นถือเทองค์หนึ่งที่ชาวไทยเชื้อสายจีนรู้จักและนับถือกันมาก คือ “เทพไท่ส่วย” และพวกเราจะได้ยินเหล่าผู้ใหญ่ในครอบครัวพูดอยู่เสมอว่า “ทำความดีคนไม่รู้ พระผู้เป็นเจ้ารู้”

คุณแม่เป็นคนที่มีความกตัญญูสูง รับประทานมาอยู่ด้วยที่บ้าน คือ อาม่าของพวกเรา และให้ความอุปการะคุณต่อญาติผู้ใหญ่ อาม่าป่วยเป็นโรคตับ ต้องพาไปรักษาที่โรงพยาบาลเอกชน ที่มีการรักษาแพงมาก เพราะแพทย์ที่รักษาเป็นชาวต่างชาติ รักษาได้ ๕-๖ ปีท่านก็เสีย ยิ่งความเศร้าโศกเสียใจต่อครอบครัวเป็นอย่างมาก หลังเสร็จงานศพอาม่า คุณแม่ต้องรับภาระดูแลพี่สาว ซึ่งคือคุณป้าของพวกเราต่ออีกหนึ่งท่าน จากอาการป่วยโรคไต คุณแม่รับเป็นภาระค่าใช้จ่ายในการฟอกไตพี่สาวเป็นเวลาหลายปี จนวาระสุดท้ายของชีวิตในวัย ๘๓ ปี คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช ท่านได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ โดยท่านเริ่มป่วยมาตั้งแต่อายุ ๘๐ ปี ให้ลูกๆ ได้แสดงความกตัญญูทวดที่รักษาท่านอยู่ประมาณ ๓ ปี ท่านเสียชีวิตอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ แม้ครอบครัวเราจะเป็นครอบครัวพุทธ มีหลักธรรมของพุทธศาสนาประจำตน และทราบอยู่ว่า ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นเรื่องสามัญ ในฐานะปุถุชนก็มีอาการอดกลั้นความโศกเศร้าได้ “ด้วยคุณความดีที่คุณแม่ทำมาตลอดชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พวกเราทุกคน คุณแม่จึงเป็นผู้ที่สถิตอยู่ในใจของพวกเราทุกๆ คน”

ในโอกาสที่วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง จัดงานเทวทูตองค์พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระแม่กวนอิมครอบครัว “ฉันทวานิช” ได้ร่วมอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ทั้งนี้เพื่อให้ทางวัดได้แจกเป็นธรรมทานแก่ผู้มาร่วมทำบุญ และได้จัดส่งไปประจำ ณ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ โดยตระหนักว่า “สัพพะทานัง ธัมมะทานัง ชินาติ การให้ธรรมเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง” เพราะนิตยสารได้ผ่านการคัดกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการคัดสรรบทความทั่วไป บทความเชิงวิชาการ บทความการวิจัยลงตีพิมพ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับสารที่เป็นประโยชน์ ทั้งแง่ขององค์ความรู้เชิงวิชาการ และคุณค่าของเนื้อหาเพื่อประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ สุตตันตปิฎกที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ-ธรรมบท-อุทาน ทานสูตร ข้อที่ ๒๗๘ มีเนื้อความว่า ภิขุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน และธรรมทาน ๑ บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ การแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ คือ การแจกจ่ายอามิส การแจกจ่ายธรรม การแจกจ่ายธรรมเป็นเลิศ การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็น

เลิศๆ และพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสเกี่ยวกับการให้ทานประเภทใดว่ายอดเยี่ยม “วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรียสงฆ์ ไม่อาจเทียบได้กับผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนของพระสุคตที่หมดจดบริสุทธิ์” “อกุชรา เอกิ เอกณจ พุทธรูป สมั สียา การสร้างอักษรธรรมหนึ่งอักษร เท่ากับสร้างพระพุทธรูปหนึ่งองค์” ธรรมทานเป็นเครื่องเตือนสติ ให้เราระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นหนทางหนึ่งให้เกิดการรู้คุณของบิดามารดา แผ่นดินเกิด เป็นต้นน้ำแห่งพระธรรม ที่สามารถช่วยลดทุกข์ให้พ้นเวรได้ทัน เพราะการชี้แนะ จะด้วยกุศโลบายใดๆ ถือเป็นมหากุศลยิ่งกว่าการสร้างเจดีย์แก้วเจ็ดชั้น คุณแม่เคยพูดเสมอว่า ท่านเคยฟังพระเทศน์ทางสถานีวิทยุแห่งหนึ่ง เกี่ยวกับอานิสงส์ของการแจกหนังสือธรรมะเป็นธรรมทานว่ามีถึง ๑๑ ประการ ลูกๆ เมื่อจะอุปถัมภ์การพิมพ์หนังสือ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ได้สืบค้นเกี่ยวกับอานิสงส์ที่คุณแม่เคยพูด จึงได้ข้อสรุปจากหลายแหล่ง สรุปพร้อมกันได้ดังนี้

- ๑) กรรมเวรจากอดีตชาติจะได้ลบล้าง
- ๒) หนี้เวรจะได้คลี่คลาย พ้นภัยจากทะเลทุกข์
- ๓) โรคภัยไข้เจ็บจากเจ้ากรรมนายเวรจะพ้นไป
- ๔) สามิภรรยาที่แตกแยกจะคืนดีต่อกัน
- ๕) วิญญาณของเด็กที่แท้งในท้องจะได้ไปเกิดใหม่
- ๖) กิจการงานจะราบรื่นสมความปรารถนา
- ๗) บุตรจะเฉลียวฉลาดและเจริญรุ่งเรือง
- ๘) บารมีคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข
- ๙) พ่อแม่จะมีอายุยืน
- ๑๐) ลูกหลานเกรจะเปลี่ยนแปลงเป็นคนดี
- ๑๑) วิญญาณทุกข์ของบรรพบุรุษจะพ้นจากการถูกทรมานไปสู่สุคติ

การแจกหนังสือเป็นธรรมทาน อานิสงส์จากการให้ธรรมทาน จะเป็นไปตามความมุ่งมั่นศรัทธาและความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งผู้ให้จะสัมผัสรับรู้ได้เอง และบุญกุศลใดที่เกิดจากการอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ทุกๆ ฉบับ ขออุทิศแด่คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช และขอให้ด้วยวิญญาณของคุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช จงได้รับผลบุญและประสบการณ์ในสัมปรายภพ ตลอดกาลนาน เทอญ

ครอบครัว “ฉันทวานิช”

สารบัญ

ชื่อเรื่อง

หน้า

บทความวิชาการ

๑. แนวคิดการนำการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ยุคไทยแลนด์ 4.0 ไปพัฒนาตน คน งาน ๑
โดย พระณรงค์เดช อธิมุตโต/เดชาติลก
๒. ศูนย์กลางการเรียนรู้ในวัดของคณะสงฆ์ ๑๓
โดย พระครูสุตานุยุต สุนาโค ก้อนนาค
๓. การพัฒนาการศึกษาสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑ ..... ๒๑
โดย พระมหาสุชาติ ธम्मกาโม
๔. ศีลธรรมชาวพุทธในปัจจุบัน ๒๙
โดย พระอธิการปริณญา ปภสสโร (เกิดผล)
๕. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑ ..... ๓๖
โดย พระครูศรีรัตนภิรัต

แนวคิดการนำการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ยุคไทยแลนด์ 4.0

ไปพัฒนานคน คน งาน

The concept of bringing the administration of education
in Buddhist Thailand, 4.0 to develop their workers.

พระณรงค์เดช อธิมุตโต/เดชาติลก¹

บทคัดย่อ

ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการที่จะนำการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ไปดำเนินกิจกรรมให้ให้มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา ที่จำเป็นต้องรู้จักหลักการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ เพื่อนำไปพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาของตน

การนำการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 นี้ไปสร้างสรรค์การพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาของตน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาของตนเองเป็นภาระสำคัญที่ ผู้บริหารการศึกษาต้องเลือกการจัดการที่ดี และการนำหลักการบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ ก็เป็นแนวการจัดการที่น่าสนใจ แนวหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาจะนำไปพัฒนานคน พัฒนาคน พัฒนางาน ของสถานศึกษา

ในฐานะที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพุทธบริหารเชิงพุทธ ในด้านการศึกษาเชิงพุทธอยู่ ปัจจัยในการนำหลักการบริหารการศึกษาเชิงพุทธไปใช้ในสถานศึกษาของผู้บริหารนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง ถึงผลการนำแนวคิดนี้ไปบริหารตามโจทย์ ที่จะนำไปบริหาร ผลจะประสบประสิทธิภาพประสิทธิผลเพียงใด

คำสำคัญ : ผู้บริหารการศึกษา การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ พัฒนานคน พัฒนาคน พัฒนางาน

Abstract

Executive education is important in order to bring the educational administration Buddhist to give effective activities in schools. Need to know the main Buddhist Educational Administration In order to develop personnel in their school

The administration of Buddhist era in Thailand 4.0 to creative staff development in schools; In order to develop the education of self is important. Educational administrators must choose a good deal. And the application of the principles of school administration

1 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รุ่นที่ ๕

Buddhist It is the management of interest. The one that administrators will be developing people to develop their work of schools.

As we study the Buddhist Buddhist-management in the study of Buddhist. Factors in the principle of administration of Buddhist used in the education of management it is even more interesting to the result of this concept to the plaintiff. To the management, the efficiency and effectiveness will suffer much.

Keywords: executive education. Education Buddhist develop their people develop active development.

บทนำ

การศึกษาในสถานศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความรุ่งเรืองของประเทศชาติ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ยิ่งประเทศมีผู้ได้รับการศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะทางด้านที่เป็นที่ต้องการมากเท่าใด ประเทศก็จะมีศักยภาพในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นมากขึ้นเท่านั้น ผลงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนก็จะมีคุณภาพมากขึ้นเพราะผู้ปฏิบัติมีความรู้และความสามารถเป็นอย่างดี เมื่อประชาชนมีความรู้มากขึ้น มีความเข้าใจในความถูกต้องผิดชั่วดีมากขึ้น การกระทำผิดกฎหมายและจริยธรรมก็อาจจะลดลง และทำให้ประเทศมีความระดับความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นสูงขึ้นตามไปด้วย

ที่สำคัญที่สุดในยุคไทยแลนด์ 4.0 ผู้ที่เป็นผู้บริหารการศึกษา ต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ถึงความสำคัญและหลักการที่สำคัญของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดี และเชี่ยวชาญในการบริหารสถานศึกษาไปในแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับสถานศึกษาที่ตนเองบริหารงานอยู่ นั่นก็คือ ผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารการศึกษานี้ได้ ต้องผ่านการศึกษาและเรียนรู้ถึงสิ่งที่จำเป็นในการใช้บริหารสถานศึกษานั้นเอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ความสำคัญเรื่องระบบการศึกษาด้านการบริหารศึกษาเชิงพุทธ เพราะหลักการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ เป็นวิชาที่สำคัญของผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาต้องศึกษา เนื่องจากเป็นวิชาที่ผู้ศึกษาต้องเรียนรู้เพื่อไปบริหารสถานศึกษาที่ตนเองสังกัดอยู่ รวมถึงการนำไปพัฒนาส่วนสำคัญ ๓ ส่วนได้แก่ ตนเอง บุคลากร และงานที่ทำ ให้ประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ ที่ได้กำหนดไว้นั้นเอง

ความหมายของคำว่า “การบริหาร” (Administration)

การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ความหมายของคำว่า “การบริหาร” (Administration) นี้ หมายถึงการบริหารจัดการที่มีแนวคิด มาจากธรรมชาติของมนุษย์ ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางที่จะควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย อาจเรียกว่า ผู้บริหาร โดยเมื่อมีการบริหารที่ใด มีกลุ่มที่นั้น ย่อมมีการบริหาร.

การบริหาร - Administration มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administrare” หมายถึง ช่วย

เหลือ (assist) หรืออำนวยการ (direct) มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่ง หมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี

สำหรับคำว่า administer เป็นความหมายดั้งเดิมของการบริหาร หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ

สำหรับคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในส่วนภาคเอกชนและภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits)

การบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 นี้ คำว่า “การบริหาร” (Administration) นี้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ไว้หลายท่าน ยกตัวอย่าง คือ

อนันต์ เกตุวงศ์ กล่าวว่า การบริหารเป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย 2 คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ

บุญทัน ดอกไธสง ได้ให้ความหมาย การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการ จัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร

Herbert A. Simon ให้ความหมายว่า การบริหาร คือศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ

Griffiths. Daniel E กล่าวว่า การบริหารเป็นการตัดสินใจ

Getzels, J.W. & E.G. Guba ได้ให้นิยามว่า การบริหารคือกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยทางโครงสร้างทาง หน้าที่ และ ทางปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า “การบริหาร” (Administration) หมายถึง “การทำงานให้สำเร็จด้วยการจัดให้คนอื่นทำ โดยการวางแผน จัดส่วนงาน การนำและการควบคุม โดยสามารถอธิบายคำว่า “การบริหาร”(Administration) และ “การจัดการ” (Management) ได้ดังนี้

เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับแนวนโยบายมักจะใช้การบริหาร

บุคคลที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเรียกว่าผู้บริหาร ส่วน บุคคลที่รับเอานโยบายไปปฏิบัติเรียกว่าผู้จัดการ

การบริหารมักนำไปใช้กับองค์กรราชการ ส่วนองค์กร ทางธุรกิจมักจะใช้คำว่าจัดการ

ทักษะการบริหารของผู้บริหาร ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ทางพระพุทธศาสนา

ทางพระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎก ทุติยปาปณิกสูตร ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหาร นักบริหารที่จะทำหน้าที่สำเร็จด้วยดี ต้องมีคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑.) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล มองสถานการณ์ธุรกิจออก ฉลาดวางแผน และฉลาดใช้คน

๒.) วิรุโรรุ หมายถึง จัดการธุระได้ดี เชี่ยวชาญในสายงาน

๓.) นิสสัยสัมปັນโน หมายถึง มีมนุษยสัมพันธ์ดี ฟังพากคนอื่นได้
ลักษณะของการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0

จากการศึกษาของผู้เขียนบทความนี้ จะเห็นว่าลักษณะการบริหารในยุค ไทยแลนด์ 4.0 มีลักษณะ
สามารถจำแนกได้ คือ

๑. การบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 การบริหารด้านต่าง ๆ (ทฤษฎี 9 M)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้กล่าวถึงลักษณะการบริหารด้วย ทฤษฎี 9 M สามารถแบ่งได้ ดังนี้

- การบริหารคน (Man)
- การบริหารเงิน (Money)
- การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material)
- การบริหารงานทั่วไป (Management)
- การบริหารการให้บริการประชาชน (Market)
- การบริหารคุณธรรม (Morality)
- การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message)
- การบริหารเวลา (Minute)
- การบริหารการวัดผล (Measurement)

๒. การบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้วยรูปแบบ POSDCoRB

POSDCoRB คือ หลักการพื้นฐานในการบริหารงาน ประกอบด้วย

๑.) การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดลำดับกิจกรรมที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
ตามที่ต้องการ การวางแผนที่ดียอมทำให้ประสบผลสำเร็จถึงครั้งหนึ่ง

๒.) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายการบังคับบัญชาในองค์การ มี
ตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร ใครสั่งการใคร

๓.) การจัดสรรบุคคล (Staffing) หมายถึง การสรรหาคูบุคคลเข้าทำงานในองค์การตามตำแหน่ง
หน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการใช้คนให้เหมาะกับงาน (Put the right man on the right job)

๔.) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การกำกับ สั่งการและมอบหมายงานให้แต่ละฝ่ายหรือ
แต่ละงานนำไปปฏิบัติตามแผนหรือเป้า หมายที่วางไว้

๕.) การกำกับดูแล (Controlling) เป็นการติดตามฝ่ายหรืองานต่างๆ ว่าได้ดำเนินการถึงไหน มี
ปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ร่วมงานละทิ้งงานหรือ ทุจริตต่อหน้าที่

๖.) การรายงาน (Reporting) เป็นการรายงานผลงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าประสบผลสำเร็จ
มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการควบคุมการทำงานอย่างมีหลักฐาน (การรายงาน)
เพื่อการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

๗.) การงบประมาณ (Budgeting) เป็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินในการดำเนินงานต่าง ๆ และ รายงานเงินที่คงเหลือ เพื่อการวางแผนทางการเงิน POSDCoRB

๓. การบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้วยรูปแบบ PDCA

PDCA เป็นหลักวัฏจักรเดมมิง (Deming Cycle) ประกอบด้วย

๓.๑ การวางแผน(Plan)

๓.๒ การปฏิบัติ(Do)

๓.๓การตรวจสอบ(Check)

๓.๔ การแก้ไขปรับปรุง(Action)

ความหมายของ PDCA

PDCA คือ วงจรที่พัฒนามาจากวงจรที่คิดค้นโดยวอลท์เตอร์ ชิวนาร์ท (Walter Shewhart) ผู้บุกเบิกการใช้สถิติสำหรับวงการอุตสาหกรรมและต่อมาวงจรนี้เริ่มเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นเมื่อ เอ็ดวาร์ดเดมมิง (W.Edwards Deming) ปรมาจารย์ด้านการบริหารคุณภาพเผยแพร่ให้เป็นเครื่องมือสำหรับการปรับปรุงกระบวนการทำงานของพนักงานภายในโรงงานให้ดียิ่งขึ้น และช่วยค้นหาปัญหาอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนการผลิตโดยพนักงานเอง จนวงจรนี้เป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อว่า “วงจรเดมมิง” ต่อมาพบว่าแนวคิดในการใช้วงจร PDCA นั้นสามารถนำมาใช้ได้กับทุกกิจกรรม จึงทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้นทั่วโลก^๒

PDCA เป็นอักษรนำของศัพท์ภาษาอังกฤษ 4 คำ คือ

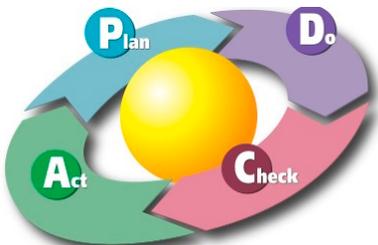
P : Plan = วางแผน

D : DO = ปฏิบัติตามแผน

C : Check = ตรวจสอบ / ประเมินผลและนำผลประเมินมาวิเคราะห์

A : Action = ปรับปรุงดำเนินการให้เหมาะสมตามผลการประเมิน

ตามรูปภาพ ที่ ๑ ภาพวงจรเดมมิง

^๒ Deming, Edward W. (1995). *Out of The Crisis*. USA: The Massachusetts Institute of Technology Center for Advanced Engineering Study

มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) การวางแผน (Plan: P) เป็นส่วนประกอบของวงจรที่มีความสำคัญเนื่องจากการวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นของงานและเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การทำงานในส่วนอื่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนในวงจรเดมมิ่ง เป็นการหาองค์ประกอบของปัญหา โดยวิธีการระดมความคิด การหาสาเหตุของปัญหา การหาวิธีการแก้ปัญหา การจัดทำตารางการปฏิบัติงาน การกำหนดวิธีดำเนินการ การกำหนดวิธีการตรวจสอบ และประเมินผล ในขั้นตอนนี้ มีการดำเนินการดังนี้

(๑.๑) ตระหนักและกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไข หรือปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยสมาชิกแต่ละคนร่วมมือและประสานกันอย่างใกล้ชิด ในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำเนินงาน เพื่อที่จะร่วมกันทำการศึกษาและวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขต่อไป

(๑.๒) เก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์และตรวจสอบการดำเนินงาน หรือหาสาเหตุ ของปัญหา เพื่อใช้ในการปรับปรุง หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งควรจะวางแผนและดำเนินการเก็บข้อมูลให้เป็นระบบระเบียบ เข้าใจง่าย และสะดวกต่อการใช้งาน เช่น ตารางตรวจสอบ แผนภูมิ แผนภาพ หรือแบบสอบถาม เป็นต้น

(๑.๓) อธิบายปัญหาและกำหนดทางเลือก วิเคราะห์ปัญหา เพื่อใช้กำหนดสาเหตุของความบกพร่อง ตลอดจนแสดงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งนิยมใช้วิธีการเขียนและวิเคราะห์แผนภูมิหรือแผนภาพเช่น แผนภูมิแกงปลา แผนภูมิพาเรโต และแผนภูมิการควบคุม เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกทุกคนในทีมงานคุณภาพเกิดความเข้าใจในสาเหตุและปัญหาอย่างชัดเจน แล้วร่วมกันระดมความคิด (Brainstorm) ในการแก้ปัญหา โดยสร้างทางเลือกต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา เพื่อมาทำการวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาดำเนินงาน

(๑.๔) เลือกวิธีการแก้ไขปัญหา หรือปรับปรุงการดำเนินงาน โดยร่วมกันวิเคราะห์ และวิจารณ์ทางเลือกต่าง ๆ ผ่านการระดมความคิด และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินงาน ให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะต้องทำวิจัยและหาข้อมูลเพิ่มเติม หรือกำหนดทางเลือกใหม่ที่มีความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหาได้มากกว่าเดิม

(๒) การปฏิบัติตามแผน (Do: D) เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ในตารางการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนนั้น ๆ ความสำเร็จของการนำแผนมาปฏิบัติต้องอาศัยการทำงานด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาชิก ตลอดจนการจัดการทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานตามแผนนั้น ๆ ในขั้นตอนนี้ ขณะที่ลงมือปฏิบัติจะมีการตรวจสอบไปด้วย หากไม่เป็นไปตามแผนอาจจะต้องมีการ ปรับแผนใหม่และเมื่อแผนนั้นใช้งานได้อีกนำไปใช้เป็นแผนและถือปฏิบัติต่อไป

(๓) การตรวจสอบ (Check: C) หมายถึง การตรวจสอบว่าเมื่อปฏิบัติงานตามแผน หรือการแก้

ปัญหาตามแผนแล้ว ผลลัพธ์เป็นอย่างไร สภาพปัญหาได้รับการแก้ไขตรงตามเป้าหมายที่กลุ่มตั้งใจหรือไม่ การไม่ประสบผลสำเร็จอาจจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ไม่ปฏิบัติตามแผน ความไม่เหมาะสมของแผนการเลือกใช้เทคนิคที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

(๔) การดำเนินการให้เหมาะสม (Action : A) เป็นการกระทำภายหลังที่กระบวนการ ๓ ขั้นตอนตามวงจรได้ดำเนินการเสร็จแล้ว ขั้นตอนนี้เป็นกรนาเอาผลจากขั้นการตรวจสอบ (C) มาดำเนินการให้เหมาะสมต่อไป^๓

๔. การบริหารในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ทางพุทธศาสนา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารมีอยู่หลายข้อ แต่หลักธรรมที่ยกมานี้คือหลักอิทธิบาท ๔

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์ ดังนี้ คำว่า อิทธิ มื่อธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดีกิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วย ดีความ ได้ความได้เฉพาะความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท มื่อธิบายว่า เวทนาขันธสัญญาขันธสังขารขันธและวิญญาณขันธของ บุคคลผู้เป็นอย่างนั้น (ผู้ได้ธรรมที่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา) คำว่า เจริญอิทธิบาท มื่อธิบายว่า ภิกษุ เสด็จเจริญทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบความสำเร็จ ๔ประการ กล่าวโดยสรุป

อิทธิบาท ๔ หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณ เครื่องให้ถึงความสำเร็จ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

- ๑.) ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทาสีนั้นอยู่เสมอ
- ๒.) วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน
- ๓.) จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่
- ๔.) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล

ประเภทของผู้นำ ในยุคไทยแลนด์ 4.0

Lewin K.r., Lippitt & R.K. White. ได้แบ่งประเภทของผู้นำตามลักษณะของการบริหารงานเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑.) ผู้นำแบบเผด็จการ (The Autocratic Style)
- ๒.) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (The Democratic Leader)
- ๓.) ผู้นำแบบตามสบายหรือแบบเสรี (The Laissez-faire or Anarchic Leader)

^๓ สถาพร พิลาดิ์ สรุปเล่มรายงานผลโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน รุ่นที่ ๒ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีอยุธยา พ.ศ.๒๕๖๐ หน้า ๒๐๑ - ๒๐๒

จุดอ่อนของผู้นำ ๕ ประการ ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐

อำนวยการ ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. ได้อ่าง คำเตือนของปราชญ์จีน “ซุนวู” ที่กล่าวถึงจุดอ่อนของผู้นำ 5 ประการ คือ

- ๑) ผู้นำที่คิดรุกตลอดเวลา ถูกทำลายได้
- ๒) ผู้นำที่ห่วงภัยเฉพาะตน ถูกจับกุมได้
- ๓) ผู้นำที่ฉุนเฉียวง่ายตาย เป็นที่ดูถูกได้
- ๔) ผู้นำที่พิถีพิถันจู้จี้ เป็นที่ขบขันได้
- ๕) ผู้นำที่อ่อนไหว ลำบากใจได้ การบริหารในศาสตร์สมัยใหม่

การบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ในการบริหารการศึกษาเชิงพุทธในยุคไทยแลนด์ ๔.๐

เป็นที่รู้กันว่า ผู้นำที่ประสบความสำเร็จได้ผู้นั้นจะต้องบริหาร ๓ ปัจจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อัน ได้แก่ การบริหารตนเอง การบริหารคน การบริหารงาน ในการบริหารการศึกษาเชิงพุทธในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ นี้

การบริหารตน คือ การรู้จักตนเอง รู้จักควบคุมตนหรือมีวินัยแห่งตน มีความมั่นคงตั้งมั่นกับเป้าหมาย แห่งตน มีความอดทนมีการพัฒนาตนเอง การบริหารคน คือ การรู้จักคนอื่น มองคนอื่นในแง่ดี ในการทำงานร่วมกับคนอื่น

การบริหารคน การครองคนเป็น เรื่องที่ยากที่สุด จึงควรทราบหลักการครองใจคน

การบริหารงาน คือ การรู้จักงานที่ตนเองกำลังทำ และทำงานอย่างมีความสุข รักและชอบในงานที่ ตนเองกำลังทำอยู่

วิธีการครองงาน การบริหารตน บริหารคน บริหารงาน

เป็นศิลปะการทำงานให้มีความสุขในทางพระพุทธศาสนา

หลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ในการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ทางพระพุทธศาสนา มีหลักพละ ๔ เป็นเครื่องมือในการบริหาร ซึ่ง พระเมธีธรรมมาภรณ์(ประยูร ธรรมจิตโต) ได้นำเสนอคุณธรรมของผู้บริหารไว้ ๔ ประการ เรียกว่า พละ ๔ ประการ

พละ ๔ คือ ธรรมอันเป็นพลังในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย

- (๑) ปัญญาพละ – กำลังความรู้ ความฉลาด
- (๒) วิริยพละ – กำลังแห่งความเพียร
- (๓) อนวัชชพละ – กำลังการงานที่ไม่มีโทษ
- (๔) สังคหพละ – กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ “ฉลาด ขยัน สุจริต มนุษย์สัมพันธ์”

ผู้บริหารและผู้หน้าที่ดีต้องมีให้ครบ ควรพิจารณา ตนเองว่าขาดข้อใด และพัฒนาให้เท่าเทียมกัน
บริหารตน บริหารตน บริหารงาน บริหารคน

(๑) บริหารตนด้วย “ปัญญาพละ”

ปัญญา คือความรอบรู้ มีความหมายลึกซึ้งกว่า สัจญา คือความจำได้หมายรู้

ผู้บริหารต้องมีปัญญารอบรู้ใน ๓ เรื่อง คือ

รู้ตน - รู้จุดแข็ง จุดอ่อนตนเอง รู้ข้อผิดพลาดของตน

รู้คน - รู้จักเพื่อนร่วมงานและผู้ร่วมงาน เพื่อใช้งานคนให้เหมาะกับจริตของเขา

รู้งาน - รู้ในงานที่ต้องทำ คือ รู้ขั้นตอนและวิธีการทำงาน และรู้วิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

วิธีพัฒนาปัญญา

สุตมยปัญญา - ปัญญาที่เกิดจากการรับข้อมูลทางการอ่านและการฟัง

จินตามยปัญญา - ปัญญาที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการฟังและอ่าน (โยนิโสมนสิการ)

ภาวนามยปัญญา - ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ทำให้มีผลงานเป็นรูปธรรม

(๒) บริหารตนด้วย “วิริยพละ”

วิริยะ คือ กำลังความเพียร และความขยัน กำลังใจต้องมาคู่ปัญญา คนมีปัญญาแต่ขาดกำลังใจ จะเป็นคนขลาด คนมีกำลังใจแต่ขาดปัญญาจะเป็นคนบ้าบิ่น ถ้ามีทั้งปัญญาและกำลังใจก็เปรียบเหมือน นักมวยที่มีทั้งชั้นเชิงและหมัดหนัก

วิริยะในการบริหารมี ๒ ประเภท

๑) สสังขาริกวิริยะ - ความขยันที่ต้องมีคนอื่นปลุกใจ หรือสถานการณ์บีบบังคับ

๒) อสังขาริกวิริยะ - ความขยันที่เกิดจากกำลังใจตัวเอง

(๓) บริหารคนด้วย “สังคหพละ”

สังคหพละ คือกำลังแห่งการสงเคราะห์ หรือ หลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ (อง. จต กก. ๒๑/๓๒/๔๔) ประกอบด้วย

๑) ทาน คือการให้ โอบอ้อมอารี ผู้บริหารสามารถให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

- อามิสทาน (ให้สิ่งของ รางวัล),
- วิทยาทาน (ให้คำแนะนำในการทำงาน) และ
- อภัยทาน (ให้อภัยเมื่อลูกน้องทำผิดพลาด)

๒) ปิยวาจา คือการพูดคำไพเราะอ่อนหวาน คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานสามารถผูกใจคนได้

๓) อัถถจริยา คือ การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เช่น เป็นประธานในงานพิธีของลูกน้อง

๔) สมานัตตา คือ การวางตัวสม่ำเสมอ ร่วมรับผิดชอบในปัญหา กล้าตัดสินใจ

(๔) บริหารงานด้วย “อนวัชชพละ”

อนวัชชพละ คือ กำลังแห่งการทำงานที่ไม่มีโทษ คือการทำงานที่ไม่มีความเสียหาย เป็นการ งานที่สุจริต

การบริหารตน การบริหารงาน

บริหารคน บริหารงาน ด้วยพลัง ๔ สามารถกล่าวโดยสรุปรวมในคาถา หัวใจเศรษฐี ๔ (ทฤษฎีธัมมิกัตถะ)

ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ๔

ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ๔ หรือหัวใจเศรษฐีนี้ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น มีประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง คือ

อุ มาจากคำว่า อุภูฐานสัมปทา คือ พร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบสัมมาอาชีพ หรือจาง่าย ๆ ว่า ขยันหา

อา มาจากคำว่า อารักขสัมปทา คือ การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ได้มา โดยชอบธรรม หรือจาง่าย ๆ ว่า ขยันเก็บ

กะ มาจากคำว่า กัลยาณมิตตา คือ การคบหาสมาคมกับคนดี มีคุณธรรม มีน้ำใจและเป็นเพื่อนที่ไม่พาไปผลาญทรัพย์ หรือจาง่าย ๆ ว่า เลือกคบ

สะ มาจากคำว่า สมชีวิตา คือ การใช้จ่ายอย่างประหยัดพอเพียง ใช้ชีวิตสมถะ ไม่ฟุ่มเฟือย หรือจาง่าย ๆ ว่า เลือกใช้

ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง เช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า “ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 “ ประกอบไปด้วย

- 1) อุภูฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร ในทางสุจริตชอบธรรม
- 2) อารักขสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้
- 3) กัลยาณมิตตา หรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ
- 4) สมชีวิตา หรือ การรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ

โดยหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 นี้ ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกาย อันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน หากต้องการดับทุกข์ทางสังคม ทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้นคือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

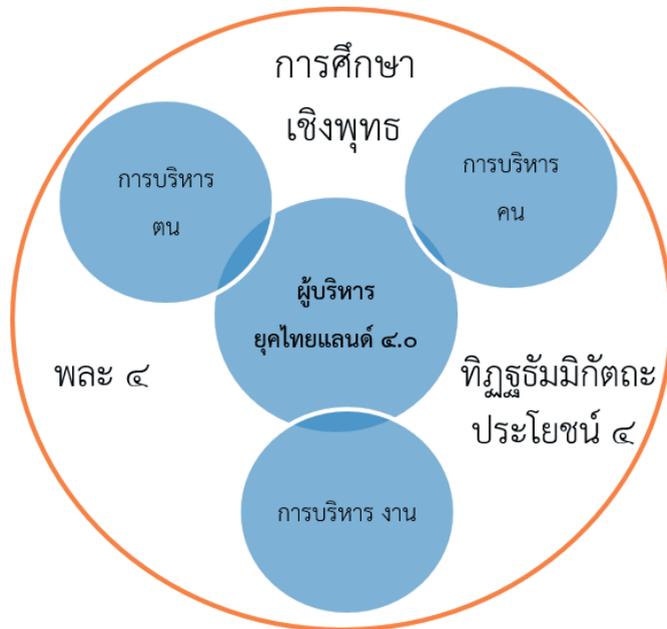
บทสรุป

ในการบริหารสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการศึกษาเชิงพุทธ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่ผู้บริหารสถานศึกษา นำแนวคิดการนำการบริหารการศึกษาเชิงพุทธนี้ ไปพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน เพื่อนำไปใช้พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาของตนเอง เพื่อจะทำให้งานที่ดำเนินการอยู่ บรรลุตามวัตถุประสงค์เต็มตามที่ตามนโยบายของสถานศึกษาของตน รวมถึงเกิดการดำเนินงานเป็นทีม ส่งผลให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่งผลให้เกิดผลผลิตที่ดีจะช่วยให้ ประเทศชาติในยุคไทยแลนด์ 4.0 นี้ รุ่งเรืองด้วยผลผลิตของสถาบันที่ผลิตออกมาตามแนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธตามรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ 9M หรือรูปแบบ POSDCoRB หรือจะเป็นรูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) และยังมีรูปแบบในทางพระพุทธศาสนา คือ อธิปไตย ๔ เป็นเครื่องมือที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ แต่ที่สำคัญที่สุด การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ในยุคไทยแลนด์ 4.0 นี้ มีวิธีการบริหาร ที่ผู้บริหารที่ศึกษาการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ในยุคนี้ ควรนำไปใช้ คือ หลัก ๔ และ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 นั้นเอง

กล่าวได้ว่าเมื่อผู้บริหารสถานศึกษา นำหลักธรรมเชิงพุทธ มาใช้ในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็นหลัก ๔ และ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ล้วนสามารถศึกษาภาพขององค์กรไปสู่เป้าหมายได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้

การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ยุคไทยแลนด์ ๔.๐

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎก

- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐. อังคุดตฺตริกาย เอกนิบาต ทุตติยปาป
นิกสูตฺร, (อง.เอก. ๒๐/๒๐/๑๖๓), ๒๕๓๙
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๓ พระสุตตันตปิฎก อังคุดตฺตริกาย นวก
นิบาต เล่ม ๒๓ หน้า ๒๐๙ (อง.นวก. ๒๓/๒๐๙)
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 35, อิทธิปาทีภังค์สุตตันตภา ชนีย์,
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 342 - 347.

ภาษาไทย

- บุญทัน ดอกไธสง. การจัดการองค์การ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิต.โต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. มูลนิธิพุทธธรรม, กรุงเทพมหานคร,
๒๕๓๙
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. แนวคิดและความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ. สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร,
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓, หน้า ๒๔ - ๒๖
- สถาพร พิลาดี. สรุปเล่มรายงานผลโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน รุ่นที่ ๒. โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ,
พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๐, หน้า ๒๐๑ - ๒๐๒
- อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการพัฒนา. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๓
- อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. ชวนดูกับการจัดการ. สำนักพิมพ์ซิลเวอร์ไลน์, กรุงเทพมหานคร, 2543

ภาษาต่างประเทศ

- Deming, Edward W. **Out of The Crisis.** The Massachusetts Institute of Technology Center
for Advanced Engineering Study, USA, 1995.
- Getzels, J.W. & E.G. Guba. “**Social Behavior and the Administrative Process,**” School
Review.1975, 423-441.
- Griffiths, Daniel E. **Human Relationship in School Administrators.** Appleton Century –
Crofts, New York, 1956.
- Herbert A. Simon. **Administrative Behavior.** The McMillan, New York, 1960.

ศูนย์กลางการเรียนรู้ในวัดของคณะสงฆ์

Learning Center in the Temple of the Sangha

พระครูสุตานุยุต สุนาโค ก้อนนาค¹

บทคัดย่อ

ศูนย์กลางการเรียนรู้ การเรียนการสอน และการอบรมทางด้านคุณธรรมควบคู่กับวิชาการ ภายใต้ความอุปถัมภ์จากคณะสงฆ์ ภายหลังเมื่อมีการตั้งโรงเรียนตามแบบสากล การศึกษาจึงแยกศาสนจักรและอาณาจักรออกจากกันโดยรัฐเป็นผู้ปกครอง การศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองและทางพระสงฆ์รับผิดชอบการศึกษาทางด้านศาสนจักรแนวคิดและทิศทาง ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนซึ่งเน้นท่องจำเป็นหลัก มาเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรม สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้ภิกษุมีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ในการเรียนที่แต่ละศูนย์แยกตามกิจกรรมการเรียนออกจากกัน ผู้เรียนที่แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มต้องเรียนให้ครบทุกศูนย์ ส่วนศูนย์การเรียนรู้ที่จัดทุกกิจกรรมไว้ในศูนย์เดียว แต่ละกลุ่มต้องเปลี่ยนกันเข้าไปเรียน

คำสำคัญ : ศูนย์กลางการเรียนรู้, วัด, คณะสงฆ์

Abstract

The center of teaching and moral education along with academic, Under the patronage of the monks, Later when a universal school was established. Education has separated the church and the kingdom by the state as a parent. Education of the country. And the priests are responsible for the study of the Church, the ideas and directions. The education of the monks. Consider changing the course to standard. The learning process is focused on memorization. This is a fair criticism. Create an atmosphere of learning. The learner is centered on updating curriculum content so that the monk is able to know the current situation. Each class is divided into separate activities. The students are divided into groups. Each group must complete all centers. The Learning Center organizes all activities in a single center. Each group has to change to learn.

Keywords : Learning Center, Temple, Sangha

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะ และมีสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อประสม ช่วยในการเรียนรู้โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ

ลักษณะของศูนย์การเรียนรู้มีพื้นฐานจากแนวคิดการศึกษาระบบเปิดในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐s ถึง ๑๙๗๐s โดยการจัดพื้นฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสควบคุมการเรียนรู้ เพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือโดยกลุ่ม จะจัดโดยแบ่งกลุ่ม ตามที่ได้รับมอบหมาย การจัดพื้นที่นี้สามารถจัดภายในห้องเรียนในห้องปฏิบัติการ จะจัดโดยแบ่งออกเป็น ๔-๖ ศูนย์ ภายในห้องหรือศูนย์เดี่ยวกลางห้องหรือมุมใดมุมหนึ่งของห้องหรือแม้แต่ระเบียบทางเดินก็ได้แต่ต้องสามารถกำจัดเสียงรบกวนต่าง ๆ ได้ หรือจัดไว้ในห้องสมุด แต่ละศูนย์จะจัดในลักษณะเป็นโต๊ะ ๑ ตัว และมีเก้าอี้ล้อมรอบเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนอภิปราย วิจัย แก้ปัญหา หรือทดลองร่วมกัน หรืออาจจัดโต๊ะคอมพิวเตอร์ที่ต่อเป็น เครือข่ายหรือในลักษณะที่สามารถทำกิจกรรมคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็กได้ นอกจากนี้ยังจัดในลักษณะเป็นคูหาเพื่อกำจัดเสียงรบกวนในขณะเรียนหรือทำกิจกรรมจากศูนย์ใกล้เคียง หรือเสียงรบกวนอื่น ที่จะทำให้เสียสมาธิในการเรียน คูหา ยังแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ คูหาแห้ง (Dry Carrel) และ คูหาเปียก (Wet Carrel) คูหาแห้งจะประกอบด้วยสื่อการเรียนรู้ที่ไม่มีวัสดุอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ส่วนคูหาเปียกจะประกอบด้วยสื่อการเรียนรู้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น เทปเสียง ที่วีโมนิเตอร์ เครื่องเล่นแถบวีดีทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อการเรียนรู้ที่ประจำในแต่ละศูนย์จะอยู่ในรูปแบบสื่อประสมที่แยกตามกิจกรรม หรือเป็นชุดการเรียนรู้ก็ได้

การประยุกต์ใช้ศูนย์การเรียนรู้

๑. ศูนย์การเรียนรู้สามารถนำไปใช้กับทุกระดับการศึกษา ทุกรายวิชา
๒. ศูนย์ฝึกทักษะ (Skill Centers) ศูนย์นี้ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะเพิ่มขึ้น โดยได้รับการสอนจากบทเรียนผ่านสื่อหรือวิธีการอื่นมาก่อน ทักษะพื้นฐานจะทำให้ฝึกและปฏิบัติในศูนย์จนทำให้มีความชำนาญด้วยตัวผู้เรียนเอง
๓. ศูนย์ความสนใจ (Interest Centers) เป็นศูนย์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจใหม่ๆ และให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
๔. ศูนย์สอนเสริม (Remedial Centers) เป็นศูนย์ที่จะช่วยผู้เรียนที่ต้องการช่วยเสริมความรู้หรือทักษะที่ยังไม่เพียงพอจากการเรียนปกติ หรือแยกผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ
๕. ศูนย์เพิ่มพูนความรู้ (Enrichment Centers) ศูนย์นี้จะกระตุ้นประสบการณ์การเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลังจากที่ผู้เรียน ได้เรียนหรือทำกิจกรรมบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว เช่น ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงเรียนบทเรียนคณิตศาสตร์จบแล้ว แต่ยังมีเวลาให้ไปเรียนในศูนย์นั้นที่มีบทเรียนยากเพิ่มขึ้น หรือมีกิจกรรมอื่นให้ทำเพิ่มความชำนาญ หรืออาจจะเป็นศูนย์ที่มีคอมพิวเตอร์ที่มีเกมทางคณิตศาสตร์
๖. ศูนย์สำรอง (Reserved Centers) อาจจะมีศูนย์สำรองไว้ในกรณีที่มีศูนย์แยกกิจกรรม เมื่อผู้เรียน

ทำกิจกรรมในศูนยใดเสร็จแล้วจะเข้าไปทำกิจกรรมในศูนยอื่น แต่ศูนยนั้นยังไม่ว่างเนื่องจากผู้เรียนในศูนยนั้นยังทำกิจกรรมไม่เสร็จ ก็ให้มารอในศูนยสำรองนี้โดยมีกิจกรรม ที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาเตรียมไว้ว่าจะเป็นกิจกรรมในลักษณะผ่อนคลาย ซึ่งจะทำให้ไม่ว่างในขณะที่รอหรือรบกวนผู้ที่กำลังทำกิจกรรมในศูนยอื่น

ปัญหาของการศึกษาคณะสงฆ์

เกิดจากความไม่เป็นเอกภาพ ขาดคนรับผิดชอบโดยตรง คือสอนไปตามมีตามเกิดหรือเรียกว่าเดินไปตามยถากรรม ไม่มีระบบ ไม่เป็นระเบียบ หลักสูตรที่มีอยู่ก็เก่าแก่ ล้าสมัย ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน เข้ากับคนรุ่นใหม่ได้ยาก อีกทั้งขาดทั้งงบประมาณ ขาดแคลนครูบาอาจารย์ ขาดบุคลากรทางการสอน ขาดมาตรฐานทางวิชาการ ขาดอุดมการณ์ ขาดความกล้าหาญทางจริยธรรม เมื่อเกิดวิกฤตในสถาบันสงฆ์ ก็เลยทำอะไรไม่ถูก

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่มีมาในอดีตเป็นลักษณะให้บริการแก่ภิกษุสามเณร และคนทั่วไป โดยมีวัดเป็นศูนยกลางทางการศึกษา และภิกษุเป็นผู้สอน วัดจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นภูมิปัญญา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางปัญญา ที่สำคัญการศึกษาเป็นแบบให้เปล่า (เรียนฟรี สอนฟรี)

การเรียนการสอนและการอบรมทางด้านคุณธรรมควบคู่กับวิชาการ ภายใต้ความอุปถัมภ์จาก พระมหากษัตริย์ ภายหลังเมื่อมีการตั้งโรงเรียนตามแบบสากล การศึกษาจึงแยกศาสนจักรและอาณาจักรออกจากกันโดยรัฐเป็นผู้ปกครอง การศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองและ ทางพระสงฆ์รับผิดชอบการศึกษาทางด้านศาสนจักรแนวคิดและทิศทาง ทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนซึ่งเน้นท่องจำเป็นหลัก มาเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรม สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นศูนยกลางปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้ภิกษุมีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีศักดิ์ศรีและพยายามให้รัฐจัดงบประมาณ หรือดูแลเกื้อหนุนเช่นเดียวกับการศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองและในระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรกลับมาทบทวนแนวทางการศึกษาในสมัยพุทธกาลและในอดีตที่ผ่านมาให้เรามีเอกภาพในการศึกษามากยิ่งขึ้น ควรเน้นความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ยึดหลักพระไตรปิฎกเป็นแบบอย่างโดยกำหนดมาตรฐานการศึกษา เสริมมาตรฐานครูบาอาจารย์ เน้นการศึกษาทั้งปริยัติ ปฏิบัติ เพื่อให้ได้ถึงปฏิเวธ จะได้ว่าเท่าทันสังคมในยุคปัจจุบัน ปริยัติ คือการศึกษา พระธรรมวินัยอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกให้เข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้ปฏิบัติ คือการปฏิบัติธรรมตามที่ได้ศึกษามาแล้วคือศีล สมาธิ และปัญญา ปฏิเวธ คือผลที่เกิดจากการศึกษาปริยัติ แล้วนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องจนเห็นผลเกิดปัญญาคือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ และระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการศึกษาสงฆ์ และแก้ไขพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ให้สถาบันศาสนามีส่วนร่วมในการศึกษาของชาติและของคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

และพระราชบัญญัติแห่งชาติปีพ.ศ. ๒๕๔๒²

หลังจากพระพุทธศาสนาถูกถ่ายทอดออกสู่สังคมโลกแล้ว สิ่งที่เหมือนกันอย่างหนึ่งของการศึกษาฝ่ายคัมภีร์ของสงฆ์ในยุคหลังพุทธกาลสืบมา คือการนำเอาภาษาขอมหรือที่พระพุทธโฆสะ ได้นำคำว่า “บาลี” มาใช้เรียกแทนภาษาขอมตั้งแต่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ มาเป็นภาษากลางในการจารึกพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หลักในพระพุทธศาสนารวมทั้งอรรถกถา และฎีกาต่างๆซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นรอง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นที่แห่งใดในโลกจึงต้องถูกเริ่มต้นด้วยการศึกษาภาษาบาลีก่อนเพื่ออ่านแปลพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และโยชนาต่างๆ

ซึ่งกระบวนการศึกษาของสงฆ์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณเองก็เริ่มจากการศึกษาภาษาบาลีก่อนเช่นเดียวกัน โดยจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เรียกว่า “วงศ์ปริยัติ” คือเริ่มศึกษาจากคัมภีร์กลุ่มสัททวิเสส จนแตกฉานในหลักไวยากรณ์แล้ว จึงเริ่มศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ออนุฎีกา คัมภีร์ และโยชนา ปัจจุบันการศึกษาของสงฆ์ฝ่ายไทยนั้นยังคงให้ความสำคัญกับการศึกษาบาลีเป็นอย่างมาก จนถึงกับมีความเข้าใจกันอย่างกว้างขวางว่า การศึกษาภาษาบาลีคือการศึกษาพระไตรปิฎก และในทางกลับกันการศึกษาพระไตรปิฎกคือการศึกษาภาษาบาลี³

ความเป็นมาของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย อาจแบ่งยุคสมัยตามหลักฐานที่มีปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ได้ดังต่อไปนี้ คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น(รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔) สมัยรัตนโกสินทร์ยุคใหม่(รัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน)

๑.๑ สมัยสุโขทัย

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น ปรากฏหลักฐานว่ามีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคของพ่อขุนรามคำแหง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ จนถึงกับทรงส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง แม้แต่ตัวพระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปพร้อมกันด้วย

ตามบันทึกกล่าวว่า พ่อขุนรามคำแหงทรงมีความศรัทธาต่อพระเถระรูปหนึ่ง คือ พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี แห่งเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งท่านเป็นผู้ทรงความรู้แตกฉาน โดยมีความเป็นไปได้ว่าพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีนี้ จะได้รับการศึกษาบาลีมาในแบบลังกาวงศ์จนเชี่ยวชาญ จนถึงกับมีการจารึกข้อความที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปสังเกตการณ์รูปแบบการศึกษาต่างๆของชาวศรีลังกาด้วยตนเอง ไว้ในบันทึกที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของวัดศรีชุม(ประมาณ พ.ศ.๑๘๘๔ – ๑๙๑๐)

2 คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๐.

3 พุทธศาสนประวัติ. รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาจัดพิมพ์ขึ้นในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย พ.ศ.๒๔๘๙, ๒๕๔๑

โดยเนื้อหาในจารึกได้เล่าเรื่องการจารึกแสวงบุญของพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีไว้ว่า ท่านได้เดินทางไปตามปูชนียสถานต่างๆ จนกระทั่งถึงเกาะลังกา ต่อมาไว้ว่า ท่านได้เดินทางไปตามปูชนียสถานต่างๆ จนกระทั่งถึงเกาะลังกา ต่อมาภายหลังเมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ทรงโปรดให้ไปอาราธนาท่านมายังเมืองสุโขทัยเพื่อแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ ท่านจึงได้นำเรื่องราวและวัฒนธรรมของลังกามาเผยแพร่ในสุโขทัย ท่านถึงกลับมีการส่งพระไทยไปศึกษากับคณะสงฆ์ลังกาพร้อมกับอาราธนาพระสงฆ์จากศรีลังกามาสอนในประเทศไทย

ในสมัยการศึกษาเล่าเรียน ปรัชติธรรมคงจะเป็นที่นิยมเรียนกันอย่างจริงจังทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพ่อขุนรามคำแหงเองก็ทรงเป็นครูผู้สอนธรรมในสมัยนั้นด้วย ดังมีปรากฏในศิลาจารึกด้านที่ ๔ ตอนที่ ๔ ว่า “พ่อขุนรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระญาแก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้”

ข้อความในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ฐานะของครูอาจารย์ที่สอนธรรมในสมัยนั้นเป็นฐานะที่มีเกียรติยิ่ง เพราะแม้แต่ผู้เป็นพระมหากษัตริย์ก็ทรงดำรงอยู่ในฐานะนี้ นอกจากนี้พระราชินีพันธุคามภีร์ไตรภูมิ พระร่วงของพระเจ้าลิไทก่อนเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ก็ถือกำเนิดในช่วงนี้อีกด้วย จึงเห็นได้ว่าประชาชนในสมัยนั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรม และยกย่องผู้ที่ศึกษาธรรม แม้แต่องค์พระมหากษัตริย์เองก็ต้องเกี่ยวข้องกับการศึกษาธรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อันแสดงให้เห็นว่า ยุคสุโขทัยในช่วงนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมคงเจริญรุ่งเรืองมาก ทั้งนี้ก็เพราะได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ มีพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้น ทำมหาคคุณค่าและค่านิยมของการศึกษาธรรมได้เจริญงอกงามขึ้นอย่างมั่นคงในแผ่นดินไทยสืบมาถึงปัจจุบัน⁴

๑.๒ สมัยอยุธยา

เมื่อสมัยสุโขทัยอ่อนแอลงทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายการทหาร ทางกรุงศรีอยุธยาาก็เริ่มมีอำนาจขึ้น และไม่ยอมขึ้นตรงกับกรุงสุโขทัยเช่นแต่ก่อน ในที่สุดก็จัดตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีทั้งยังรวมเอากรุงสุโขทัยมาขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายฉบับ ในยุคต้นแห่งกรุงศรีอยุธยานั้นมิได้ระบุถึงการศึกษาของสงฆ์อย่างชัดเจนลงไป ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวทางการเมือง พระราชกรณียกิจ และการศึกสงคราม ในส่วนศาสนาจะพบเพียงแต่การสร้างวัดวาอารามเท่านั้น เมื่อศึกษาจากบริบทโดยรวมในบันทึกประวัติศาสตร์ก็จะพบว่ากษัตริย์ผู้ปกครองกรุงศรีอยุธยาในช่วงนี้ไม่ได้สนพระทัยเรื่องการศาสนาตั้งเช่นสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมก็ปล่อยให้เป็นไปตามอัธยาศัย ฝ่ายคามวาสีที่เคยมีอำนาจในพระราชสำนักและหมู่ประชาชนในสมัยกรุงสุโขทัยพอมายังสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็เสื่อมอำนาจลง ตรงกันข้ามกับ

4 พระเฉลิมชาติ ชาติวโร (อิทธะรงค์). ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : หจก.นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๒.

ฝ่ายอริยญวาลีสี่ที่กลับมาที่มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ เพราะเน้นการเรียนไสยศาสตร์เวทมนต์คาถา ทำให้ประชาชนมีความหลงใหล ผู้ที่เข้ามาบวชก็ศึกษาอาคมเป็นต้นเหตุให้ละเลยการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นเหตุให้พระศาสนาเสื่อมลง

เมื่อต่อมาช่วงกลางของยุคอาณาจักรอยุธยาเริ่มตั้งแต่พ.ศ. ๒๐๓๑-๒๑๗๒ มีปรากฏร่องรอยของการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๓-๒๑๗๑) จากหลักฐานพบว่าการศึกษาจะเสื่อมลงไปแต่พระสงฆ์ในพระนครศรีอยุธยาก็ยังมีการจัดการศึกษากันอยู่และพระมหากษัตริย์เมื่อครั้งยังเป็นพระศรีศิลป์ผนวชอยู่วัดระฆังได้ศึกษาบาลีจนชำนาญพระไตรปิฎกจนได้รับสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรมอนันตปรีชา

ต่อมาเมื่อพระองค์ได้เสด็จขึ้นเสวยพระราชสมบัติจึงได้ให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแก่คณะสงฆ์เป็นอย่างมาก ดังที่เห็นจากการที่พระองค์ทรงเสด็จออกบอกพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรด้วยตัวพระองค์เองอยู่เสมอ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพงศาวดารกรุงเก่าตอนหนึ่งว่า “สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงได้ศึกษาพระปริยัติธรรมขานีขานาญมาตั้งแต่ยังผนวช ครั้นเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงคร่ำคร่าเสด็จออกบอกหนังสือพระภิกษุสามเณรที่นั้งจอมเกล้า ๓ หลังเนื่องๆ”

๑.๓ สมัยธนบุรี

หลังจากอยุธยาเสียกรุงเมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ทั้งพระไตรปิฎกและเจดีย์สถานทั้งปวงก็เป็นอันตรธานสาบสูญ สมณะผู้ที่ศึกษาวิชาเรียนพระไตรปิฎกก็พลัดพรากล้มตายเป็นจำนวนมาก เมื่อพระเจ้ากรุงศรีขึ้นครองราชทรงประกอบพระราชกรณียกิจอย่างหนักหน่วงถึงแม้ทรงตรากตรำรำลึกแทบตลอดรัชสมัยแต่พระองค์ก็ได้ละเลยที่จะทะนุบำรุงศาสนา

โดยเฉพาะเรื่องพระปริยัติธรรมตั้งที่พระองค์ได้มีพระบรมราชโองการสั่งพระศรีภูวปรีชาราชเสนาบดีศรีสาลักษณ์ให้สืบเสาะหาพระสงฆ์เถรานุเถระผู้รู้ธรรมและธรรมทรงแต่งตั้งให้พระเถรานุเถระทั้งหลายเป็นพระราชาคณะฐานานุกรมน้อยใหญ่ตามสมณฐานันดรศักดิ์เหมือนอย่างแต่ก่อนให้อยู่ในพระอารามต่างๆ ในกรุงธนบุรีเพื่อคอยสั่งสอนกล่าวคัมภีร์และวิปัสณาธุระแก่พระสงฆ์สามเณรทั้งปวงและในปลายรัชสมัยพระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและทรง สมณศักดิ์แยกย้ายกันไปนำพระคัมภีร์วิสุทธิมรรคจากกัมพูชา และนครศรีธรรมราชมาดำเนินการคัดลอกไว้ในกรุงธนบุรี เพื่อให้การศึกษาและเล่าเรียนของบรรดาพระภิกษุสงฆ์ดำเนินไปตามแบบอย่างของกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ทำได้ไม่เต็มที่นักเพราะบ้านเมืองอยู่ในระหว่างกอบกู้เอกราช

๑.๔ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔)

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ได้เริ่มต้นขึ้นใหม่พร้อมกับการสร้างเมืองอมรนครรัตนโกสินทร์แห่งใหม่เริ่มตั้งแต่การรวบรวมคัมภีร์ที่สูญหายไป ในขณะที่แตกกรุงของอยุธยา ซึ่งในยุคสมัยนี้จะปรากฏภาพการฟื้นฟูและพัฒนาสู่ก้าวต่อไปของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยอย่างเด่นชัดกว่ายุคก่อนๆ โดยช่วงต้นแห่งรัตนโกสินทร์ การศึกษาของคณะสงฆ์จะผสมผสานกับการศึกษาในระบบใหม่ที่ค่อยๆ

แทรกซึมเข้ามา จนกระทั่งในที่สุดจะนำไปสู่การปฏิรูปใหญ่ของการศึกษาทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายการสงฆ์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงประดิษฐานกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ฯ แล้ว พระองค์ทรงเอาพระทัยปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นอันดับแรก เพราะพระองค์ทรงเชื่อว่าพระศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะในขณะที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด พระองค์ทรงเห็นว่าการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่สำคัญอันจะเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องมีการชำระพระไตรปิฎกเสียใหม่⁵

๑.๕ สมัยรัตนโกสินทร์ยุคใหม่ (รัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน)

ในช่วงก่อนหน้าการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยแม้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือหลักสูตรไปบ้างแต่ก็ยังคงรูปลักษณะของความเป็นพระปริยัติในแบบดั้งเดิมที่เน้นการเล่าเรียนพุทธวจนะเป็นสำคัญแต่ในยุคสมัยนี้รูปโฉมของการศึกษาพระปริยัติธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิมมาก โดยมีการรับเอากระแสการศึกษาศาสตร์ของโลกฝ่ายตะวันตกมาผนวกเข้ากับการศึกษาในแบบปริยัติธรรมดั้งเดิมทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการมากขึ้นโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน⁶

สรุป

ศูนย์กลางการการเรียนการสอนและการอบรมทางด้านคุณธรรมควบคู่กับวิชาการ ภายใต้ความอุปถัมภ์จาก พระมหากษัตริย์ ภายหลังเมื่อมีการตั้งโรงเรียนตามแบบสากล การศึกษาจึงแยกศาสนจักรและอาณาจักรออกจากกันโดยรัฐเป็นผู้ปกครอง การศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองและ ทางพระสงฆ์รับผิดชอบ การศึกษาทางด้านศาสนจักรแนวคิดและทิศทาง ทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนซึ่งเน้นท่องจำเป็นหลัก มาเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรม สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้ภิกษุมิมีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ในการเรียนที่แต่ละศูนย์แยกตามกิจกรรมการเรียนออกจากกัน ผู้เรียนที่แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มต้องเรียนให้ครบทุกศูนย์ ส่วนศูนย์การเรียนรู้ที่จัดทุกกิจกรรมไว้ในศูนย์เดียว แต่ละกลุ่มต้องเปลี่ยนกันเข้าไปเรียน

ข้อดีของศูนย์การเรียนรู้

1. เรียนตามอัตราการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนหรือภายในกลุ่ม (Self-Pacing) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนตามความต้องการความสามารถของแต่ละคนหรือผู้เรียนภายในกลุ่ม
2. เรียนรู้อย่างกระฉับกระเฉง (Active Learning) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ การตอบสนอง และให้ผลย้อนกลับทันที

5 พระธรรมกิติวงศ์(ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖.

6 เสถียร โปธินันท์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ : ภาค 2. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐

๓. บทบาทของผู้สอน (Teacher Role) ศูนย์การเรียนรู้จะเปลี่ยนบทบาทของผู้สอนมาเป็นผู้แนะนำ และคอยช่วยเหลือการเรียนรู้มากขึ้น

๔. กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ภาวะเป็นผู้นำยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

บรรณานุกรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ประวัติศาสนาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน จำกัด นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๐.

พุทธศาสนประวัติ. รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาจัดพิมพ์ขึ้นในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย พ.ศ.๒๔๙๙, ๒๕๔๑

พระเฉลิมชาติ ชาติวโร (อิทธะรงค์). ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : หจก.นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ : ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐

การพัฒนาการศึกษาสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑

The development of monastic education the 21st century

พระมหาสุชาติ ธมฺมกาโม¹

บทคัดย่อ

การศึกษาสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมแห่งการเรียนรู้ของสังคมโลก การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์จึงเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุ สามเณรเพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ให้แก่พระภิกษุสามเณรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยและสังคมโลก

คำสำคัญ : การพัฒนาการศึกษาสงฆ์ ,ศตวรรษที่ ๒๑

Abstract

The 21st century monastic education is the development of monastic education to keep pace with the changes in the social learning society of the world. The development of the monks' education is an important task of the monks to promote the learning of the monks. Novice to enhance the 21st century learning skills for monks. The novice in publishing Buddhism in Thai society and the world society.

Keywords : The development of monastic, 21st century.

บทนำ

การศึกษาของคณะสงฆ์ประกอบด้วยการศึกษาสามชั้นตอน คือ ชั้นปริยัติ ชั้นปฏิบัติ และชั้นปฏิเวธ การศึกษาชั้นปริยัติเป็นการศึกษาทางทฤษฎี เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธวจนะ และพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต การศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้จัดเป็นรูปแบบของโรงเรียน แต่จัดการเรียนการสอนภายในวัด ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรม และถือเป็นศาสนกิจอย่างหนึ่งที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษา และนำความรู้ที่ถ่ายทอด

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ให้กับประชาชน²

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯให้มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เข้าสู่ระบบโรงเรียนเป็นครั้งแรก และในระยะต่อมาได้มีการตรากฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของสงฆ์อีกหลายฉบับ ยังผลให้การศึกษาศงฆ์ มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ชัดเจนเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๓๕ การศึกษาพระปริยัติธรรมจำแนกเป็นสี่ประเภท คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ระดับมัธยมศึกษา-อุดมศึกษา) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) และการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ (ระดับอุดมศึกษา)³

ในสังคมไทยนั้น การบวชเณรและพระเป็นทางเลือกในการแสวงหาโอกาสทางการศึกษาและการไต่เต้าทางอาชีพของคนจนในชนบทจำนวนมาก ที่ไม่มีโอกาสรับการศึกษา และประเพณีการบวชเรียนซึ่งมีความหมายว่า บวชคู่กับเรียน เมื่อบวชก็ต้องเรียน หรือที่บวชก็เพื่อเรียน⁴

การศึกษาสงฆ์ถูกแยกออกจากระบบการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน โดยจัดให้อยู่ในความดูแลของกรมการศาสนาและมหาเถรสมาคม ด้วยเหตุที่ผู้เรียนอยู่ใน “ภิกษุภาวะ” แม้จะเป็นหลักสูตรเดียวกับการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป เช่น หลักสูตรพระปริยัติธรรมศึกษา แผนกสามัญศึกษาก็ตาม เป็นต้น โครงสร้างการบริหารการศึกษาเช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการจัดการศึกษามีใช้ภาระหน้าที่หลักของกรมการศาสนาและมหาเถรสมาคมเหมือนเช่นกรมอื่นๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ หากพิจารณาโครงสร้างการบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาของฆราวาสและการศึกษาสงฆ์อย่างชัดเจน เพราะในหน่วยงานระดับกรม ๑๔ หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจำแนกตามระดับอย่างชัดเจน ๗ หน่วยงาน และเน้นเฉพาะการศึกษาของฆราวาส⁵

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของคนในชาติ ประเทศชาติจะพัฒนาก้าวหน้าไปได้ คนในชาติต้องได้รับการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพ เมื่อประชากรมีคุณภาพทางการศึกษา กล่าวคือ มีความรู้ ความสามารถ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อันจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้น

2 พระราชวรดิษฐ์, “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

3 กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

4 พระพรหมคุณณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

5 สมปอง มากแจ้ง, รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๙.

การศึกษาเปรียบเหมือนกุญแจที่จะไขเข้าไปสู่ประตูแห่งความสำเร็จในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเรียกว่า “ยุคไร้พรมแดน และยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร” การแข่งขันในสังคมโลก จะทำให้แต่ละภูมิภาคมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยี การศึกษาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมโลก และในสังคมไทยอย่างยั่งยืน การศึกษานับว่ามีบทบาทและมีความสำคัญยิ่ง ดังนั้น การศึกษาที่ดีจะต้องจัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้าน ของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญ ในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหา ต่างๆ ตลอดชีวิต ตั้งแต่การการวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างเป็นสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นพลัง สร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาบุคคลทั้ง ๔ ด้าน ให้มีความสมดุลและกลมกลืนกัน คือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม ปัจจุบันการจัดระบบการศึกษาของรัฐเปิดโอกาส ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยอาศัยรูปแบบต่างๆ ทั้งการศึกษาที่จัดตามแนวระบบโรงเรียน คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา การศึกษาที่จัดนอกระบบโรงเรียน และการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต^๖

๑. การศึกษาของคณะสงฆ์ความเป็นมาและความสำคัญ

รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ มิได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้เป็นส่วนเฉพาะต่างหากจากการศึกษาของประชาชน ดังนั้นการศึกษาของคณะสงฆ์จึงควรเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแห่งชาติและใช้หลักการในการจัดตามแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาสงฆ์ หมายถึง สิ่งที่พระภิกษุสามเณรต้องเล่าเรียนทำความเข้าใจ ส่วนคณะสงฆ์ หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ การศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ภิกษุสามเณร โดยคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นการศึกษาวิชาการ พระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักโดยมี วัตถุประสงค์สำคัญคือ ป้องกันมิให้เปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งปัจจุบันประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มี ๓ ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรม ชั้นเอก
๒. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มี ๘ ระดับ ได้แก่ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๔-๕-๖-๗- ๘-๙

^๖ อานันย์ มุทธากุล, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเจริญศึกษา อำเภอรอแจะ จังหวัดนราธิวาส, วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (กรุงเทพมหานคร:๒๕๔๕), หน้า ๑.

๓. หลักสูตรปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกในมหาวิทยาลัย ได้แก่ พุทธศาสตรบัณฑิต พุทธศาสตรมหาบัณฑิต และพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย และศาสนศาสตรบัณฑิต ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต และศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๔. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรทั้ง ๔ ประเภทสามารถจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาการพระพุทธานุสา ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จัดเป็นการศึกษาปริยัติธรรม กลุ่มที่ ๒ เป็นหลักสูตรที่ศึกษาวิชาการพระพุทธานุสาร่วมกับวิชาสามัญอื่น ๆ ได้แก่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์และหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญจัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมประยุกต์⁷

เมื่อพิจารณาเป็นส่วนใหญ่ ๒ ส่วน คือ คันธธุระ ๑ วิปัสสนาธุระ ๑ คันธธุระนั้น เรียนหนัก เริ่มต้นด้วยการเรียนภาษาบาลี และแปลพระไตรปิฎก พยายามให้อ่านออกแปลได้คั่นคว่ำให้แตกฉาน ส่วนวิปัสสนาธุระนั้น ไม่หนักนัก โดยการเรียนทางสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน ทำให้ใจสะอาดปราศจากกิเลสทั้งปวง⁸

กระทรวงศึกษาธิการให้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ การศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาแบบประยุกต์หรือเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งทางการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์คือฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธานุสาอย่างแท้จริง และสืบต่อพระพุทธานุสาให้เจริญสถาพรต่อไป และฝ่ายบ้านเมือง เมื่อพระภิกษุสามเณรได้ลาสิกขาแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือเข้ารับราชการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไป ปัจจุบันนี้การศึกษาประเภทนี้ได้กระจายอยู่จังหวัดต่างๆทั่วประเทศ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญจึงได้ปฏิรูปการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้เป็นระบบเหมือนนานาอารยประเทศให้ราษฎรทุกคนได้ศึกษาอย่างมีระบบ และสำหรับพระภิกษุสามเณร พระองค์ก็ทรงสนับสนุนให้คณะสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสมัยใหม่ควบคู่กันไป ได้ทรงตั้งสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ ได้พระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย” และในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ก็โปรดให้เปิดขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร และได้ทรงพระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยสงฆ์

7 สมปอง มากแจ้ง, รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์, อ้างแล้ว, หน้า ๒-๔.

8 กองบาลีสนามหลวง. เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี, ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๐. ๑๑ เล่ม. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๐-๒๕๕๐), หน้า ๕.

ทั้ง ๒ แห่งนี้ได้ดำเนินการมาโดยลำดับ แต่ก็ยังไม่ก้าวหน้าถึงขั้นเป็นมหาวิทยาลัย เพิ่งจะมายกระดับการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในรัชกาลปัจจุบันนี้เอง โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์อันเป็นการรับการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนั้นเป็นการศึกษาสงฆ์อย่างเป็นทางการ

ต่อมารัฐบาลโดยการยินยอมของรัฐสภาได้รับรองพระราชบัญญัติกำหนดวิถีสถาณะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ และรับรองพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๐ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๘ ตอนที่ ๕๑ ก ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

จากความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ในอดีตถึงปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องค่อนข้างน้อยต้องอาศัยศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนเพื่อการสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์และปัจจุบันพระภิกษุ สามเณรมีการบรรพชาและอุปสมบทน้อยการศึกษาของคณะสงฆ์จึงเน้นมาอยู่ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นการพัฒนาการศึกษาสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ส่วนงานที่ได้รับและมีความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากคือมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง เป็นการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เน้นการเพิ่มทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณรเกิดทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างเท่าทัน

๒. ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์

ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skills) ได้กล่าวถึง ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ สาระวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้

สาระวิชาหลัก (Core Subjects) ประกอบด้วย ภาษาแม่ และภาษาสำคัญของโลก ศิลปะ

คณิตศาสตร์ การปกครองและหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์

โดยวิชาแกนหลักนี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ โดยการส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลัก และสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก ดังนี้

ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)

ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงาน

ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน ได้แก่ ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ

ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อ ความรู้ด้านเทคโนโลยี

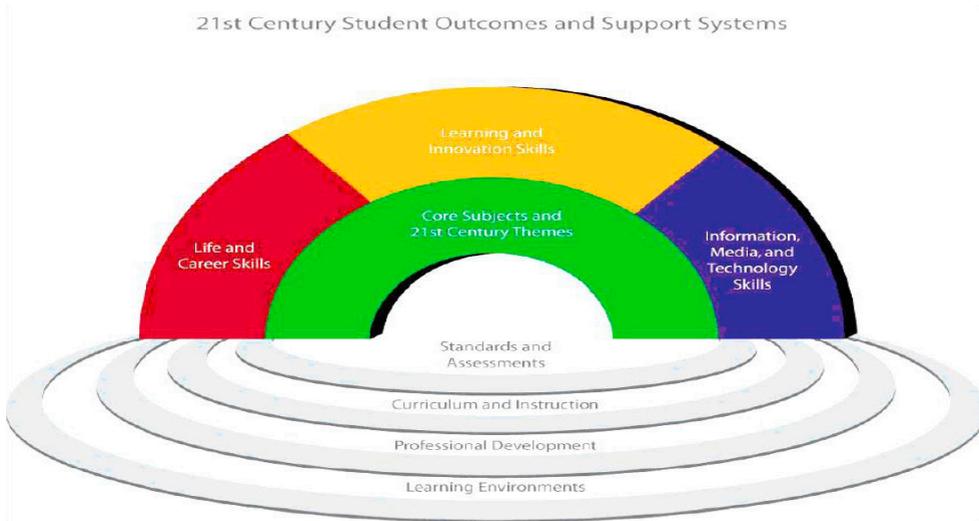
ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) และความรับผิดชอบเชื่อถือได้ (Accountability) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Responsibility)

ทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 7C

3R คือ Reading (อ่านออก), (R) Riting (เขียนได้), และ (R) Rithematics (คิดเลขเป็น)

7C ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

แนวคิดทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างอิงถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์ความรู้ร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership For ๒๑st Century Skills) (www.p21.org) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P๒๑ซึ่งได้พัฒนารอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการงานและการดำเนินชีวิต สามารถแสดงเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Learning Framework) (ที่มา :(<http://www.vcharkarn.com/varticle/60454>))

กรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ได้แก่มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตร และการเอนการสอน การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในศตวรรษที่ ๒๑

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑” (21st Century Skills) ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities : PLC) เกิดจากการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูแต่ละคนนั่นเอง^๑

สรุปได้ว่า การพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น พระภิกษุสงฆ์จะต้องปรับกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการศึกษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑ จำเป็นจะต้องเพิ่มทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นให้มาก การพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ ๒๑ จึงเป็นโจทย์สำคัญที่คณะสงฆ์ทุกระดับจะต้องให้ความสำคัญและกระตุ้นให้พระภิกษุสงฆ์ในการปกครองของตนเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะ ในขณะที่เดียวกันมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งก็ได้กระตุ้นให้นิสิตของตนเองเสริมสร้างการเรียนรู้

^๑ ออนไลน์ วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๕๙ : ที่มา :(<http://www.vcharkarn.com/varticle/60454>))

รู้ กระตุ้นให้คณาจารย์จัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ การศึกษาของคณะสงฆ์จึงจะก้าวข้ามศตวรรษที่ ๒๑ และทำให้พระพุทธศาสนาเผยแพร่ไปทั่วโลก

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กองบาลีสนามหลวง. เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี. ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๐. ๑๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๐-๒๕๕๐.

พระพรหมคุณณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่ร่อทางออก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

พระราชวชิรดิลก. “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค๔”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.

สมปอง มากแจ้ง. รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์.กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

อาณันย์ มุทธธากุล.การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเจริญศึกษา อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส,วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๕.

ออนไลน์ วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๕๙ : ที่มา :(<http://www.vcharkarn.com/varticle/60454>)

ศีลธรรมชาวพุทธในปัจจุบัน

Morality modern Buddhists

พระอธิการปริยญา ปภสฺสโร (เกิดผล)¹

บทคัดย่อ

ศีลธรรมชาวพุทธในปัจจุบันถือว่าการเป็นปัญหาทางสังคมในระดับต้น เพราะชาวพุทธในประเทศไทยเป็นชาวพุทธแต่นาม แต่ความเป็นจริงไม่รู้ศีลธรรมมากเท่าที่ควรจากพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า ชาวพุทธนั้นจำเป็นในการฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ถ้าชาวพุทธมีศีลธรรม ศาสนาธรรมะ ในผู้เป็นนักเศรษฐกิจก็ทำประโยชน์เกิดขึ้นแก่มนุษย์ นักการเมืองก็ทำเพื่อประโยชน์เพื่อมนุษย์ นักปกครองก็ปกครองเพื่อประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์ ไม่มีใครทำเพื่อตน แต่ทำเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ นั้นแหละความหมายของศีลธรรม หรือคุณค่าของศีลธรรม เลยไม่มีปัญหาใดๆ เศรษฐกิจก็ไม่มีปัญหา ถ้ามีศีลธรรม การเมืองก็จะไม่เกิดปัญหา การปกครองก็ไม่มีปัญหา ถ้ามีศีลธรรมในตัวตน

คำสำคัญ : ศีลธรรม,ชาวพุทธ

Abstract

Buddhist morality is considered as a social problem at the beginning level. Because Buddhists in Thailand. It is a Buddhist name. But reality is not as much moral as it should be from Buddhism. The social problem, which the Buddha said, Buddhist is necessary to listen to Dharma, meditation, if the Buddhist morality, religion, Dharma. In economics, it is beneficial to human beings. Politicians do it for the benefit of mankind. The governor is ruled for the benefit of human beings. No one does it for themselves. But do it for the benefit of human beings. That's the meaning of morality. Or moral value No problem The economy does not have a problem if it is morally politically unstable. Governance is no problem. If there is a moral in the person.

keyword : Moral, Buddhist

---

¹ นิสิตพุทธศาสนาคณะบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย สมัยปัจจุบัน

ในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์พระประมุขของชาติทรงเป็นพุทธมามกะ พระมหากษัตริย์และรัฐร่วมกันอุปถัมภ์บำรุงกิจการคณะสงฆ์และส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่ประชาชน จากการสำรวจประชากรครั้งล่าสุดประเทศไทยมีประชากร ๖๓ ล้านคน และคนไทยร้อยละ ๙๔ นับถือพระพุทธศาสนา ตามสถิติเมื่อปี ๒๕๔๕ ทั่วทั้งประเทศไทยมีวัดอยู่ ๓๒,๐๐๐ วัด พระภิกษุ ๒๖๕,๙๕๖ รูป และสามเณร ๘๗,๖๙๕ รูป

นอกจากมีวัดป่าหลายวัด ซึ่งเป็นวัดที่พระจะเข้าไปปฏิบัติธรรมระยะยาวได้แล้ว ยังมีวัดอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน และในตัวเมืองเองก็มีวัดหลายวัดด้วยกัน ตามปกติโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของวัด และพระสงฆ์เองนั้นเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันตามความพยายามของรัฐที่ประสงค์จะยกระดับการศึกษาของประเทศชาติทั้งหมด ดังนั้นพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์จึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งในชีวิตประจำวันของประชาชนในประเทศไทย²

การส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในการสั่งสอนพระพุทธศาสนาแก่คฤหัสถ์ มีหลายประเด็นที่จะขอกกล่าวถึง

ประการแรก ธรรมเนียมนิยมในการเทศนา คือ พระสงฆ์นั่งบนธรรมาสน์และชาวบ้านนั่งบนพื้นพนมมือฟังธรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยชอบนัก และผลที่เกิดขึ้นคือมีเฉพาะคนแก่เท่านั้นที่เข้าวัดในวันพระสถานการณึ่งยิ่งหนักเข้าไปอีก เพราะวันพระตรงกับวันทำงานแลคนหนุ่มสาวมาวัดไม่ได้ มีพระธรรมเทศนาบ้างในวันอาทิตย์ แต่การไปวัดวันอาทิตย์ไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก คนมักพูดว่าไม่มีเวลาไปวัดและฟังธรรม

ในการแก้ปัญหาวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้นำหลักเศรษฐกิจศาสตร์มาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สอนเรื่องการพึ่งตนเองทางสายกลาง ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ไม่เพียงแต่จะเป็นแผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นแผนพัฒนาแบบยั่งยืนที่ขยายออกไปในการที่เศรษฐกิจจะหมุนต่อไปด้วยกัน จนพบกับความต้องการในระดับที่พอเพียง มากกว่าจะให้ระดับความมั่งคั่งที่มีความโลภเป็นตัวขับเคลื่อนเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ประชาชนและประเทศต่าง ๆ พอใจกับระดับความมั่งคั่งที่มีเหตุผล และความมั่งคั่งนั้นจะต้องไม่เกิดขึ้นจากความเสียหายของผู้อื่น ทุกคนมีพอที่จะยังชีพและพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนชาวพุทธทุกระดับ ตั้งแต่ระดับส่วนตัว ชุมชนและระดับชาติ ที่จะให้คืนกลับมาหาคุณค่าทางพระพุทธศาสนา และให้มีกิจกรรมและนโยบายทางเศรษฐกิจตั้งอยู่บนคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งในการที่ทรงปฏิบัติเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถ

² พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย สมัยปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<http://www.dhammathai.org/thailand/contemporary.php> [6 เม.ย.2561]

นำมาประยุกต์ใช้ได้ในโลกสมัยปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลมหาชนกชาดกเป็นพากย์ภาษาไทยและอังกฤษ โดยมีการปรับให้เข้ากับสังคมปัจจุบันตามท้องเรื่อง พระมหาชนกทรงบำเพ็ญวิริยบารมีอย่างยิ่งยวด ไม่ทรงประสงค์ผลตอบแทนอะไร ได้ทรงขึ้นครองราชย์และนำความรุ่งเรืองมาสู่พระราชอาณาจักรมหาชนกชาดกซึ่งจัดพิมพ์เมื่อปี ๒๕๓๙ เป็นหนังสือขายดีที่สุดและเหมาะกับเวลาในการย่ำเตือนให้คนไทยอดทนต่อวิกฤตทางเศรษฐกิจและเพียรพยายามในการฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยอาศัยความเพียร ปัญญา และสุขภาพแข็งแรง

คณะสงฆ์ไทยได้ร่วมจัดทำกิจกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ก่อตั้งวัดและจัดให้มีพระธรรมทูตอยู่ประจำในประเทศตะวันตกหลายแห่ง ในประเทศไทยเองก็มีทั้งวัดและศูนย์ปฏิบัติธรรม ซึ่งคฤหัสถ์ทุกชาติสามารถเข้ามาเรียนรู้และปฏิบัติธรรมได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ มีคำแนะนำทั้งภาคภาษาไทยและอังกฤษ มีหลายวัดด้วยกัน ซึ่งจัดขึ้นเฉพาะพระภิกษุชาวตะวันตก ถ้าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการเพาะปลูกสิ่งที่จะก่อให้เกิดความสุขและเป็นการกำจัดสิ่งที่จะนำทุกข์มาให้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งยังหมายถึงการจัดโรคร้ายทางสังคม ซึ่งมาพร้อมกับความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ ทั้งในแง่ของการลดความทุกข์ และในแง่ของการเตรียมคนให้ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า แน่แน่นอนว่า ภารกิจส่วนใหญ่ในการนำชาวพุทธกลับมาหาพระพุทธศาสนาอีก ก็โดยการสอนให้รู้จักวิธีการประยุกต์ใช้ “ประเพณีดั้งเดิม” ที่เขา “ต้องการ” จะยึดถือแล้วปรับให้เข้ากับสถานการณ์ “สมัยใหม่” ที่เขา “ต้อง” ดำเนินชีวิต ถึงแม้จะดูขัดแย้งกับประเพณีดั้งเดิมก็ตาม

ดังที่กล่าวมาแล้ว ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ฝึกอบรมพระสงฆ์ให้สามารถสอนวิชาพระพุทธเจ้าศาสนาตามโรงเรียนได้ ยังจัดส่งนิสิตให้ออกไปฝึกปฏิบัติงานอยู่กับชาวบ้าน เราใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ทำคำสอนของพุทธเจ้า ให้สืบค้นได้ง่ายทั่วโลกเพียงแค่คลิกเมาส์ให้นิสิตได้สนทนาแลกเปลี่ยนและร่วมมือกันจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

ในการตอบสนองต่อโลกาภิวัตน์ การเผยแผ่ของชาวพุทธยังต้องสร้างเครือข่ายชาวพุทธทั่วโลกทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของชาวโลกกล่าวคือบางที่เราอาจจะต้องเข้าไปสู่กระแสโลกาภิวัตน์เสียเอง เพื่อที่จะนำพระพุทธศาสนาให้มีคุณค่าต่อโลกยิ่งขึ้นเกี่ยวกับประเด็นนี้อาจจะทบทวนความคิดริเริ่ม ๒ ประการ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญ

ในปี ๒๕๔๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพร่วมจัดประชุมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลกครั้งที่ ๒ หรือที่เรียกกันว่า “การประชุมสุดยอดชาวพุทธ” ในประเทศไทยซึ่งการประชุมครั้งนี้มีผู้นำศาสนาระดับสูงจาก ๑๖ ประเทศ ซึ่งเป็นผู้แทนจากพระพุทธศาสนานิกายสำคัญทั้งฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหานานเข้าประชุมร่วมกัน ผู้นำศาสนาเหล่านี้มีเพียงพูดคุยกันเกี่ยวกับวิธีการที่จะทำงานร่วมกันในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของมวลชนและให้ความร่วมมือกัน ในสิ่งที่จะก่อให้เกิดสันติภาพมั่นคงและทำให้มนุษย์ชาติและสิ่งแวดล้อมดีขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น แต่ยังคงได้ลงนามรับรองกฎบัตร

ก่อตั้งการประชุมพุทธนี้ให้เป็นองค์กรถาวรผูกสัมพันธ์ผู้นำพุทธทั่วโลกทำงานร่วมกันให้ธรรมบริการแก่มนุษยชาติอีกด้วย

ในปีเดียวกันนั่นเอง ผู้แทนคณะสงฆ์ไทยได้เข้าร่วมในการประชุมสุดยอดของผู้นำศาสนาและจิตวิญญาณเพื่อสันติภาพโลกในสหัฐวรรษ ณ หอประชุมใหญ่องค์การสหประชาชาติมหานครนิวยอร์ก ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ผู้นำระดับสูงจากศาสนาสำคัญทั่วโลกทั้งหมดมาพบปะกันในที่แห่งเดียวกัน เพื่อพูดคุยถึงหนทางและวิธีการก่อให้เกิดสันติภาพแก่โลกนอกจากนี้ยังได้ร่วมการประชุมซึ่งเป็นผลสืบเนื่องในปีถัดมาอีก ณ มหานครนิวยอร์ก เพื่อวางแผนปฏิบัติงานต่อไป และพูดคุยวิธีการที่จะให้เป้าหมายของการประชุมสุดยอดเพื่อสันติภาพในปี ๒๕๔๓ นำมาปฏิบัติให้เกิดผล

ผลก็คือการประชุมสภาผู้นำศาสนาโลกครั้งแรกจัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและการประชุมสุดยอดเพื่อสันติภาพโลกในสหัฐวรรษร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ผู้แทนระดับสูงของศาสนาต่าง ๆ ในโลก ได้พบปะพูดคุยกัน พร้อมกับร่วมกันแสวงหาเส้นทางสู่สันติภาพ การบรรเทาความยากจน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้มีการลงนามรับรองกฎบัตรก่อตั้งสภาผู้นำศาสนาโลกซึ่งประกอบด้วยศาสนาพุทธ ฮินดู เซน อิสลาม ยูดาเย คริสต์และศาสนาอื่น ๆ เป็นองค์กรถาวร ลักษณะสำคัญของสภาผู้นำศาสนาโลกก็เพื่อทำงานใกล้ชิดกับองค์การสหประชาชาติในประเด็นเหล่านี้ในขณะเดียวกันต้องรักษาความเป็นองค์กรอิสระด้วย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำระเบียบว่าด้วยสถาบันการศึกษาในประเทศอื่น ๆ มาเป็นสถาบันสมทบกับมหาวิทยาลัยโดยมีประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เช่น วิทยาลัยพระพุทธศาสนาตองกุกชอนบอบในประเทศเกาหลีได้เข้ามาเป็นสถาบันสมทบกับมหาวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว และวิทยาลัยพระพุทธศาสนาซิจูไนไต้หวัน ได้สมัครเข้ามาเป็นสถาบันสมทบอีกแห่งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยกำลังจึงสร้างเครือข่ายการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในระหว่างประเทศและนิยายที่แตกต่างกัน ดังนั้น การสนทนาแลกเปลี่ยนทางวิชาการจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันถูกจัดให้มีขึ้นและรักษาความมีชีวิตชีวาไว้ และจะเป็นกระบวนการเชื่อมโยงมิตรระหว่างผู้คนซึ่งยังไม่รู้จักกันและบางทีก็เริ่มจะเป็นปฏิบัติปะทะกัน³

การปฏิบัติธรรม

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือการปฏิบัติกรรมฐานในประเทศไทย ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ได้รับการฝึกสอน และปฏิบัติกรรมฐานกัน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรม และวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งที่บ้าน

วัดในประเทศไทย มี ๒ ประเภท คือ วัดป่ามีพระสายปฏิบัติทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสายนี้เรียกว่าอรัญญวาสี และวัดบ้านที่มีพระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียน และจะเป็นทายาทบริหารงานคณะสงฆ์ ซึ่งสายนี้เรียกว่าคามวาสี การแยกวัดป่าออกจากวัดเมืองหมายความว่า มีพระภิกษุสามเณรที่

³ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แสดงปาฐกถา ในการประชุมพระพุทธศาสนานานาชาติ ในกลุ่มผู้นำบิณฑิพระพุทธศาสนาว่าด้วย “ประเด็นและอนาคต” ณ เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ๑๕ มกราคม ๒๕๔๖

ศึกษาเล่าเรียนแต่ไม่มีใครปฏิบัติธรรม และมีพระภิกษุสามเณรที่ปฏิบัติธรรม แต่ไม่มีใครศึกษาเล่าเรียน เราจึงพยายามที่จะรวมพระสงฆ์ทั้งสองสายนี้ โดยให้การปฏิบัติกรรมฐานเป็นวิชาบังคับแก่นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจัดให้มีการปฏิบัติธรรมประจำปีโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

เมื่อเรากล่าวว่าการรักษาพระวินัยของพระสงฆ์และการรักษาศีล ๕ ของคฤหัสถ์ เป็นการปฏิบัติธรรมด้วยแล้ว การเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ทำให้ สังคมเกิดความแตกแยกและเกิดความเสื่อมทางด้านศีลธรรมส่วนตัวอย่างรวดเร็ว ชาวพุทธเองก็ไม่พ้นกฎข้อนี้ไปได้ และยังมีเรื่องฉาวโฉ่ทางกามโลกีย์ ความรุนแรง อาชญากร และการเสพยาเสพติด ซึ่งสื่อให้เห็นว่าพวกคฤหัสถ์เองก็ยังไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้อีกต่อไป จึงจำเป็นที่จะเรียกร้องให้ศีลธรรม และระเบียบวินัยในตนเองกลับคืนมา ข้อเท็จจริงที่ว่า ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมเกิดขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเป็นเครื่องชี้ว่า การเรียกร้องให้มีระเบียบวินัยในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

ในฝ่ายเถรวาทมีสิ่งมากมายที่จะหยิบยกมาเป็นปัญหา สมัยปัจจุบัน แต่เราต้องมีความพยายาม ที่จะครุ่นคิด ตีความหมายใหม่ และใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสำหรับผู้เริ่มต้นในขณะนี้ ขอให้อ่านหนังสือ เรื่อง “ศีลธรรมในพระพุทธศาสนา”

ถือว่าการแก้ปัญหาสังคมก็เป็นการปฏิบัติธรรม ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสยืนยันว่า ความสะอาดสบายเป็นสิ่งจำเป็นในการพึงธรรม และเราก็สามารถปฏิบัติธรรมได้ไม่น้อยด้วยการพยายามแก้ปัญหา ความจำเป็นพื้นฐานของผู้ อาจจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติธรรม คณะสงฆ์ไทยได้ลงมือปฏิบัติในข้อนี้มากมาย ยกตัวอย่าง เช่น ในภาคเหนือของไทย มีกิจกรรมสำคัญ ในการแก้ปัญหาการแพร่โรคเอดส์ ทั้งในด้านการต่อสู้โรคร้ายนี้โดยอาศัยการศึกษา และทั้งในด้านการเยียวยาปัญหาสังคมที่เกิดจากโรคเอดส์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินจัดบรรพชาเยาวชนภาคฤดูร้อน เพื่อช่วยให้เยาวชนห่างไกล จากยาเสพติด และอาชญากรรม และหันไปใช้ชีวิตที่ดีงามขึ้น นิสิตที่จะจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ต้องปฏิบัติศาสนกิจช่วยเหลือสังคมเป็นเวลา ๑ ปี และเรายังมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่นิสิตร่วมงานได้ เช่น โครงการพัฒนาชาวเขา และโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์⁴

ศีลธรรม

คำว่า “ศีลธรรม” นี้คือสร้างความปรกติ, ศีละ แปลว่า ปรกติ; อะไรที่มันทำให้เกิดความปรกติทั้งหมดนั้นจะเรียกว่า ศีลธรรม

ปรกติในส่วนบุคคล ปรกติสบายดี, ปรกติในครอบครัว, ปรกติในโลก โลกนี้ก็ดี, มันอยู่ที่ปรกติ ถ้าไม่ปรกติก็คือวุ่นวายและเดือดร้อน; ฉะนั้น เราจึงมีธรรมะกันในลักษณะนี้ คือรู้จักหน้าที่ที่จะทำให้เกิดความปรกติร่างกายนี้รู้เรื่องที่ทำให้เกิดความปรกติ มันก็ปรกติแหละ ไม่เจ็บ ไม่ไข้ ไม่เดือดร้อนไม่ทำผิดอะไร, บ้านเมืองก็เหมือนกัน โลกนี้ก็เหมือนกัน มันปรกติ มันไม่มีวิกฤติการณ์ใดๆ หรือ มันก็มีสันติภาพแหละ เพราะ

4 พระธรรมโกศาจารย์.พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=182&articlegroup_id=21 [7 เม.ย.2561]

ว่า โดยหลักธรรมชาติแท้ๆ ถ้าอย่ามีอะไรเข้าไปแทรกแซงมันสงบของมันเองตามธรรมชาติ

ดังนั้น ท่านจึงถือเป็นหลักทั่วไปว่า โดยปรกติแล้ว ความสงบนั้นแหละเป็นพื้นฐานของสิ่งทั่วไป, ต่อเมื่อทำผิด มันจึงเกิดไม่ปรกติ คืออุ่นวาย เป็นทุกข์ขึ้นมา ฉะนั้นถ้าเราอย่าทำผิดในข้อนี้ อย่าสร้างกิเลสขึ้นมา โดยจิตมันจะสงบ สะอาด จะสว่าง จะสงบ นี่คือ ศีลธรรม โลกนี้จะมีสันติภาพได้ เพราะมีศีลธรรม.....

ถ้าไม่มีศีลธรรม มันก็ผิดหมด ช่วยสังเกตดูให้ดี ถ้าไม่มีศีลธรรมประจำตัว ทุกอย่างจะผิดหมด ระบบเศรษฐกิจก็ช่วยอะไรไม่ได้ จะสร้างปัญหา ถ้าไม่มีศีลธรรม เศรษฐกิจจะสร้างปัญหาเลวร้าย เศรษฐกิจเมื่อไม่มีธรรมะควบคุม มันเป็นเครื่องมือสำหรับเห็นแก่ตัว เป็นเครื่องมือสำหรับการเอาเปรียบผู้อื่น ฉะนั้นจะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรมนั้นไม่มีทาง

เรื่องการเมืองก็เหมือนกัน ถ้าการเมืองไม่มีศีลธรรม มันก็คือการทะเลาะกันอย่างเลวร้ายที่สุดของมนุษย์

คำว่า “การเมือง” นี้ มันจะจัดสันติภาพโดยไม่ต้องใช้อาวุธ บทนิยามของคำว่า “การเมือง” นี้คือ จัดมนุษย์ให้อยู่กันเป็นสุขโดยไม่ต้องใช้อาวุธ ถ้าต้องใช้อาวุธแล้วก็ไม่ใช่การเมือง มันผิดอุดมคติ... ถ้าการเมืองนำการใช้อาวุธ, อย่าใช้อาวุธให้มันผิด มันก็ไม่เกิดปัญหาอะไร เรียกว่า การเมืองที่มีศีลธรรม. การเมืองที่ไม่มีศีลธรรมก็คือสิ่งที่เลวร้ายที่สุด

เดี๋ยวนี้ในโลก มีแต่การเมืองที่สร้างความขัดแย้ง ไม่มีการเมืองที่จะทำให้เกิดความประนีประนอมรักใคร่ผู้อื่น เพราะว่าการศึกษามันก็ไม่ถูกต้อง มันสอนการเมืองในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง.. การศึกษาชนิดที่ไม่ถูกต้อง มันสร้างคนมาสำหรับจะทะเลาะกัน การศึกษาในโลกมันไม่ได้สร้างมนุษย์ที่จะมาเป็นมิตรสหายกัน มันสร้างมาเป็นคู่แข่งกัน ก็ขัดแย้งกันตลอดไป...

.....การศึกษามันไม่สร้างนักเศรษฐกิจที่ถูกต้อง คือมีศีลธรรม มันไม่สร้างนักการเมืองที่ถูกต้อง คือมีศีลธรรม มันไม่สร้างนักปกครองที่มีศีลธรรม นักปกครองก็ยังมีพวก ประโยชน์แก่พวก มากกว่าที่จะเป็นประโยชน์ของบ้านเมือง หรือของมนุษย์ส่วนรวม, นักเศรษฐกิจมันก็เพื่อตัวกู นักการเมืองมันก็เพื่อตัวกู อย่างดีมันก็เพื่อพรรค ไม่เห็นนักการเมืองไหนทำเพื่อประเทศชาติ

ที่นี้นักปกครองที่จะจัดบ้านจัดเมือง มันกลายเป็นอาชีพไปเสีย ไม่กลายเป็นหน้าที่ของปุชนียบุคคลที่มีอยู่ในโลก เพื่อทำให้โลกสงบสุข มันกลายเป็นอาชีพชนิดหนึ่งไปเสีย การทำงานเพื่อเงินเดือน แล้วก็เพื่อตัวเองเท่านั้น มองเห็นมองเห็นอยู่แต่ตัวเองเท่านั้น ก็เรียกว่า การปกครองที่ไม่มีศีลธรรม การปกครองที่มีประโยชน์ของผู้ปกครองเป็นใหญ่อย่างนี้ มันก็เป็นไปไม่ได้ มันก็ไม่ใช้ประชาธิปไตย เพราะว่าเอาประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ด้วยกันทุกคน

ประชาธิปไตยนั้น คือประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ เขามักพูดกันว่า “ประชาธิปไตยคือประชาชนเป็นใหญ่” ประชาชนเป็นใหญ่อย่างไรได้ เพราะว่าแต่ละคนยังมีกิเลส, มันต้องเอาคนที่ไม่มีกิเลสขึ้นมาจัดให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ แล้วนั่นแหละคือประชาธิปไตย ใครจัดก็ได้ ให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่นั้นแหละคือประชาธิปไตย.

.... ถ้าจะให้โลกนี้เป็นประชาธิปไตย ก็ต้องมีใครมาช่วยจัดให้ประโยชน์ของคนทั้งโลกนั้นเป็นใหญ่เหนือสิ่งใด แล้วเราก็ไม่มีเรื่องที่จะต้องทะเลาะวิวาทหรือขัดแย้งกัน.

นี่ไม่มีศีลธรรมแล้ว ไม่มีทางที่จะมีสันติภาพ เศรษฐกิจก็เป็นเศรษฐกิจสำหรับผู้คดโกงเอาเปรียบ การเมืองก็เป็นเครื่องมือสำหรับหลอกลวงกัน การปกครองก็ขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ปกครอง มันก็ไม่มีทางไหนที่จะเกิดสันติภาพขึ้นมาได้

สรุป

ศีลธรรมชาวพุทธในปัจจุบันถือว่าการเป็นปัญหาทางสังคมในระดับหนึ่ง เพราะชาวพุทธในประเทศไทย เป็นชาวพุทธแต่นาม แต่ความเป็นจริงไม่รู้ศีลธรรมมากเท่าที่ควรจากพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า ชาวพุทธนั้นจำเป็นในการฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ถ้าชาวพุทธมีศีลธรรม ศาสนา ธรรมะ ในผู้เป็นนักเศรษฐกิจก็ทำประโยชน์เกิดขึ้นแก่มนุษย์ นักการเมืองก็ทำเพื่อประโยชน์เพื่อมนุษย์ นักปกครองก็ปกครองเพื่อประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์ ไม่มีใครทำเพื่อตน แต่ทำเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ นั่นแหละความหมายของศีลธรรม หรือคุณค่าของศีลธรรม เลยไม่มีปัญหาใดๆ เศรษฐกิจก็ไม่มีปัญหา ถ้ามีศีลธรรม การเมืองก็จะไม่เกิดปัญหา การปกครองก็ไม่มีปัญหา ถ้ามีศีลธรรมในตัวตน

เอกสารอ้างอิง

- นิติตพุทธศาสนตรุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560. พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย สมัยปัจจุบัน.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<http://www.dhammathai.org/thailand/contemporary.php> [6 เม.ย.2561]
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แสดงปาฐกถา ในการประชุมพระพุทธานานาชาติ ในกลุ่มผู้สนับสนุนพระพุทธศาสนาว่าด้วย “ประเด็นและอนาคต” ณ เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ๑๕ มกราคม ๒๕๔๖
- พระธรรมโกศาจารย์.**พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=182&articlegroup_id=21 [7 เม.ย.2561]

คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑

Features of the Charity School's Charity Management Schools in the 21st Century.

พระครูศรีรัตนาวีริต (Phrakhrusrirattanapirat)¹

บทคัดย่อ

คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นต้องนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน พัฒนาคน พัฒนางาน การทำงานให้ประสบความสำเร็จในการบริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศล โดยนำหลักปาปนิคธรรม ๓ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาสร้างคุณลักษณะของผู้บริหาร หลัก พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ประเสริฐ และบริสุทธิ์ในการทำงานร่วมกัน และหลักอิทธิบาท ๔ หลักแห่งความสำเร็จหรือทางสู่ความสำเร็จ เมื่อนำหลักธรรมทั้ง ๓ นี้มาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศล จะก่อให้เกิดความรอบคอบ รอบด้านในการพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน ของกลุ่มโรงเรียนการกุศล โดยการสร้างความเป็นเลิศ ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศล ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านวิชาการศาสตร์แห่งการบริหาร การพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้บริหารโรงเรียน ที่ทำงานด้วยความรู้ ความสามารถ ความชำนาญการ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความตั้งใจจริง และแน่วแน่มทางการศึกษาของไทยได้อย่างชัดเจน ความเป็นผู้นำ ในด้านการปฏิรูปการศึกษา เป็นผู้นำ ทางวิชาการ และต้องมีความรู้เกี่ยวกับไอที ความรู้และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำนักงาน ความรู้และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำหรับสื่อ ความรู้และทักษะด้านการใช้งานระบบเครือข่าย ความรู้และทักษะในกลุ่มพื้นฐานคอมพิวเตอร์ ความรู้และทักษะที่เกี่ยวกับอุปกรณ์อื่นๆ ความรู้และทักษะในกลุ่มการใช้งานอินเทอร์เน็ต ความรู้และทักษะการใช้งานเว็บไซต์ ๒.๐ จึงจะเป็น

บทความนี้ได้นำเสนอคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเป็นคนเก่งในศาสตร์แห่งการบริหาร เป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ และเป็นที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ รู้รอบ รู้ลึก รู้จริง รู้ทัน

คำสำคัญ : คุณลักษณะ, ผู้บริหารโรงเรียนการกุศล, พระพุทธศาสนา, ศตวรรษที่ ๒๑

1 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๐.

Abstract

Features of the administrators of charitable Buddhist temples in the 21st century, it must be applied Buddhism in the early development of the development work to be successful in managing the charity school. By Pap main commercial principles of fairness 3 is suitable for the features of the main virtues of the four noble principles. And purified to work together. 4 Itti baht and the main core of the success or the success. When these three principles are applied to the management of the Group Executive charity school. To cause Providence Round development of the people and development of the charity school. By creating excellence School of Management Charity The moral Academic and science of management. Self-development Personal Characteristics of School Administrators. Working with the knowledge, skills, expertise and a visionary. The initiative is committed. And educational trends of Thailand clearly. leadership In the field of education reform and academic leadership must be knowledgeable about the IT knowledge and skills in Office applications. Knowledge and skills needed for media applications. Knowledge and skills in the use of the network. Knowledge and skills in basic computer. Knowledge and skills with other devices. Knowledge and skills in the use of Internet. Knowledge and skills to use the site to a 2.0.

By Pap main commercial principles of fairness 3 is suitable for the features of the main virtues of the four noble principles. And purified to work together. 4 Itti baht and the main achievements of this article or feature presentation of the administrators of charitable Buddhist temples in the 21st century must be a scholar in the science of management. A good moral motto. It is modern and up to date knowledge surrounding insightful Cognizant.

Keywords : Features, school administrators, charity, religion, 21st Century.

๑.บทนำ

การบริหารงานในหน่วยงานหรือองค์กรทุก ๆ แห่งย่อมมีความแตกต่างกันตามบริบทภาระงานที่ได้รับมอบหมายของหน่วยงานนั้น ๆ ในหน่วยงานทางด้านการบริหารงานการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผู้บริหารย่อมมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ต้องขับเคลื่อนการบริหารงานภายในองค์กรให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จทุก ๆ ด้าน เช่นการบริหารงานทางวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปทั้ง ๔ ภารกิจนี้ถือได้ว่าเป็นหน้าที่หลักสำหรับผู้บริหารมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมากที่ผู้บริหารจะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนานั้น สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้บริหารการศึกษา ก็คือคุณลักษณะที่ดีสิ่งนั้นก็คือนักบริหารต้องมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรทางการศึกษาได้ในบทความทางวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนมีเจตนาที่จะถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ตามหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหาร การศึกษาในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยได้ยกตัวอย่างหลักการ แนวคิด ของนักการศึกษาและหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒.คุณลักษณะของผู้บริหารคือคุณธรรม²

ทำ พูด คิด ด้วยเมตตาจิตต่อกัน

แบ่งปัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน

มีจิตสำนึกระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา

รู้จักสามัคคี ประนีประนอม ปรงดอง

คุณธรรมผู้บริหารต้องก้าวข้าม คำว่า “ลำเอียง” ภาษาบาลีใช้คำว่า “อคติ”

“อ” แปลว่า ไม่

“คติ” แปลว่า ทางไป

“อคติ” แปลว่า ทางที่ไม่ควรจะไป

แต่ว่าถ้าจะอธิบายโดยใช้ศัพท์เป็นภาษาบาลีอย่างนี้ คนไทยคงเข้าใจได้ยาก ปู่ย่าตาทวดของเราท่านจึงบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่ โดยเปรียบใจคนเหมือนอย่างกับเรือเสียเลย คือเรือมีลักษณะเป็นลำๆ แล้วถ้าลำของเรื่อนั้นเอียง ไม่ว่าจะเอียงซ้าย ไม่ว่าจะเอียงขวา น้ำก็จะเข้ามาในลำเรือ ทำให้เรือล่ม คนที่อยู่ในเรือต้องจมน้ำกันหมดใจคนเราก็เหมือนกัน ธรรมดาแล้วถ้าเป็นใจของคนที่รักความเป็นธรรม ใจของคนมีบุญ ใจของคนที่ฝึกตัวเองมาดี ย่อมไม่เอียงซ้าย เอียงขวา เอียงหน้า เอียงหลัง และจะอยู่ที่ศูนย์กลางพอดีแต่ถ้ามีบุคคลบางประเภท ใจของเขาไม่ได้อยู่ที่ศูนย์กลาง ก็เลยกลายเป็นคนที่มีความลำเอียง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑.ลำเอียงเพราะรัก คือ เห็นแก่พวกพ้อง ก็เลยเอาผลประโยชน์ที่ไม่ควรจะได้ ไปให้พวกพ้องของตน

๒.ลำเอียงเพราะชัง คือ ไม่ชอบหน้าเขา โกรธเขา แกรมผูกโกรธเสียอีกด้วย ก็เลยกลั่นแกล้งเขา สิ่งที่เขาควรจะได้ ก็ไปกันเอาไว้ไม่ให้เขาได้

๓.ลำเอียงเพราะโง่ คือ ตัวเองมีสติปัญญาไม่พอ แล้วเที่ยวไปตัดสินใจอะไรต่างๆ ทำให้ผู้ที่ควรจะได้ประโยชน์ กลับเสียประโยชน์ คนที่ไม่ควรจะได้ประโยชน์ กลับได้ประโยชน์

๔.ลำเอียงเพราะกลัว คือ ไม่ได้รักใคร ไม่ได้ชังใคร แล้วก็ไม่ใช่โง่ แต่ว่าเนื่องจากกลัวอิทธิพล เพราะฉะนั้น ผลประโยชน์ควรจะได้กับผู้ที่สมควรได้ ก็เอาไปยกให้พวกมาเฟียแทน เพียงเพื่อให้ตัวเองรอดพ้น

2 กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเมื่อ ๙ มิ.ย. ๒๕๔๙.

จากอิทธิพลจากคนเหล่านั้น อย่างนี้ก็จัดเป็นเรื่องของความลำเอียงเช่นกัน

คุณธรรมผู้บริหารควรมี

๑. ความรัก พร้อมมอบแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

๒. ความมีน้ำใจ พร้อมให้ข้อคิดและให้อภัย

๓. ความชื่นชมยินดี สำหรับผู้มีความสำเร็จ

๔. ความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ เพราะรัก – เพราะชัง – เพราะไม่รู้ – เพราะกลัว

๓. หลักธรรมที่ผู้บริหารควรศึกษาทำความเข้าใจแล้วปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของกลุ่มโรงเรียนการกุศล ผู้เขียนได้นำหลักธรรมในการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนางาน ที่จะทำให้เกิด การบริหารที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

การพัฒนาตน

ปาปณิกธรรม ๓ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาสร้างคุณลักษณะของผู้บริหาร ที่มีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการของนักบริหาร³ ได้แก่

๑) **จักขุมา** หมายถึง ปัญญามองการไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือ ตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทาง หรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือ การชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด

๒) **วิรูโ** หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่าง ๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดตมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดตมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน

๓) **นิสยสัมปันโน** หมายถึง ฟังพวาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้ฝ่ายแต่ละฝ่ายในองค์กร ดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้ หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้นคุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบ

3 พระธรรมโกศาจารย์, พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549).

ชอบในการวางแผน และควบคุมคนจำนวนมากคุณลักษณะข้อที่ ๑และ ๓ มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ มีน้อย เพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้ สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง ๓ ข้อมีความสำคัญพอ ๆ กัน นั่น คือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นนักบริหารระดับสูง นอกจากนั้น ต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ประสานงานใน การถ่ายทอดนโยบาย และยุทธศาสตร์จากผู้บริหารระดับสูงมาสู่การปฏิบัติ ในผู้บริหารและพนักงานระดับล่าง และนำผลการดำเนินงานที่ได้จากการปฏิบัติงานมาสรุปและนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง

พระไตรปิฎกภาษาไทย พ.ศ. ๒๕๓๙ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิม พระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ๖๐ ปีได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง พรหมวิหาร ๔ กับโธณะพราหมณ์ ไว้ใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่า ดูกรโธณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอ ด้วยพรหมอย่างไร คือพราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้ง ฝ่ายมารดาและบิดามีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิ หมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษไม่มีใคร จะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกุमारพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์ เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียวไม่ แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหา นั้น อย่างไรคือไม่ใช่แสวงหาด้วยกสิกรรมพาณิชย์กรรมโค รักษกรรม การเป็นนักรบการรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเทียวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์รับบูชาอาจารย์ แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาเยาะออกบวชเป็นบรรพชิต เขา บวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ , ๒ ทิศที่ ,๓ และทิศที่ , ๔ ก็เหมือน กัน ตามนัยนี้ทั้ง เบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวางแผ่ไปตลอดโลก ทั้ง, สัตว์ทุกเหล่า ในทุกสถานด้วยใจประกอบ ด้วยเมตตา อันไพบุลย์ถึงความใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ต่อไปมีใจประกอบ ด้วยกรุณา ประกอบด้วยมุทิตา ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปด้วยทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ , ๒ ที่ ๓, ที่, ๔ ก็เหมือน กันตาม นัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวางแผ่ไปลาด โลก ทั้ง, สัตว์ ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจ ประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ ถึงความใหญ่ หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ เธอ เจริญพรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลกดูกรโธณะ พราหมณ์เป็นผู้ว่าเสมอ ด้วยพรหมอย่างนี้แล⁴

พรหมวิหาร ๔ แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุก คน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์หลักธรรมนี้ได้แก่พรหม วิหาร คือ ธรรมที่ 'ช่วยสร้างสรรค์สังคม เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ดุจพระพรหม ๔ อย่าง ซึ่ง เป็นคุณธรรมที่บุคคลควรปฏิบัติต่อกัน ตลอดจนถึงการปฏิบัติต่อสัตว์และ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองผู้ ปกครองในระดับต่าง ๆ ตลอดจนบิดามารดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์และญาติผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ในการดูแลอบรม เป็นต้น

4 ออง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๓๑๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)⁵ ได้กล่าว องค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมไว้ ๔ ประการ ได้แก่

๑. เมตตา คือความรัก ปราบปรามอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไม่ตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบาน อยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)⁶ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔ ประการ ไว้ว่า

๑. เมตตา คือ ความรัก ความหวังดี ที่ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารจะต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงานความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนดีของเพื่อนร่วมงาน

๒. กรุณา คือความสงสารเห็นใจ ปราบปรามให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสาร ห่วงใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้นความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๓. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข นักบริหารต้องมีความรัก นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้น มาหาบรคมี เขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่ และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหารยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญคือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน

๔. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันเพื่อนร่วมงาน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้นเรียกว่า “อัญญาณูเบกขา” คือวางเฉยเพราะง้อ ซึ่ง ไม่ใช่สิ่งที่ดี

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)⁷ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมนั้นมี ๔ ประการ คือ

5 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

6 พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๘.

7 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระโนบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

๑. เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นไม่มีเล่ห์เหลี่ยมดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอกคือ ยิ้มแย้มแจ่มใส และดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆขึ้นไป

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ต้องแสดงออกมามีการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุขก็สุขด้วยนั่นเอง

๓. มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่นไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทอดูเห็นคนที่เขาได้ดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับ ความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาด เป็นต้น

๔.แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

ที่มาของทักษะแห่งอนาคต มาจากภาคีความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นภาคีที่รวมกันระหว่าง บริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิล บริษัทไมโครซอฟ บริษัทวอลต์ดิสนีย์ องค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษาของรัฐ โดยกำหนดกรอบแนวความคิดออกมาดังนี้

แกนวิชาหลัก และที่มหลักของศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ต้องมีการบูรณาการวิชาให้ครอบคลุม ทักษะ ๓ อย่างที่เด็กควรจะมี ได้แก่ ทักษะชีวิตและการทำงาน, ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม, ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี

ระบบสนับสนุนการศึกษาของศตวรรษที่ ๒๑ นอกจากนี้แนวความคิดหลักอีกเรื่องที่น่าสนใจ คือ TEACH LESS, LEARN MORE คือ สอนน้อยๆ แต่ให้เด็กเรียนรู้มากๆ นอกจากนี้ยังอธิบายเกี่ยวกับเรื่อง PBL – Problem based Learning (กระบวนการเรียนรู้จากปมปัญหาสู่ปัญญา)

การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะใฝ่หา ความรู้เพื่อแก้ปัญหา โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งการเรียนรู้จากปัญหาอาจเป็นสถานการณ์จริง

หลัก ๓Rs ๔Cs ที่ควรรู้

๓Rs มาจาก Reading การอ่าน, Writing การเขียน, Arithmetic คณิตศาสตร์ และ ๔Cs มาจาก Critical Thinking การคิดวิเคราะห์, Communication การสื่อสาร, Collaboration ความร่วมมือ, Creativity ความคิดสร้างสรรค์

รู้จักโลก กระแสสังคม โลกไม่ได้กว้างเหมือนที่เราคิดแล้ว มันแคบลงจริงๆ เหตุการณ์ที่ทำให้โลกแคบลง^๑ เราจะสามารถเชื่อมต่อกับใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ด้วยเครื่องมือที่หลากหลายนอกจากนี้ยังมี ๑๐ เรื่องที่ต้องรีบทำความรู้จักเพื่อให้ทันต่อโลก คือ

8 <http://www.gotoknow.org/posts> สืบค้นเมื่อ ๗ ก.พ. ๒๕๖๑.

๑. The Long tail ๒. The World is Flat ๓. Critical Mass ๔. Web ๒.๐ ๕. The Wealth of Networks ๖. Free Economy ๗. Crowdsourcing ๘. Socialnomic ๙. Wikinomic ๑๐. Wisdom of Crowd

ไอซีทีเพื่อการศึกษา⁹

การเรียนรู้มันเปลี่ยนไปเยอะแค่ไหน ลองมองผ่านห้องสมุดจากอดีตถึงปัจจุบัน ความต้องการของผู้ใช้เปลี่ยนไป ปัจจุบัน นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ ผู้บริหาร เข้าห้องสมุดน้อยมาก

หนังสือ -> สื่อมัลติมีเดีย -> คอมพิวเตอร์ -> Notebook/Netbook -> Tablet

คุณครู อาจารย์ ผู้บริหาร ต้องรู้จัก - เข้าใจ - นำไปใช้ ไอทีบ้างไม่ต้องเก่งถึงขั้นโปรแกรมเมอร์ เรื่องที่ต้องรู้เกี่ยวกับไอที มีดังนี้

- ความรู้และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำนักงาน
- ความรู้และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำหรับสื่อ
- ความรู้และทักษะด้านการใช้งานระบบเครือข่าย
- ความรู้และทักษะในกลุ่มพื้นฐานคอมพิวเตอร์
- ความรู้และทักษะที่เกี่ยวกับอุปกรณ์อื่นๆ
- ความรู้และทักษะในกลุ่มการใช้งานอินเทอร์เน็ต
- ความรู้และทักษะการใช้งานเว็บไซต์ ๒.๐

นอกจากนี้ขอแนะนำวิธีการเลือก app สำหรับ tablet และ smart phone ด้วย

ความคิดสร้างสรรค์ - เป็นของทุกคนไม่ใช่เพียงแค่นักออกแบบเท่านั้น

- ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา บางครั้งแค่เพียงเราคิดจะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่ง นั่นก็คือ การสร้างความคิดสร้างสรรค์แล้ว

- แผนที่ความคิด (Mind Map) = เครื่องมือกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

สื่อสังคมออนไลน์

- ทำความเข้าใจกับคำว่าเว็บ ๒.๐ ก่อน แล้วจะรู้ว่าเว็บในยุคนี้จะเน้นเรื่องการแชร์และการแบ่งปัน ข้อมูลเป็นหลัก

- เครื่องมือที่แนะนำให้ใช้มี ๑๐ อย่าง ดังนี้

๑) Blog ๒) Wikipedia ๓) Twitter ๔) Facebook ๕) Google ๖) LinkedIn ๗) Youtube๘)

Slideshare ๙) Flickr ๑๐) Pinterest

เครือข่ายสังคมออนไลน์

ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑

9 เมทินทร์ ลิขิตบุญฤทธิ์ นักจัดการความรู้อาวุโส สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ <http://www.libraryhub.in.th> สืบค้นเมื่อ ๘ ก.พ.๒๕๖๑.

ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skills) ได้¹⁰ กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้ สาระวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้

สาระวิชาหลัก (Core Subjects) ประกอบด้วย

- ภาษาแม่ และภาษาสำคัญของโลก
- ศิลปะ
- คณิตศาสตร์
- การปกครองและหน้าที่พลเมือง
- เศรษฐศาสตร์
- วิทยาศาสตร์
- ภูมิศาสตร์
- ประวัติศาสตร์

โดยวิชาแกนหลักนี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยการส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลัก และสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก ดังนี้

- ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness)
- ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy)
- ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy)
- ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy)
- ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)¹¹

ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม

จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบันได้แก่

- ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม
- การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา

10 ชมรมสภาปฏิรูปการศึกษาไทย <https://sites.google.com/site/21centuryskills> 2017 สืบค้นเมื่อ ๘ ก.พ. ๒๕๖๑.

11 <http://www.vcharkarn.com> สืบค้นเมื่อ ๙ ก.พ. ๒๕๖๑ .

- การสื่อสารและการร่วมมือ

ทักษะด้านสารสนเทศ¹²

สื่อ และเทคโนโลยี เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ดังนี้

- ความรู้ด้านสารสนเทศ
- ความรู้เกี่ยวกับสื่อ
- ความรู้ด้านเทคโนโลยี

ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ

ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญดังต่อไปนี้

- ความยืดหยุ่นและการปรับตัว
- การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง
- ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม
- การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) และความรับผิดชอบเชื่อถือได้ (Accountability)
- ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Responsibility)

ทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต¹³ คือ การเรียนรู้ ๓ R และ ๗ C ๓ R คือ Reading (อ่านออก), (W) Riting (เขียนได้), และ (A)Rithematics (คิดเลขเป็น) ๗ C ได้แก่

- Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา)

- Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม)
- Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์)
- Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ)

- Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ)

- Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)

- Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

12 <http://www.noppawan.sskru.ac.th> สืบค้นเมื่อ ๙ ก.พ. ๒๕๖๑ .

13 <http://www.srn2.go.th/attachments> สืบค้นเมื่อ ๙ ก.พ. ๒๕๖๑ .

๕.สรุป

ผู้บริหารที่ดีในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรทางการศึกษาได้หลักธรรมนั้นได้แก่ เว้นจากความ ลำเอียง ๔ อย่าง คือ ลำเอียงเพราะรัก คือ เห็นแก่พวกพ้อง ลำเอียงเพราะชัง คือ ไม่ชอบหน้าเขา โกรธเขา แกรมผูกโกรธ ลำเอียงเพราะงัว คือ ตัวเองมีสติปัญญาไม่พอ แล้วเที่ยวไปตดสินอะไรง่าย ๆ ทำให้ผู้ที่ควรจะได้ประโยชน์กลับเสียประโยชน์ คนที่ไม่ควรจะได้ประโยชน์ กลับได้ประโยชน์ลำเอียงเพราะกลัว คือ ไม่ได้รักใคร ไม่ได้ชังใคร แล้วก็ไม่ใช่ใจ แต่ว่าเนื่องจากกลัวอิทธิพล เพราะฉะนั้น ผลประโยชน์ควรจะได้กับผู้ที่สมควรได้ ปฏิบัติตามหลัก ปาปนิกรธรรม ๓ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาสร้างคุณลักษณะของผู้บริหาร ที่มีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการของนักบริหาร เป็นผู้มองการไกล ,จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน, พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน นอกจากนี้ผู้บริหารต้องทำตัวเหมือนพรหม คือมีความความรัก พร้อมมอบแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ความมีน้ำใจ พร้อมให้ข้อคิดและให้อภัย ความชื่นชมยินดีสำหรับผู้มีความสำเร็จ ความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ เพราะรัก – เพราะชัง – เพราะไม่รู้ – เพราะกลัว ประกอบกับหลักแห่งความสำเร็จ สิ่งซึ่งมีคุณธรรม ให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ความประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ ได้แก่ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่าดีที่สุด ที่มนุษย์ ควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจ อันแรกที่ทำให้เกิด วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และสิ่งที่ผู้บริหารต้องกล้าเปิดใจรับก็คือการเปลี่ยนแปลง กล้าเปิดใจรับสิ่งใหม่ๆ เช่นเทคโนโลยีความรู้และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำนักงาน ความรู้ และทักษะในกลุ่มโปรแกรมสำหรับสื่อ ความรู้และทักษะด้านการใช้งานระบบเครือข่าย ความรู้และทักษะในกลุ่มพื้นฐานคอมพิวเตอร์ ความรู้และทักษะที่เกี่ยวกับอุปกรณ์อื่นๆ ความรู้และทักษะในกลุ่มการใช้งาน อินเทอร์เน็ต ความรู้และทักษะการใช้งานเว็บไซต์ ๒.๐

ผู้บริหารทำได้ก็จะเป็นผู้บริหารที่ดี จึงจะเป็นคุณลักษณะของผู้บริหารที่ดี มีแต่คนรัก เป็นผู้บริหารที่ดีมีคุณธรรม เก่งรอบด้านและทันสมัย ไม่ตกยุค

บรรณานุกรม

กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเมื่อ ๙ มิ.ย. ๒๕๔๙.

นิตินิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาพุทธบริหารการศึกษบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), **พุทธวิถีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

พระธรรมโกศาจารย์, **พุทธวิถีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).
 อด. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๓๑๘.

<http://www.gotoknow.org/posts> สืบค้นเมื่อ ๗ ก.พ. ๒๕๖๑.

ชมรมสภาปฏิรูปการศึกษาไทย <https://sites.google.com/site/21centuryskills> 2017 สืบค้นเมื่อ ๘ ก.พ. ๒๕๖๑.

เมฆินทร์ ลิขิตบุญฤทธิ์ นักจัดการความรู้อาวุโส สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ <http://www.libraryhub.in.th> สืบค้นเมื่อ ๘ ก.พ.๒๕๖๑.กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

กลยุทธ์ความเป็นกัลยาณมิตรของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย

Strategy of Kalayanamitra of Teacher in University

พระครูวินัยธร ธฤติ วิโรจโน¹

บทคัดย่อ

ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นเพียงผู้ชี้แนะหรืออำนวยความสะดวกในการช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้รับการศึกษาอบรมดำเนินเข้าสู่ปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ผู้สอนจะทำได้ กล่าวคือ ตั้งใจช่วยเหลือ พยายามสรรหากุศโลบาย และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะมาช่วยผู้เรียนให้เข้าถึงปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด การศึกษานั้น ไม่ว่าจะ เป็นในระบบใดรูปแบบใด จำเป็นจะต้องมีผู้กำหนดทิศทางของการเรียนการสอนให้ เป็นไปตามเป้าประสงค์ ซึ่งได้แก่ “ครู-อาจารย์” ครู-อาจารย์จึงเป็นกัลยาณมิตร เป็นมิตรที่ดี เป็นมิตรที่แนะนำประโยชน์ ดังหน้าที่ที่ปรากฏในทศเบื้องต้นฯ คือ การอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยการแนะนำฝึกอบรมให้ลูกศิษย์เป็นคนดี มีวิชาความรู้ เกิดความเข้าใจชัดเจน ทั้งในเรื่องคุณธรรมและวิชาชีพ เพื่อที่จะนำความรู้ นั้นไปใช้ในการดำรงชีวิตได้จริงไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด และยังส่งเสริมยกย่องความดี ความสามารถของลูกศิษย์ให้ปรากฏในสังคมสืบไป

Abstract

The Kalayanamitra is only the instructor or facilitator who helps the learner or the learner to enter into the intelligence. This is a good thing that the instructor will do. Trying to recruit and accessories to help learners access to intelligence works best. No matter what kind of system. It is necessary to have the direction of teaching and learning to be in accordance with the goals of “**teacher - professor**” teacher-professor is a Kalayanamitra. Very friendly, helpful the role that appears in the right hand is to support the disciple with the introduction of training to the students are good. Have knowledge Clear understanding both moral and professional. In order to put that knowledge into practice, no matter where it is located. And also promote praise. The ability of the disciples to appear in society.

1 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

ความเป็นกัลยาณมิตรมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างชัดเจน บุคคลที่ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้นย่อมแสดงออกให้ปรากฏต่อสังคมเพื่อสร้างความเชื่อมั่น หรือให้ความมั่นใจแก่คนผู้พบเห็น เช่น ความเป็นที่รัก น่าเคารพ มีความรู้จริง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดี มีลักษณะคำพูดที่น่าเชื่อถือและนำคนผู้อยู่ร่วมด้วยให้อยู่ในฐานะอันควร คือ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม

การที่สังคมเป็นกัลยาณมิตรหรือได้จัดสรรกัลยาณมิตรให้ โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบในสังคมทำหน้าที่ จัดหา จัดสรร และทำตัวให้เป็นกัลยาณมิตรแก่เด็กหรือผู้เรียน เช่น พ่อแม่ทำตนเป็นพ่อแม่ที่ดี ครูอาจารย์ ประพฤติตนทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ที่ดี สื่อสารมวลชนเสนอข่าวสารข้อมูลที่เที่ยง เป็นประโยชน์ จัดทำรายการต่างๆ ที่มีคุณค่า ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนที่ดี ผู้บริหารและผู้ปกครองจัดสรรสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้เรียบร้อยดีงาม เอื้ออำนวยบริการข่าวสารข้อมูลและแหล่งความรู้อื่นๆ เช่น ห้องสมุดที่ดี เป็นต้น ผู้ใหญ่ และผู้นำในสังคม ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและคนเหล่านี้ทั้งหมดคอยช่วยชี้แนะให้เด็กและเยาวชนรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้ และถือเอาแบบอย่างที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนและความขัดแย้ง ร่วมอยู่ร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ รักษาวินัยของหมู่คณะ เป็นสมาชิกหรือส่วนร่วมที่ดีของสังคม ร่วมสร้างเสริมสภาพแวดล้อมและสภาพชีวิตที่เอื้ออำนวยหรือเกื้อกูลต่อการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

หลักการเรียนการสอนและวิธีสอนของพระพุทธเจ้าเป็นวิธีการที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเกิดการ เรียนรู้ได้โดยโยนิโสมนสิการของตนเองโดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือ และเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถค้นหาศักยภาพของตน ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ได้พบเพื่อพัฒนาให้เติบโตเต็มที่ อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป

ความหมายของครู-อาจารย์

ทุกคนเกิดมาต้องมีครู และทุกคนต้องเป็นครู ครูคนแรกของทุกคน คือ บิดา มารดา ในกรณีที่บุคคลใดเกิดมาแล้วไม่พบหน้าบิดา มารดา ก็ให้ถือว่าผู้อุปการะเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดนั้นเป็นครูคนแรกของตน ส่วน คำกล่าวที่ว่าทุกคนต้องเป็นครูนั้น เพราะทุกคนสามารถสอนตนเองได้ทุกขณะที่มีสติสัมปชัญญะ เช่น เตือนให้ระมัดระวังขณะเดินทางไปทำงานหรือไปศึกษาเล่าเรียน เตือนตนเองให้รู้จักประหยัดในการใช้จ่ายเงิน หรือการให้คำแนะนำบุคคลอื่นในการกระทำบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น เนื่องจากครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและการพัฒนาชาติบ้านเมืองอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงตั้งสมญานามให้ครูในลักษณะต่างๆ มากมาย เช่น

ครู คือ นักปฏิบัติในสนามรบทางการศึกษา

ครู คือ ผู้ใช้อาวุธลับของชาติ

ครู คือ ทหารเอกของชาติ

ครู คือ แม่พิมพ์ชาติ

ครู คือ กระจกเงาของศิษย์

ครู คือ ดวงประทีปส่องทาง

ครู คือ ผู้สร้างโลก

ครู คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในมือ

ครู คือ ปุชนียบุคคล

ครู คือ วิศวกรสังคม²

ความหมายของครูตามรูปแบบนั้นจะเห็นได้จากกฎหมายบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดรูปแบบของครูโดยเรียกว่า “ข้าราชการครู” ซึ่งมี ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนในหน่วยงานการศึกษา

๒. กลุ่มที่มีหน้าที่บริหารและให้การศึกษาในหน่วยงานทางการศึกษา

๓. กลุ่มที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาที่ไม่สังกัดโรงเรียน วิทยาลัย หรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะกลุ่มที่ ๑ ซึ่งทำหน้าที่สอนเป็นหลักมีการแบ่งตำแหน่งเป็นระดับต่างๆ จากล่างไปสูง

จากความหมายของครูอาจารย์ข้างต้น จะเห็นว่า ครูอาจารย์ต้องเป็นคนที่มีทั้งความรู้และความประพฤติที่ดี ประกอบด้วยความเมตตากรุณาต่อศิษย์ คงไม่เกินความจริงที่จะกล่าวว่า ครูอาจารย์เป็นบุคคล “ไตรภาคี” คือ มาจากองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) ความรู้ดี ๒) ความประพฤติดี ๓) มีคุณธรรม (เมตตากรุณา) ถ้าหากขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งจะไม่สามารถเป็นครูที่ดีได้ องค์ประกอบ ๓ ประการนี้ เป็นหลักความจริงที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งสำหรับผู้มีหน้าที่เป็นครูอาจารย์ เพราะผู้ที่มีองค์ประกอบทั้งสามนี้ และพัฒนาถึงขั้นสูงสุดจะอยู่ในฐานะเป็นยอดครู หรือ บรมครู เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงได้รับการขนานพระนามว่า “บรมครู” เพราะพระองค์ทรงมีองค์ประกอบ ๓ ประการนี้ที่พัฒนาถึงขั้นสูงสุดแล้ว คือ ทรงมีพุทธคุณ ๓ ประการ คือ

๑) พระปัญญาคุณ (ความรู้)

๒) พระวิสุทธิคุณ (ความบริสุทธิ์, ความประพฤติดี)

๓) พระกรุณาคุณ (ความสงสาร, ทนไม่ได้ที่จะไม่ช่วยเหลือคนอื่น)

ความสำคัญของครู-อาจารย์

ความสำคัญของครู นอกจากมีความรัก ความศรัทธาในอาชีพครูแล้ว ครูจะต้องมีความรักเด็ก มีความวิริยะ อุตสาหะ ตั้งใจอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ เป็นคนดี มีคุณธรรม และจริยธรรม สามารถออกไปประกอบอาชีพที่สุจริต โดยไม่สร้างปัญหาแก่ชุมชนและสังคมทั่วไป

อาชีพทุกอาชีพย่อมมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมด้วยกันทั้งนั้น เป็นการยากที่จะบ่งบอกว่าอาชีพใดสำคัญกว่าอาชีพใด แต่ในที่นี่เราจะพิจารณาเฉพาะอาชีพครูว่า มีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติเพียงใด จึงขออัญเชิญพระราโชวาทของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จ การศึกษาจากวิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพุธที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ความตอนหนึ่งว่า

² นกมล เจนอักษร, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๖), หน้า ๓๔.

“ .....อาชีพรู้ถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคง และก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่ เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้าน จึง สามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้.....”

จากพระราชโองการของสมเด็จพระเทพฯ ตามที่ได้ัญเชิญมากล่าวไว้ข้างต้น เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของครูที่มีต่อความเจริญของบุคคล และชาติบ้านเมือง เป็นอย่างยิ่ง ชาติบ้านเมืองจะเจริญได้เพราะประชาชนในชาติได้รับการศึกษาที่ดี และมีครูที่มีคุณภาพ

“ครู” เป็นผู้ทำหน้าที่อันประเสริฐสุด เป็นผู้นำทางวิญญาณของสัตว์โลกไปสู่จุดหมายปลายทางที่พึงปรารถนา ครูเป็นสถาบันใหญ่ที่ครองโลก คัมภีร์ครองโลกเช่นเดียวกับศาสนา ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้เปิดประตูให้สัตว์ออกจากคอกแห่งอวิชชา (ความไม่รู้ความหลงผิด) ครูเป็น ปุชนียบุคคล เป็นเจ้าหน้าที่ยิ่งใหญ่ ครูเป็นที่เคารพ สักการะของมนุษย์ เป็นผู้ปั้นโลกให้งดงาม ให้ความสุข และให้มีค่า

นอกจากนี้ “ครู” นั้น มีความสำคัญอย่างมาก เพราะครูเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้บอกทางเดินให้แก่ นักเรียน และเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ครูคนแรกของเรา คือ พ่อแม่ ซึ่งเป็นบูรพาจารย์ ถ้าในโลกนี้ไม่มีครูคนนี้นักคนเราไม่มีทางอยู่รอดได้ ครูไม่ใช่เพียงแต่สอนหนังสือเท่านั้น แต่ยังสอนจริยธรรมให้ศิษย์เป็นคนดี ซึ่งเป็นภาระหนัก ฉะนั้น ครูจึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะอนาคตของชาติอยู่ในมือครูงานของครู คือ การปั้นคนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ดังนั้น เราได้ฝากความหวังเกี่ยวกับอนาคตของชาติไว้ในมือครู

ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาสังคม สามารถกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การให้การศึกษาคณะและความรู้แก่ประชาชนทั่วไป
๒. เป็นผู้นำหรือริเริ่มโดยเร่งเร้าให้ประชาชนตื่นตัวในเรื่องการปรับปรุงความเป็นอยู่ในสังคม
๓. เป็นผู้ปรับปรุงส่งเสริมโดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีเฉพาะตัวส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในงานที่ทำ

๔. เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน

๕. เป็นผู้สร้างความตื่นตัวโดยประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ

๖. เป็นผู้อำนวยความสะดวกและประสานงาน

ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง โดยครูต้องช่วยพัฒนาการเมืองการปกครองโดยมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

๑. ให้ความรู้แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไปเรื่องระบบการปกครองประเทศ

๒. ฝึกให้เยาวชนในสถานศึกษานำรูปแบบการปกครองบางอย่างมาใช้ในสถานศึกษา

๓. ครูเป็นตัวแทนรัฐในการเชิญชวนให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง

๔. สร้างค่านิยมในระบบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน

๕. แนะนำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่เห็นแก่อำมีสินจ้างรางวัล

ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ โดยครูสามารถช่วยชาติบ้านเมืองพัฒนาเศรษฐกิจได้ ดังนี้

๑. สอนนักเรียนที่ตัวครูรับผิดชอบเต็มอัตราเต็มหลักสูตร
๒. ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สูงสุด
๓. ส่งเสริมกิจกรรมด้านสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนอย่างจริงจัง
๔. ส่งเสริมการออมทรัพย์ของครูและนักเรียน
๕. ให้คำปรึกษาแนะนำกระตุ้นแรงเร้าหรือริเริ่มอาชีพใหม่ๆ ให้แก่เยาวชน
๖. ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ
๗. ให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน
๘. ส่งเสริมการผลิตและการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการผลิตเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตผลทางการ

เกษตร

ความสำคัญของครูต่อการส่งเสริมความมั่นคงทางศาสนาและวัฒนธรรม ครูอาจารย์จะต้องช่วยกันรักษาและส่งเสริมศาสนาให้มีความมั่นคงด้วยการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ต่อไปนี้

๑. เลื่อมใสในศาสนาที่ตนนับถือ
๒. ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องในหลักธรรมคำสอน
๓. นำเอาหลักคำสอนมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
๔. ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ
๕. สำหรับชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาควรหาโอกาสอุปสมบท
๖. ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาติให้กว้างขวาง
๗. เลือกรวบรวมวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับเยาวชนอย่างเหมาะสม
๘. ศึกษาหาวิธีการที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้น่าสนใจ
๙. ปรับปรุงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างแท้จริง
๑๐. สอดแทรกวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่าง
๑๑. ครูอาจารย์ทุกคนต้องได้รับการพัฒนาความคิดและเจตคติ
๑๒. ครูอาจารย์ร่วมมือจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม
๑๓. ครูอาจารย์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างตามวัฒนธรรม
๑๔. ศึกษาค้นคว้าทำวิจัยวัฒนธรรมต่างๆ
๑๕. จัดห้องวัฒนธรรมในสถานศึกษาให้ทั่วถึง

บทบาทและหน้าที่ของครู-อาจารย์

บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครู จึงหมายถึงกิจที่ผู้เป็นครูจำเป็นต้องกระทำให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ซึ่งอาจเป็นความจำเป็นโดยอาศัยหลักศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม กฎหมายหรือด้วยความสำนึก

ในความถูกต้องเหมาะสมก็ได้ ซึ่งบทบาทของครูอาจารย์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ดังนี้

๑. เป็นผู้จัดการ (Manager) ครู-อาจารย์จะเป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรม แบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถความสนใจของตน

๒. เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An Active Participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริงพร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

๓. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and Resource) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ เพราะการให้ข้อมูล หรือความรู้ในขณะที่ผู้เรียนต้องการจะช่วยทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๔. เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์ หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

๕. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยตรวจสอบงานที่ผู้เรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้ผู้เรียนคนอื่นๆ โดยเฉพาะความถูกต้อง

ครูนับว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพราะครูมีหน้าที่ต้องพัฒนาคน พัฒนาความคิด พัฒนาความรู้ และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนของชาติ ดังนั้นจึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครูไว้ดังนี้

๑. ครูจะต้องเป็นนักวิจัย

๒. ครูต้องเป็นนักวิเคราะห์

๓. ครูต้องเป็นนักวิจารณ์ทั้งปัญหาของตนเอง

๔. ครูจะต้องมีความสามารถนำคุณค่าของบทเรียนมาเป็นตัวเชื่อมโยงผสมผสานให้เกิดการแก้ไขปัญหาในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการสอนที่ใช้กิจกรรมในการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน คือ

๑. ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่อง ขั้นตอนการสำรวจ ประสบการณ์ การเรียนการสอนของผู้เรียน รวมไปถึงสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม

๒. ครูควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองให้สูงสุดตามศักยภาพ

๓. ครูต้องคอยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ และผู้เรียนควรจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากความไม่รู้ เป็นรู้ และรู้จริง จากทำไม่ได้ ทำไม่เป็น เปลี่ยนมาเป็นทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบเปลี่ยนมาเป็นชอบ

๔. ครูต้องยึดหลักว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้ และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะต้องใช้หลักการของศาสตร์ที่สอนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้โดยพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าจากสมาธิ ปัญญา และการพิจารณาตน

๕. ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองเสมอว่าตนคือผู้ที่ให้อะไรแก่ศิษย์ของกัลยาณมิตร๗ ประการ คือ

- ๑) เป็นที่น่ารัก น่าพอใจ
- ๒) เป็นที่น่าเคารพ
- ๓) เป็นที่น่ายกย่อง
- ๔) เป็นนักพูด
- ๕) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ
- ๖) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
- ๗) ไม่ชักนำในอฐาน

๖. ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แก่ศิษย์ ครูต้องเปลี่ยนแปลงหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ที่ออกแบบการเรียนการสอน ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพ ทั้ง ๗ ด้านของแต่ละคน

๗. การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูต้องเน้นให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปตามธรรมชาติของวิชา ครูต้องรู้ใจศิษย์ทั้งหลักการ วิธีการ และคุณธรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของวิชา

๘. ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อใช้คุณธรรมนำความรู้และในการบูรณาการของการเรียนการสอนเข้าสู่ผู้เรียน และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนของครู โดยถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติตนตามหลักธรรมและการพัฒนาคนให้มีคุณค่าอันพึงประสงค์

กลยุทธ์ความเป็นกัลยาณมิตรของครู-อาจารย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

ความเป็นกัลยาณมิตรของครู-อาจารย์ ถือว่า เป็นคุณสมบัติที่ดีของครู ประกอบด้วย

๑. **ปิโย น่ารัก** คือความใจดี มีเมตตากรุณา ใส่ใจในประโยชน์ของศิษย์ เข้าอก เข้าใจ สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ชวนใจให้ศิษย์อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม

๒. **ครุ น่าเคารพ** คือเป็นผู้หนักแน่น ยึดมั่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติเหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ มั่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. **ภาวนีโย นายกย่อง** ในฐานะที่เป็นครูที่บุคคลที่ทรงคุณ คือ ความรู้ และทรงภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

๔. **วัตตา รู้จักพูดให้เหตุผล** คือมีความรู้จริง มีจิตวิทยาในการพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีได้

๕. **วจนิกขโม อดทนต่อถ้อยคำ** คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้ถูกจิกตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ไม่เสียอารมณ์

๖. คัมภีร์อุจ กถัง กัตตา แดลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากซับซ้อน ลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงขึ้นไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

คุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ ข้าพเจ้าถือว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีของครู การเป็นครูนั้นไม่ใช่ใคร ๆ ก็เป็นครูกันได้ เพราะครูที่ดีนั้นต้องมีความเสียสละ และต้องมีความอดทนเป็นอย่างสูง ไม่ใช่ว่ามีแต่ในประกาศนียบัตร แล้วทุกคนก็เป็นครูได้ ครูที่ดีนั้นจะต้องเป็นครูด้วยจิตวิญญูณแห่งความเสียสละ³

นอกจากกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญของผู้เป็นครูอาจารย์พึงยึดถือแล้ว

ยังมีธรรมะอื่นๆ ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ สำหรับคุณสมบัติผู้สอนที่ดี หรือคุณลักษณะของครูที่ดี โดยครู อาจารย์ ควรยึดหลักธรรม ต่อไปนี้

๑. ธรรมเทศกธรรม ๕ ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ ได้แก่

- *อนุบุพพิทกา* สอนให้มีขั้นตอนถูกต้องลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อกันโดยลำดับ
- *ปริยายทัสสาวิ* จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล คือ ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจในแต่ละแง่ แต่ละประเด็น

- *อนุทยตา* ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา เพื่อมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

- *อนามิสันดร* ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิส คือ สอนเขาไม่ใช่มุ่งที่ตนจะได้ลาภสินจ้างหรือผลประโยชน์ตอบแทน

- *อนุพัหัจ* วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักเนื้อหาไม่ยกตนข่ม ไม่เสียดสีผู้อื่น

๒. ลีลาของนักสอน ๔ ครูอาจารย์ที่สามารถมีลีลาของนักสอนที่ดีดังนี้

- *สันทัสสนา* ชี้ให้ชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงเหตุผล แยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

- *สมาทปนา* ชวนให้ปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรทำก็บรรยายให้มองเห็นความสำคัญและซาบซึ้งในคุณค่าเห็นสมจริง จนผู้ฟังยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ

- *สมุตเตชนา* เร้าให้กล้า คือ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความกระตือรือร้นมีกำลังใจ แข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อย หรือความยากลำบาก

- *สัมปหังสนา* ปลุกให้ร่าเริง คือ ทำบรรยากาศให้สนุก สดชื่น แจ่มใสเบิกบานใจให้ผู้ฟังชุ่มชื่นมีความหวัง มองเห็นผลดี และทางสำเร็จ

๓. มีหลักการตรวจสอบ ๓ ครูอาจารย์อาจตรวจสอบตนเอง ด้วยลักษณะการสอนของพระบรมครู ๓ ประการ คือ

- *สอนด้วยความรู้จริง* คือ รู้จริงทำได้จริงจึงสอนเขา

- *สอนอย่างมีเหตุผล* คือ ให้เขาพิจารณา เข้าใจแจ่มแจ้งด้วยปัญญาของเขาเอง

³ พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ครูที่ดีต้องมีธรรมะ*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๒.

- **สอนให้ได้ผลจริง** คือ ให้สำเร็จความมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้นๆ เช่น
ให้เข้าใจจริง เห็นความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้ผลจริง เป็นต้น

ความเป็นมืออาชีพของครูครุที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติให้เกิดความสัมพันธ์กับมาตรฐานของวิชาชีพครู ซึ่งมีความสำคัญและความจำเป็นต่อครูทุกคน ทั้งนี้เนื่องจากกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ ทำให้มีความจำเป็นที่บุคคลจักต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทุกระดับ ให้มีความสำนึกต่อบทบาทและภารกิจต่างๆ ที่มีต่อสังคมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พร้อมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับและกติกาทิศทางสังคมแห่งยุคประชาธิปไตย เป็นสิ่งบ่งบอกว่าจะต่อไปนี้ สังคมองค์การ หน่วยงาน และหน่วยปฏิบัติต่าง ๆ มีความต้องการ “**ครูมืออาชีพ**” มิใช่เพียงแต่มี “**อาชีพครู**” เกิดขึ้นเท่านั้น “**ครูมืออาชีพ**” จะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานในตน ๓ ประการ ต่อไปนี้ คือ

๑. ครูต้องมี ฉันทะ ต่ออาชีพครู เป็นพื้นฐาน
๒. ครูต้องมีความเมตตา ต่อเด็กและบุคคลรอบข้างเป็นพื้นฐาน
๓. ครูต้องมีความเป็น กัลยาณมิตร พร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเป็นพื้นฐาน

ครู-อาจารย์ นอกจากจะมีคุณสมบัติของความเป็นครู-อาจารย์และมีคุณธรรมแล้วจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนนักศึกษาในฐานะทักษิณบุคคลและปุชนียบุคคล ด้วยการอนุเคราะห์ศิษย์ ๕ สถาน ดังนี้

๑. **แนะนำดี** ได้แก่ ทั้งแนะนำในสิ่งที่ดีงามที่เป็นประโยชน์ที่เป็นเรื่องสร้างสรรค์ นอกจากแนะนำคือการพร่ำสอนแล้ว ตัวครูอาจารย์เองต้องนำ คือ ทำตัวเป็นแบบอย่างด้วย อย่าให้เป็นอย่างที่ว่า จงทำอย่างที่ดีสอน อย่าทำอย่างที่ดีสอน นอกจากวิชาการแล้ว ควรจะได้แนะนำในการที่จะดำรงชีวิตภายในภาคหน้าด้วย

๒. **ให้เรียนดี** ได้แก่ สอนศิษย์ด้วยความตั้งใจ ไม่สอนแบบสุกเอาเผากิน แบบถึงชั่วโมงก็ไปสอนมิได้เตรียมการสอน วิชาอะไรควรรู้ก็ต้องให้รู้ ควรจะจำต้องให้จำ ควรจะให้เข้าใจทดลองลงมือปฏิบัติ ควรให้ศิษย์ได้เรียนดี ได้รู้ดี ทำการงานได้ดี หรืออย่างที่ว่า เรียนให้รู้ดูให้จำ ทำให้ได้ และใช้ให้เป็น

๓. **บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง** ไม่ปิดบังอำพราง ได้แก่ ครู-อาจารย์ผู้สอนวิชาใดก็ต้องสอนให้ครบตามแผนการสอนของเนื้อหาวิชานั้นๆ ไม่ปิดบังหรือขังไว้เพราะกลัวว่าศิษย์จะรู้ทันหรือเพราะต้องการจะขายข้อลึกลับในโอกาสต่อไปหรือไม่ใช้ในลักษณะที่ว่าแจก sheets ปิด course เพราะสอนไม่ทัน เนื่องจากเวลาสอนไม่สอนแต่ไปทำธุรกิจอย่างอื่น

๔. **ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง** ได้แก่ จัดให้มีการประกาศหรือมอบเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติความรู้ความสามารถหรือคุณงามความดีของศิษย์ในเป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนฝูงหรือแก่สังคม เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจแก่ศิษย์ในการที่จะมีฉันทะและอุตสาหะที่จะทำความดียิ่งขึ้นไป ทั้งเป็นการกระตุ้นให้ศิษย์คนอื่น ๆ อยากที่จะได้รับการยกย่องเช่นนั้นด้วย

๕. ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง ได้แก่ ป้องกันศิษย์ของตนมิให้เสื่อมเสีย ทั้งป้องกันชื่อเสียงและความปลอดภัย โดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ในถิ่นที่ศิษย์อาศัยอยู่ หรือในถิ่นที่ศิษย์จะเดินทางไป หรือฝากฝังกับผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่ศิษย์ทำงาน ทั้งนี้ จะได้รับความไว้วางใจ การต้อนรับและความเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะเป็นศิษย์มีครูอาจารย์นั่นเอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บุคคลที่จะเป็นครูได้นั้นควรคำนึงถึงคุณสมบัติของตนเองก่อนที่จะไปสอนคนอื่น เพราะถ้าหากไม่ตรวจสอบตนเองก่อนแล้วจะไปสอนคนอื่นได้อย่างไรพระพุทธเจ้าทรงเป็นครูผู้สอนศิษย์พระองค์แรกในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นบรมครูชั้นยอดพระองค์หนึ่ง โดยพระองค์มีคุณสมบัติของความเป็นครูโดยตรง ๒ ประการ คือ “อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ” ทรงเป็นสารถีผู้ฝึกคนที่ไม่มิผู้เทียมเท่า และ “สถถา เทวมนุสสานิ” เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้นบุคคลที่จะเป็นครูอาจารย์จึงควรถือเอาพระพุทธองค์เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะถือว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นบรมครูของครูทั้งหลาย

สรุป

ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นเพียงผู้ชี้แนวทางหรืออำนวยความสะดวกในการช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้รับการศึกษาอบรมดำเนินเข้าสู่ปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ผู้สอนจะทำได้ กล่าวคือ ตั้งใจช่วยเหลือ พยายามสรรหากุศโลบาย และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะมาช่วยผู้เรียนให้เข้าถึงปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุดการศึกษานั้น ไม่ว่าจะเรียนในระบบใดรูปแบบใด จำเป็นจะต้องมีผู้กำหนดทิศทางของการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ ซึ่งได้แก่ “ครู-อาจารย์” ครู-อาจารย์จึงเป็นกัลยาณมิตร เป็นมิตรที่ดี เป็นมิตรที่แนะนำประโยชน์ ดั่งหน้าที่ที่ปรากฏในทิศเบื้องขวา คือ การอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยการแนะนำฝึกอบรมให้ลูกศิษย์เป็นคนดี มีวิชาความรู้ เกิดความเข้าใจชัดเจน ทั้งในเรื่องคุณธรรมและวิชาชีพ เพื่อที่จะนำความรู้นั้นไปใช้ในการดำรงชีวิตได้จริง ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด และยังส่งเสริมยกย่องความดี ความสามารถของลูกศิษย์ให้ปรากฏในสังคมสืบไป.

บรรณานุกรม

- นภดล เจนอักษร. **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๖.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **รุ่งอรุณของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). **ครูที่ดีต้องมีธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๑.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ยนต์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. **ครูมีอาชีพ : สิ่งจำเป็นที่ควรมีและควรเป็น**. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๓.

การบริหารบุคลากรบูรณาการกับหลักพรหมวิหาร ๔ Personnel management integrated with the principle of blessedness 4.

พระดารา อคฺคณฺญาโณ (ถาจ)¹

บทคัดย่อ

การบริหารบุคลากรในสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารเพราะความสำเร็จของงานย่อมขึ้นอยู่กับคน ทั้งนี้เพราะคนเป็นผู้กระทำไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างอาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ ถึงแม้จะมีเงินอยู่อย่างสมบูรณ์สักเพียงใดจะไม่มี ความหมายถ้าคนที่ใช้สิ่งเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีทักษะ และวิสัยทัศน์พอจะใช้ ตลอดจนถ้าหากว่าบุคคลขาดขวัญและกำลังใจ ก็จะทำให้ความร่วมมือ การที่ผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาเก่งเพียงใด จะเป็นผู้นำแบบใด หรือสามารถใช้หลักจิตใจ และมีมนุษยสัมพันธ์ได้ดีมากน้อยเพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับ บัญชาจะขาดเสียมิได้เลยก็คือ คุณธรรมในบรรดาหลัก ธรรมต่างๆ พรหมวิหาร ๔ หากผู้ บริหารรู้จักประยุกต์มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงาน ผู้บริหารย่อมเป็นศูนย์รวมใจ รวมงาน และสามารถจัดการให้งานในการปฏิบัติหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี

คำสำคัญ : การบริหารบุคลากร, สถานศึกษา, หลักพรหมวิหาร ๔

Abstract

Virtue is one of the principles of Buddhism that teaches to practice or regulate the human mind to live with society in the present world. By expressing love. The desire for all people to be happy and to have a pity heart. Help others All animals are free from suffering. To the heart I'm happy with the people he has good. I do not know what to do, but I do not know how to do it. Expression to the subordinate. To have a benevolent sense of selfishness, a teacher. Colleagues and communities. As well as the management of people with fairness. Lay the system and how to punish you. Awarded with fairness.

Keywords: Personnel Management, Educational Institutions, Principle 4

---

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการสร้างความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้า ของชาติ ถ้าการจัดการศึกษาของชาติมีคุณภาพก็หมายถึง ประชาชนในชาติมีคุณภาพตามไปด้วยดังนั้น สถานศึกษาจึงนับว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่ง สถานศึกษาเป็นสถาบันที่นำนโยบายด้านการศึกษา ไปสู่การปฏิบัติ จะเกิดความสำเร็หรือความล้มเหลวในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ ภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษานั้นก็คือการบริหารบุคลากร เพราะภารกิจหลักของผู้บริหาร คือ การประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลฝ่ายงานต่างๆ ในสถานศึกษาให้เกิดการทำงานร่วมกัน ช่วยกันนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย ซึ่งบุคลากรเปรียบเสมือนฟันเฟืองขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้นการบริหารบุคลากรในสถานศึกษาต้องถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสถานศึกษามีองค์ประกอบอยู่ ๒ ประการ คือ คนและงาน นั้นหมายความว่า การบริหารคนอย่างไรว่าจะได้ถึงความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล คนถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะคนเป็นผู้กระทำให้เกิดปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะงาน คนเป็นผู้ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย

การบริหารบุคลากรในสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารเพราะความสำเร็จของงานย่อมขึ้นอยู่กับคน ทั้งนี้เพราะคนเป็นผู้กระทำไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างอาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ ถึงแม้จะมีเงินอยู่อย่างสมบูรณ์สักเพียงใดจะไม่มี ความหมายถ้าคนที่ใช้สิ่งเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีทักษะ และวิสัยทัศน์พอจะใช้ ตลอดจนถ้าหากว่าบุคคลขาดขวัญและกำลังใจ ก็จะทำให้ความร่วมมือในการทำงานอย่างไม่มีเต็มใจไม่มีเต็มเวลา (พนอม แก้วกำเนิด, ๒๕๓๘: ๑๑)

เมื่อพิจารณาแล้วทุกแง่มุมก็จะเห็นเป็นประจักษ์ได้ว่าการบริหารงานบุคลากรในสถาน ศึกษา ถือเป็น ส่วนสำคัญของการบริหาร (สมพงษ์ อยู่มาก, ๒๕๓๘: ๒) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการบริหารงานบุคลากรในสถาน ศึกษาเป็นหัวใจสำคัญยิ่ง ในการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาด กลาง และขนาดใหญ่ จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และจะสำเร็จตามเป้าหมายจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลในสถานศึกษาทุกคนที่เกี่ยวข้อง ถ้าหากการบริหารงานบุคลากรไม่ดี บกพร่อง แล้วจะทำให้สถานศึกษา มีความเจริญก้าวหน้าไปอย่างยากลำบาก การจัดการศึกษาจะไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร (ปถวัลย์ ทองมี, ๒๕๓๙ : ๑๔) จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร ๔

ผู้วิจัยหวังว่าก่อให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้ ๑) ทำให้ทราบการบริหารบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ๒) ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการบริหารบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ๓) ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ๔ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการบริหารบุคลากร โดยการประยุกต์หลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษา

๑. ความหมายของการบริหารบุคลากร

การบริหารบุคลากรเป็นศัพท์ทางวิชาการที่ได้บัญญัติขึ้นโดยแปลความหมายจากภาษาอังกฤษว่า Personnel Administration Personnel Management, Labor Relations, Industrial Relations และ Manpower Management สำหรับในภาษาไทยจะใช้ศัพท์ที่แตกต่างกันออกไป เช่นการจัดการบุคลากร การจัดฝ่ายบุคคล การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการทรัพยากรบุคคล การจัดเจ้าหน้าที่ การบริหารเจ้าหน้าที่ การบริหารบุคลากร หรือการบริหารงานบุคคล ซึ่งความหมายของการบริหารงานบุคลากรว่าเป็นกระบวนการทางการบริหารที่จะสรรหาบุคคลมาปฏิบัติงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจ (นงนุช วงษ์สุวรรณ, ๒๕๔๖:๖ การปฏิบัติการเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือตัวเจ้าหน้าที่ ในองค์การใดองค์การหนึ่งนับตั้งแต่การสรรหาคนเข้าทำงาน การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การโอน การโยกย้ายการฝึกอบรม การพิจารณาความดีความชอบ การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การปกครองบังคับบัญชา การดำเนินการทางวินัย การให้พ้นจากงานและการจ่ายบำเหน็จบำนาญเมื่อออกจากงานไปแล้ว” และอธิบายเพิ่มเติมว่า การบริหารงานบุคคลในภาษาอังกฤษมีคำใช้อยู่หลายคำเช่น Personnel Administration, Personnel Management, Manpower Management, และ Public Personnel Administration เป็นต้น แต่ความหมายก็ไม่แตกต่างกัน บางคำได้เน้นถึงตัวบุคคลที่อยู่ในองค์การใดองค์การหนึ่งเท่านั้น ถ้าต้องการจะให้หมายถึงข้าราชการก็มักใช้คำว่า Public Personnel Administration หรือถ้าหมายถึงธุรกิจเอกชนก็ใช้คำว่า Business Personnel Management เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, ๒๕๔๒:๖) เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการวางนโยบาย การวางแผน การวางระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์การหรือหน่วยงานทั้งนี้เพื่อให้ได้มาได้ใช้ ประโยชน์และบำรุงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและมีปริมาณเพียงพอเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ กระบวนการที่ว่านี้ จึงรวมหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งหมดนับตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าปฏิบัติงาน จนกระทั่งออกจากงาน (วิโรจน์ สารรัตนะ, ๒๕๔๒:๘๑)

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคลากร หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ในการบริหารทรัพยากรคน เพื่อให้คนมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีความรักและหวงแหนองค์กร และส่งผลให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร

๒. ความสำคัญของการบริหารบุคลากร

การบริหารบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่สามารถเอื้ออำนวยให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งก็คือความเจริญเติบโตขององค์กรนั่นเองมีนักการศึกษาหลายท่านอธิบาย

ความสำคัญของการบริหารบุคลากร คือ การบริหารงานบุคคลมีความสำคัญที่สุด ในการบริหารองค์การ กล่าวคือ เป็นกระบวนการบริหารที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุม ตั้งแต่การแสวงหา การเลือกคนเข้าสู่หน่วยงานจนกระทั่งพ้นจากการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการ ที่เกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่ตั้งแต่การวางนโยบายการกำหนดแผนและความต้อง การด้านบุคลากร การสรรหา การเลือกสรร การพัฒนา การ

กำหนดสวัสดิการและการเกื้อกูล การประเมินผล การปฏิบัติงาน การเลื่อนตำแหน่ง การโอนการย้าย และการพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร (พยอม วงศ์สารศรี, ๒๕๔๘: ๓)

สรุปได้ว่า การบริหารบุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญ และเป็นปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษาดำเนินภารกิจบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ความสำเร็จต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ก็เพราะบุคคลในสถานศึกษาเป็นสำคัญ บุคคลที่ทำให้เกิดปัจจัยต่างๆ นับตั้งแต่เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ และการจัดการ เนื่องจากคนเป็นสิ่งมีชีวิต มีความคิดและพื้นฐาน ที่แตกต่างกัน เมื่อคนมีคุณภาพ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ย่อมส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารงานด้านอื่นๆ และส่งผลต่อความสำเร็จ ขององค์กร

๓. ขอบข่ายการบริหารบุคลากร

ขอบข่ายของการบริหารบุคลากรประกอบไปด้วย การกำหนดนโยบายงานบุคคล การวางแผนงานบุคคล การสรรหาบุคคล การคัดเลือก การศึกษา การฝึกอบรมและการพัฒนา การบริหารค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่นความปลอดภัยและสุขภาพ พนักงานและชุมชนสัมพันธ์ การประเมินผลการปฏิบัติงาน การจัดการสื่อสารภายใน การอุทธรณ์และร้องทุกข์ การรักษาวินัย ตลอดจนการออกจางานหรือออกจากราชการ (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖: ๕๑) การบริหารบุคลากรมี ๔ ลักษณะคือ การให้ได้มา การทำนุบำรุงและรักษา การพัฒนาและการให้พ้นจากงาน แต่ถ้าพิจารณาให้ละเอียดจะมี ๒๒ ลักษณะ คือ ๑) การวางนโยบายและการออกระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับตัวบุคคล เพื่อให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน ๒) การวางแผนเกี่ยวกับกรจัดกำลังคน และการมอบอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากร เพื่อให้ทำงานได้สะดวกตามแผนงานที่วางไว้ ๓) กรวางโครงการของงานต่างๆ ให้บุคลากรปฏิบัติตามที่ได้วางไว้ ๔) การกำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ซึ่งควรมอบให้แก่ผู้ปฏิบัติที่มารับตำแหน่ง ๕) การจัดลำดับบังคับบัญชางานและตำแหน่งภายในโรงเรียน ๖) การดำเนินการเกี่ยวกับอัตราเงินเดือนและค่าจ้าง ๗) การแสวงหาคนเข้าทำงาน การคัดเลือก และการสอบคัดเลือก ๘) การบรรจุแต่งตั้ง ๙) การปฐมนิเทศครูใหม่หรือรับโอนย้ายมาใหม่ และการทดลองปฏิบัติงานของครู ๑๐) การรวบรวมทะเบียนประวัติ ตลอดจนผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ ๑๑) การโอนและการย้าย ๑๒) การฝึกอบรมในระหว่างปฏิบัติงาน ๑๓) การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ ๑๔) การพิจารณาความดีความชอบ ๑๕) การเลื่อนขั้นตำแหน่งหรือการให้สิ่งตอบแทนความดีความชอบอย่างอื่น ๑๖) การรักษาสุขภาพพลานามัย และการให้ความปลอดภัยในการทำงาน ๑๗) การจัดสวัสดิการ ๑๘) การปกครองบังคับบัญชา ๑๙) การรักษาวินัย ๒๐) การให้พ้นจากงาน ๒๑) การให้บำเหน็จบำนาญหรือสิ่งตอบแทนอย่างอื่น เมื่อพ้นจากงานตามวาระ ๒๒) การวิจัยค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับบุคลากร (ภิญโญ สาร, ๒๕๑๙: ๑๕๗-๑๕๘)

สรุปได้ว่า การบริหารบุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญ และเป็นปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษาดำเนินภารกิจบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ความสำเร็จต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ก็เพราะบุคคลในสถานศึกษาเป็นสำคัญ บุคคลที่ทำให้เกิดปัจจัยต่างๆ นับตั้งแต่เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ และการจัดการ เนื่องจากคนเป็นสิ่งมีชีวิต มีความคิดและพื้นฐาน ที่แตกต่างกัน เมื่อคนมีคุณภาพ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ย่อมส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารงานด้านอื่นๆ และส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร

๔. ความหมายและความสำคัญของหลักพรหมวิหาร ๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๑: ๑๖๑) กล่าวว่า พรหมวิหารธรรม หมายถึง คุณธรรม สำหรับผู้ใหญ่ นักปกครองหรือผู้บริหาร ๔ ประการ ได้แก่ ๑) เมตตา คือ ความรัก ปราบปรามด้อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทั่วหน้า ๒) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ ๓) มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ๔) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณากรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับทั้งผลดีและชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมายหลายนัย คือพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช , ๒๕๕๑: ๘-๙)

๑) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหมและทำให้พรหมเสมอด้วยพรหมโดยมุ่งประเด็นที่ว่า เมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ย่อมส่งผลให้บรรลุฌานได้ตามลำดับ

๒) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐ เมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ประจำใจ ย่อมมีความรักสรรพสัตว์ ปราบปรามช่วยสรรพสัตว์ที่ประสบทุกข์ให้พ้นทุกข์ ไม่ริษยาในความได้ดีมีสุขของสรรพสัตว์และวางใจเป็นกลางได้เมื่อช่วยสรรพสัตว์นั้นๆไม่สำเร็จ

๓) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง โดยมุ่งให้ผู้นำหรือผู้ปกครองมีความรักความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาเมื่อเขาประสบทุกข์ ยินดีด้วยเมื่อเขาประสบความสำเร็จ และวางใจเป็นกลางไม่ตกอยู่ในอคติ พรหมวิหาร ๔ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัถญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ว่า แผ่ไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหารของพระอรหันต์

๕. องค์ประกอบของหลักพรหมวิหาร ๔

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) (๒๕๓๙: ๔๓-๔๕) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุดธรรมธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งใดเห็นเขามีสุขไม่ทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไป ก็อุเบกขา คือ อยู่นิ่งเฉยๆ

พระเทพโศภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๓๙: ๔๓-๔๕) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่านักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจำทำให้หนัก

บริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเธอ กรุณาจะทำให้ผู้บริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้นักบริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นและอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน

ปัญญานันทภิกขุ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) (๒๕๔๑ : ๑๘๘) กล่าวถึง พรหมวิหารว่า เป็นหลักใจ ได้แก่ ผู้ใหญ่ที่ดีย่อมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหาร ๔ ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิจ คือมีเมตตารักใคร่ปรารถนาให้ผู้น้อยได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน ๑ กรุณาสงสารช่วยเหลือผู้ที่น้อยที่ทุกข์ยากจนเต็มความสามารถ ๑ มุทิตา พลอยยินดีที่มีความเจริญขึ้น แม้จะได้รับยกย่องดีกว่าตนก็ไม่คิดริษยา ๑ อุเบกขา วางตนเฉยๆในเวลาที่เห็นผู้น้อยต้องได้รับโทษหรือรับความวิบัติที่ตนไม่สามารถจะช่วยเหลือ หรือตนช่วยแล้วแต่ไม่สำเร็จ ๑

(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๒ , :๓๗-๔๘) กล่าวการบริหารโดยมีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ จะเป็นการบริหารที่มีคุณธรรมดำเนินการปกครองด้วยความเป็นธรรม ทำให้สังคมมีสุข คุณธรรม ๔ อย่างนี้ส่งเสริมการบริหารสนับสนุนการบริหารด้วยความเรียบร้อยสมประสงค์ ในการที่ผู้บริหารจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมในการประพฤติปฏิบัติด้วยเพื่อให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ด้วยดี ผู้บริหารถ้าปฏิบัติตนตามหลักของพรหมวิหาร ๔ จะเป็นผู้มีนิสัยอย่างนี้

๑. เป็นคนใจกว้างขวาง เยือกเย็น ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร

๒. บุคลิกน่านิยมนับถือ เป็นที่พึ่งของสังคม

๓. มีน้ำใจประเสริฐ เปี่ยมด้วยมนุษยธรรม มองโลกในแง่ดี ทำให้มีชื่อเสียงดีเด่น ชีวิตมีความสุขในทุกที่ ด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการบริหารมากโดยเฉพาะกับหัวหน้า ดังนั้นการที่หัวหน้าจะนำหลักธรรมนี้มาใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาพิจารณาสถานการณ์ที่จะนำหลักธรรมนี้มาใช้ ดังนี้

๑. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ปกติ หัวหน้าควรมีเมตตา หมายถึง การให้ความรัก ความปรารถนาดี มีความปรารถนาให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสุข

๒. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาตกต่ำกว่าเดิม ได้รับความเดือดร้อน เป็นทุกข์ หัวหน้า ต้องมีความกรุณา หมายถึง การมีความรู้สึกหวั่นไหว เมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับความเดือดร้อนและหัวหน้ามีความต้องการที่จะช่วยให้บุคคลนั้นหมดทุกข์

๓. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาดีขึ้น ประสบความสำเร็จ หัวหน้าควรมี มุทิตา หมายถึง มีความ ปิติยินดี กับความสุขของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น

๔. ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบทำตามหลักการและกฎเกณฑ์หัวหน้าควรมีอุเบกขา หมายถึง การที่วางใจเป็นกลาง แต่ยังคงอยู่ใกล้ ๆ กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวกายเพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

ดังนั้นการบริหารโดยใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐที่ดีนั้นจะส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่การทำงานให้เกิดผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี ดังนั้นเพื่อให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานใด ๆ ผู้บริหารจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนาที่นำมาปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม เพราะเป็นธรรมเครื่องอบรมจิตให้สงบ พัฒนาให้ประเสริฐขึ้นซึ่งหลักธรรมดังกล่าวแบ่งออกเป็น ๔ ด้านคือ

๑. ด้านเมตตา คือ การแสดงออกถึง ความรัก ความปรารถนาดี ไม่ตรีจิต เป็นความคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่ว ๆ กัน อันเป็นความคิดที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในภาวะปกติ

๒. ด้านกรุณา คือ การแสดงออกถึงความสงสาร หมายถึง การคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจในภาวะที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์และต้องการความช่วยเหลือโดยเป็นการช่วยเหลือที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนใครรวมทั้งตนเอง

๓. ด้านมุทิตา คือ การแสดงออกถึง ความชื่นบาน เป็นความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี อันมีความคิดรู้สึกเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความก้าวหน้า มีความสุข อันเป็นความดีแท้ เช่น ได้ลาภยศมาโดยบริสุทธิ์ มิได้โกงหรือเบียดเบียนใคร รวมถึงดเว้นความริษยาอิจฉาผู้อื่นเพราะนึกเห็นแก่ตัว

๔. ด้านอุเบกขา คือ การแสดงออกถึง การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเมื่อตัดสินใจในเรื่องใดๆแล้ว ควรพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา มีเหตุผล ถูกต้องและเที่ยงธรรม อันเป็นการรักษาความถูกต้อง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เพื่อผดุงไว้ซึ่งความถูกต้อง

การบริหารบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร ๔

การใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ต่อการบริหารงาน โดยผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมประจำตนอันประเสริฐ อันเป็นหลักความพละที่ประเสริฐบริสุทธิ์เป็นธรรมเครื่องอย่างประเสริฐ ซึ่งเป็นหลักธรรมประจำใจเกี่ยวกับความพละเป็นธรรมที่ส่งเสริมในการปกครองมี ๔ องค์ประกอบดังนี้

๑. เมตตา แปลว่า ความรักใคร่ปรารถนาดีไม่มีตรีจิต หมายถึง การคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่วหน้ากัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตา คือการฝึกอบรมจิตใจเป็นสำคัญคือ ฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็น เมตตาต่อสรรพสัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง การคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เดือดร้อนได้แก่ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดทุกข์ ความเดือดร้อนของผู้อื่นและสัตว์ทั้งปวงในการปฏิบัติเกี่ยวกับกรุณาเริ่มจากปลุกฝังความสงสารให้กับผู้อื่น ได้รับความลำบากเกิดขึ้นในใจเมื่อมีความกรุณาในใจแล้ว การแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้นๆ เช่นการช่วยเหลือคนกำพร้าอนาถา ความกรุณาเป็นคุณธรรม

สำคัญ ที่จะทำให้นักเสียสละพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ได้รับความสุขคุณธรรมข้อนี้แสดงว่า ผู้ปฏิบัติจะต้องมีฐานคุณธรรมเมตตาสูงมาก

๓. มุทิตา แปลว่า ความชื่นบาน หมายถึง ความพลอยยินดีด้วยในเรื่องเห็นผู้อื่นได้ดี มุทิตานี้เป็น ธรรมของผู้มีลักษณะใจกว้างขวาง ยินดีต่อความดีของผู้อื่น นับได้ว่าเป็นการทำบุญ หรือความดีอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ ยังหมายถึงในการสนับสนุน แก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย

๔. อุเบกขา แปลว่าการวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง หมายถึงในการตัดสินใจในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ควรพิจารณาด้วยปัญญา มีเหตุผลที่ถูกต้องและเที่ยงธรรม แล้วปฏิบัติลงด้วยความเยือกเย็นสุขุม รอบคอบสามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้อง หรือความยุติธรรมไว้ได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (๒๕๔๒ : ๓๗-๔๘) กล่าวการบริหารโดยมีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ จะเป็นการบริหารที่มีคุณธรรมดำเนินการปกครองด้วยความเป็นธรรม ทำให้สังคมมีสุข คุณธรรม ๔ อย่าง นี้ส่งเสริมการบริหารสนับสนุนการบริหารด้วยความเรียบร้อยสมประสงค์ ในการที่ผู้บริหารจะสามารถปฏิบัติ หน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมในการประพฤติปฏิบัติด้วยเพื่อ ให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ด้วยดี

ผู้บริหารถ้าปฏิบัติตนตามหลักของพรหมวิหาร ๔ จะเป็นผู้ที่มีนิสัยอย่างนี้ ๑) เป็นคนใจกว้างขวาง เยือกเย็น ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร ๒) บุคลิกน่านิยมนับถือ เป็นที่พึ่งของสังคม ๓) มีน้ำใจประเสริฐ เปี่ยม ด้วยมนุษยธรรม มองโลกในแง่ดี ทำให้มีชื่อเสียงดีเด่น ชีวิตผาสุกในทุกที่

ด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการบริหารมากโดยเฉพาะกับหัวหน้า ดังนั้นการที่หัวหน้าจะนำหลักธรรมนี้มาใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชามาพิจารณาสถานการณ์ที่จะนำหลักธรรมนี้ มาใช้ ดังนี้

๑. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ปกติ หัวหน้าควรมีเมตตา หมายถึง การให้ความรัก ความปรารถนาดี มีความปรารถนาให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสุข

๒. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาตกต่ำกว่าเดิม ได้รับความเดือดร้อน เป็นทุกข์ หัวหน้า ต้องมีความกรุณา หมายถึง การมีความรู้สึกหวั่นไหว เมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับความเดือดร้อนและหัวหน้ามีความต้องการ ที่จะช่วยให้บุคคลนั้นหมดทุกข์

๓. เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาดีขึ้น ประสบความสำเร็จ หัวหน้าควรมี มุทิตา หมายถึง มีความ ปิติยินดี กับ ความสุขของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น

๔. ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบทำตามหลักการและกฎเกณฑ์หัวหน้าควรมีอุเบกขา หมายถึง การที่วางใจเป็นกลาง แต่ยังคงอยู่ใกล้ ๆ กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวร้าวเพื่อให้ความถูกต้อง ชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

ดังนั้น การบริหารโดยใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐที่ตีนั้นจะส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่

การทำงานให้เกิดผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี ดังนั้นเพื่อให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานใด ๆ ผู้บริหารจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทสรุป

พรหมวิหาร เป็นหลักธรรมหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่สอนให้ประพฤติปฏิบัติ หรือควบคุม กำกับทางจิตใจของมนุษย์ให้อยู่กับสังคมในโลกปัจจุบัน โดยการแสดงออกในด้านความรัก ความปรารถนาให้ทุกคนมีความสุขและให้มีจิตใจสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ รวมถึงต้นจิตใจ พลอยยินดีกับคนที่เขาได้ดีมีความสุข รวมถึงอาการที่แสดงออกด้วยความเที่ยงตรง เที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง ด้วยรักและซังใคร ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ผู้ใดมีพรหมวิหาร ๔ ผู้นั้นย่อมมีจิตใจที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ของตนเอง และผู้อื่นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงออกต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงการมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ครู เพื่อนร่วมงานและชุมชน ตลอดจนการบริหารบุคคลด้วยความเป็นธรรม วางระบบและวิธีการให้คุณให้โทษ ให้รางวัลด้วยความเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์:มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.
- ถวัลย์ ทองมี. การบริหารงานบุคลากรภายนอกของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถม ศึกษาจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต .บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ถวัลย์ ทองมี. การบริหารงานบุคลากรภายนอกของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถม ศึกษาจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต .บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๖.
- พนอม แก้วกำเนิด. หลักการครองตน ครองคน ครองงาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เจริญการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- พยอม วงศ์สารศรี. การบริหารงานบุคคล, กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พระในบ้าน. กรุงเทพมหานคร : คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- ภิญโญ สาธร. หลักบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาสากลอังกฤษ –ไทยฉบับบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- วิจิตร ศรีสอาน. การบริหารบุคลากรในโรงเรียน หน่วยที่ ๑-๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.
- วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.
- สมพงษ์ อยู่มาก. แนวทางการบริหารงานบุคลากรในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘.

การบริการสาธารณะตามแนวทางพระพุทธศาสนา Public Service Accordance Buddhist

พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไล้ จารุวิโส)¹

บทคัดย่อ

การบริการสาธารณะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น นับได้ว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่ต้องกรมมหาชนแห่งหนึ่งของไทย หรือหน่วยงานในภาครัฐ ของระบบราชการไทยทั้งหลาย ย่อมจะต้องมีบางส่วนบางหน่วยงานที่ยังไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนที่ไปขอรับบริการที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจได้สมบูรณ์แบบ แต่หากได้มีการนำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการเป็นที่พึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ นอกจากนี้ ยังสามารถนำหลักธรรมคำสอนในส่วนอื่นๆ นำมาประกอบประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เพิ่มเติมอีกด้วย จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการต่อประชาชนผู้รับบริการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

Abstract

Public service principle in Buddhism are considered as serving the public good. Since that is the subject of a public organization, one of Thailand. And agencies in the public sector Thailand do Bureaucratic There will always be some, some agencies can't meet the needs of the public to obtain access to the complete satisfaction. If you have adopted the principles of the teachings of the Buddha are applied. Sangahavatthu four main object of the service will be effective in providing a wide range of public services can also be used in other doctrinal. Attributed applications to further promote it. Allows efficient in providing service to the public complete.

---

1 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

การบริการ เป็นการปฏิบัติงานที่จะกระทำหรือติดต่อและเกี่ยวข้องกับผู้ใช้บริการ การให้บุคคลต่างๆ ได้ใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง ทั้งด้วยความพยายามใดๆ ก็ตามด้วยวิธีการหลากหลายในการทำให้คนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับความช่วยเหลือ จัดได้ว่าเป็นการให้บริการทั้ง การจัดอำนวยความสะดวก การสนองความต้องการของผู้ใช้บริการก็เป็นการให้บริการ การให้บริการจึงสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี จุดสำคัญ คือ เป็นการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้บริการ

การจัดบริการสาธารณะหรือบริการส่วนรวมที่หลากหลาย นับได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่เบื้องต้นของรัฐหรือรัฐบาล ที่ในแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ได้มีการถกเถียงกับมาพอควรว่าแท้จริงนั้น บทบาทของการจัดบริการสาธารณะของภาครัฐควรกว้างขวางมากเพียงใด

โดยหลักการแล้ว การบริการสาธารณะย่อมยังประโยชน์แก่สังคมและบุคคลทั่วไป การดำเนินบทบาทสำคัญประการนี้ของหน่วยงานภาครัฐจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องของประสิทธิภาพในเชิงการบริหารจัดการ และประสิทธิภาพเช่นนี้ ย่อมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดทิศทางในภาพรวมของประสิทธิภาพของการจัดการภาครัฐที่มีต่อระบบการบริหารงานภาครัฐและระบบเศรษฐกิจ

การให้บริการของภาครัฐที่มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนสมรรถนะของการปฏิบัติงานการให้บริการตอบสนองความต้องการประชาชนที่เป็นลูกค้าผู้รับบริการของหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้รากฐานของการบริหารราชการหรือการบริหารงานภาครัฐตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management-NPM) ที่ระบบราชการของหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยรับมาเป็นกระบวนการทัศน์ในการขับเคลื่อนการจัดการระบบงานภาครัฐในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ตามแนวคิดนี้ นอกจากแนวทางการปรับปรุงสมรรถภาพและการยกระดับกำลังการผลิตของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีมติอยู่ที่การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development) และมีการใช้ประโยชน์จากภาคเอกชนให้มากขึ้น

คุณภาพการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ จัดได้ว่าเป็นเรื่องหรือแนวคิดใหม่ที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องดำเนินการตามกรอบและบริบทของการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐของไทย โดยเฉพาะนับแต่ได้มีการรื้อปรับระบบราชการครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ อันเป็นผลมาจากทั้งนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น (สมัยพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี) และข้อกำหนดจากบทบัญญัติของกฎหมายหลายฉบับ อาทิ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงส่วนราชการ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นต้น ประกอบกับการนำแนวคิดของการบริหารงานราชการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-based Management) ได้ทำให้หน่วยงานราชการต่างๆ มุ่งกำหนดเป้าประสงค์หลักเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Core Objective) ในการจัดบริการประชาชนทุกระดับเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ในการพัฒนาระบบราชการในเชิงการจัดระบบบริหารราชการแผ่นดินที่เน้นความมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามบทบัญญัติที่ระบุไว้ในพระ

ราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๖

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น นับได้ว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้เร่งรัดผลักดันการดำเนินการในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เมื่อพิจารณาถึงการให้บริการประชาชนขององค์กรขนาดใหญ่ เช่น กระทรวงสาธารณสุข สภานายความ เป็นต้น ซึ่งเป็นองค์กรมหาชนแห่งหนึ่งของไทย หรือหน่วยงานในภาครัฐ ของระบบราชการไทยทั้ง หลาย ย่อมจะต้องมีบางส่วนบางหน่วยงานที่ยังไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนที่ไปขอรับบริการที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจได้สมบูรณ์แบบ แต่หากได้มีการนำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการเป็นที่พึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ นอกจากนี้ ยังสามารถนำหลักธรรมคำสอนในส่วนอื่นๆ นำมาประกอบประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เพิ่มเติมอีกได้ด้วย จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการต่อประชาชนผู้รับบริการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หลักการบริการทั่วไป

การบริการถือเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่งเรียกว่า ผลิตภัณฑ์บริการ (Service product) ซึ่งแตกต่างกับสินค้า (goods) เนื่องจากผลิตภัณฑ์บริการที่แท้จริงจะไม่เกี่ยวข้องกับมีตัวสินค้าแต่อย่างใด ในการขายสินค้าโดยปกติก็มักจะมีการบริการควบคู่การขายไปด้วยนั้น ซึ่งมักจะเป็นบริการหลังการขาย (product support service) ไม่จัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์บริการแต่ไม่ว่าจะเป็นการบริการประเภทใดก็ตามต่างก็ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ ๕ ด้าน ได้แก่

๑) ผู้รับบริการ เนื่องจากความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นเป้าหมายหลักของการบริการและโน้มนำให้ผู้รับบริการกลับมาใช้บริการซ้ำอีกในภายหลัง แต่การบริการใดๆ จะได้ผลตรงก็ต่อ เมื่อต้องได้รับความสนใจจากผู้รับบริการ ดังนั้น การรับรู้การบริการที่ผู้รับบริการพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้เพื่อจะได้บริการได้อย่างถูกต้อง

(๑) ลักษณะการรับรู้ของผู้รับบริการแบ่งเป็น ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ

- การรับรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ เกิดจากผู้รับบริการเคยใช้บริการแล้ว และเกิดความรู้สึกหรือความเข้าใจในภาพพจน์เกี่ยวกับบริการนั้นว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด

- การรับรู้จากความคาดหวัง เป็นการรับรู้ที่เกิดจากการโฆษณาภาพพจน์จากสื่อต่างๆ เกิดเป็นความคาดหวังต่อคุณภาพการบริการขึ้น

(๒) ประเภทของผู้รับบริการ สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

- จำแนกตามพฤติกรรมของผู้รับบริการ

ก) ผู้รับบริการชั้นประหยัด (Economizing customer) เป็นผู้รับบริการที่เน้นคุณค่าการบริการ ชอบการบริการที่มีคุณภาพราคาถูก ชอบที่จะเรียกร้องสิ่งต่างๆ และเปลี่ยนใจง่าย

ข) ผู้รับบริการชั้นจริยธรรม (Ethical customer) เป็นผู้รับบริการที่ให้ความเท่าเทียมกันแก่บุคคล

อื่นๆ เน้นสิ่งที่เป็นกรกระทำประโยชน์เพื่อสังคม ชอบให้บริการเป็นไปตามปกติและเห็นอกเห็นใจผู้ให้บริการ

ค) ผู้รับบริการแบบปัจเจกบุคคล (Personalizing customer) เป็นผู้รับบริการที่ชอบให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของตน ต้องการยกย่องให้เกียรติ การให้บริการที่พิเศษเฉพาะตน

ง) ผู้รับบริการตามสะดวก (Convenient customer) เป็นผู้รับบริการที่เข้าใจอะไรๆ ยินดีจ่ายเงินเพื่อซื้อความสะดวกสบายต้องการคุณภาพในการบริการระดับหนึ่ง แต่ชอบในความสะดวก รวดเร็ว ไม่ยุ่งยาก

- จำแนกตามเกณฑ์การพิจารณาอัตราค่าบริการ

ก) ผู้รับบริการที่ไวต่อราคา (Price sensitive customer) จะใช้การพิจารณาจากราคาเป็นสำคัญ คุณภาพไม่เป็นไร นิยมความประหยัด

ค) ผู้รับบริการที่ไวต่อทั้งราคาและคุณภาพ (Price quality customer) จะตัดสินใจด้วยราคาและคุณภาพอย่างมีเหตุผลเปรียบเทียบความคุ้มค่าของการบริการกับค่าบริการ

ง) ผู้รับบริการที่ไวต่อคุณภาพ (Quality sensitive customer) จะสนใจคุณภาพเป็นหลัก ราคาเท่าไรก็ได้ ชอบบริการที่ถูกต้อง

จ) ผู้รับบริการที่ให้ความเชื่อถือต่อราคา (Price surrogate customer) เป็นผู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอกมาเสริมการตัดสินใจ โดยมักเชื่อว่าค่าบริการที่สูงจะมีคุณภาพบริการที่ดีเสมอ

๒) ผู้ปฏิบัติงานบริการ เป็นผู้ดำเนินงานบริการ ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการในแบบใดแบบหนึ่งและมุ่งปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพเพื่อภาพพจน์ที่ดีของการบริการนั้นๆ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทได้แก่

(๑) ประเภทที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์และปรากฏตัวกับผู้รับบริการ เช่น พนักงานต้อนรับ พนักงานประชาสัมพันธ์

(๒) ประเภทที่ไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์แต่ต้องปรากฏตัวกับผู้รับบริการ เช่น พนักงานจัดเครื่องดื่ม

(๓) ประเภทที่ต้องปฏิสัมพันธ์แต่ไม่ต้องปรากฏตัวกับผู้รับบริการ เช่น นักบิน

(๔) ประเภทที่ไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์และปรากฏตัวกับผู้รับบริการ เช่น บัญชี

๓) องค์การธุรกิจบริการ มุ่งที่จะสนใจความต้องการของผู้รับบริการเสมอ ผลิตภัณฑ์ที่ผู้ซื้อเกิดความพึงพอใจ ผู้ประกอบการเป็นผู้วางนโยบายการบริการและควบคุมการดำเนินงานขององค์การให้อยู่รอดและมีกำไร ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้านได้แก่

(๑) นโยบายบริการ ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมชัดเจนและแจ้งต่อพนักงานทุกคนให้ปฏิบัติตามโดยพร้อมเพรียงและคอยควบคุมให้พนักงานปฏิบัติตามนโยบายที่ตั้งไว้

(๒) การบริหารการบริการ เป็นการกำหนดโครงสร้างและกลยุทธ์การบริหารการบริการที่ดี ให้ความสำคัญแก่ผู้รับบริการและพนักงานบริการทุกระดับ มีแนวทางในการปรับแผนกลยุทธ์และฝึกอบรมพนักงาน

และพัฒนาทักษะในการบริการอยู่เสมอ

(๓) วัฒนธรรมการบริการ เสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจ ความเชื่อถือและความจริงใจต่อกันระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรและระหว่างพนักงานด้วยกัน

(๔) รูปแบบการบริการ องค์กรต้องมีการพิจารณารูปแบบและวิธีการนำเสนอที่ดีที่สุดคล้องกับนโยบายการบริการ นำเทคโนโลยีต่างๆ มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

(๕) คุณภาพของการบริการ มีการควบคุมมาตรฐานคุณภาพให้บริการอย่างจริงจัง มีการตรวจสอบและประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ มุ่งหาข้อบกพร่องของการบริการอยู่เป็นระยะๆ

๔) ผลลัพธ์บริการ การนำเสนอวิธีการให้บริการและการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ จะต้องเป็นไปตามนโยบายการบริการและมุ่งสู่เป้าหมายของการบริการที่มีคุณภาพสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดต่อผู้รับบริการ องค์กรจะต้องนำเสนอรูปแบบการบริการ (Service offer) ให้แก่ผู้รับบริการ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของผลลัพธ์บริการ รูปแบบการให้บริการและภาพลักษณ์ของการบริการ

ในการนำเสนอผลลัพธ์บริการนั้น ต้องมีการสำรวจความต้องการของผู้รับบริการและประเมินความคาดหวังของผู้รับบริการต่อการบริการ เพื่อกำหนดระดับของการให้บริการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) การบริการหลัก (Core service) เป็นกิจกรรมหลักของการบริการนั้นๆ เช่น สายการบินนำผู้โดยสารส่งถึงที่หมาย

(๒) การบริการตามความคาดหวัง (Expected service) เป็นกิจกรรมที่ผู้รับบริการมักคาดหวังไว้ว่าจะได้รับ เช่น การได้พบแพทย์ผู้ชำนาญเมื่อมาตรวจรักษา

(๓) การบริการเกินความคาดหวัง (Exceeded service) เป็นกิจกรรมที่ผู้รับบริการมิได้คาดหวังและเมื่อได้รับการบริการ ผู้รับบริการจะเกิดความรู้สึกประทับใจและนำไปสู่ความเป็นเลิศในการบริการ เช่น การคอยอำนวยความสะดวกด้วยไมตรีจิตแก่ผู้มาคอยรับบริการ

๕) สภาพแวดล้อมในการบริการ มีส่วนเอื้อต่อการให้บริการและการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นภาพลักษณ์ (Image) ขององค์กร ทั้งด้านกายภาพ อันได้แก่ อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และยังรวมไปถึงบรรยากาศของการบริการ เช่น การจัดแบ่งสถานที่ การประดับตกแต่ง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ซึ่งสภาพแวดล้อมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

(๑) สภาพแวดล้อมภายนอก หมายถึง ลักษณะที่ปรากฏภายนอกอาคาร เช่น สถานที่ตั้ง ทางเข้าออกที่จอดรถ ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นต้น

(๒) สภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง ลักษณะการจัดระบบภายในอาคาร การวางแผนผัง การจัดวางวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ดังนั้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการ เป็นปัจจัยในการสร้างความประ ทับใจและ

เอกลักษณ์ของการบริการ ทำให้เกิดความแตกต่างในคุณภาพของการบริการ และยังเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรในองค์กรนั้นๆ อีกด้วย

การบริการเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยสามารถแยกองค์ประกอบออกได้เป็น

(๑) ผู้ให้บริการ (Provider) ได้แก่ ผู้ที่ทำการผลิตสินค้าบริการ ผู้จัดให้เกิดการบริการและผู้นำเสนอสินค้าบริการ

(๒) กระบวนการในการให้บริการ (Service) ได้แก่ กระบวนการหรือวิธีการให้การนำเสนอสินค้าบริการจากผู้ให้บริการไปสู่ผู้รับบริการ

(๓) ผู้รับบริการ (Customer) ได้แก่ ผู้ที่มารับบริการที่ผู้ให้บริการจัดให้ โดยเข้าร่วมในกระบวนการให้บริการ

งานบริการมีลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย

ประการที่หนึ่ง ความไม่มีตัวตน/จับต้องไม่ได้ (Intangibility) ซึ่งแตกต่างจากสินค้าเชิงกายภาพต่างๆ ก่อนซื้อบริการ ผู้รับบริการไม่สามารถสัมผัสการบริการได้ กล่าวคือ ตราใบที่ขังยังไม่มีการใช้บริการ ผู้ซื้อบริการก็ยังไม่สามารถมองเห็น ไม่รับรู้กลิ่น ไม่รู้สึกสัมผัส ไม่ได้ยิน ไม่สามารถรับรู้รสชาติได้ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ใช้บริการที่เดินทางไปรักษาตัวโดยวิธีจิตบำบัดกับจิตแพทย์จะยังไม่สามารถทราบผลการรักษาจนกว่าจะได้รับการรักษาจริงเสร็จสิ้นแล้ว

ด้วยคุณลักษณะที่จับต้องไม่ได้ของงานบริการ ทำให้ภาพลักษณ์กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการแยกความแตกต่างออกจากคู่แข่ง ส่วนผู้ใช้บริการจำเป็นต้องสร้างความมั่นใจให้แก่ตัวเองก่อนที่จะตัดสินใจซื้อบริการ โดยพวกเขาพยายามค้นหาหลักฐานที่สามารถจับต้องได้ สำหรับใช้อ้างอิงถึงคุณภาพของบริการจากสถานที่ คน อุปกรณ์ เอกสารการสื่อสาร สัญลักษณ์ ตรายี่ห้อ และราคาที่เราพบในขณะนั้น ดังนั้น งานของผู้ให้บริการก็คือ การจัดการหลักฐาน เพื่อให้สิ่งที่ไม่มีตัวตน ปรากฏเป็นตัวตนออกมา (to manage the evidence; to tangible the intangible.) โดยการเพิ่มหลักฐานเชิงกายภาพและจินตนาการให้แก่งานบริการที่ไร้ตัวตน/จับต้องไม่ได้ของตนขึ้นมา

ประการที่สอง ความมีอจแบ่งแยกไม่ได้ (Inseparability) การผลิตและการบริโภคงานบริการจะเกิดขึ้นพร้อมๆ โดยไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ หัตถอุตสาหกรรมจะมีการผลิตขึ้นมาก่อน หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนการขนส่ง การค้าส่ง การค้าปลีก และการบริโภค แต่ในงานบริการนั้น การผลิตบริการ (การให้บริการ) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกับการบริโภค การบริการ ในแง่นี้ทำให้ตัวผู้ผลิตบริการจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการบริการไปด้วย ในกรณีที่เป็นงานบริการประเภท ผู้รับบริการปรากฏอยู่ต่อหน้าการผลิตบริการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับบริการถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ไม่สามารถแยกออกจากการบริการได้

นอกจากนี้ ในงานบริการประเภทบันเทิงหรืองานที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญระดับสูง ผู้ซื้อบริการจะให้ความ

สำคัญต่อตัวผู้ให้บริการที่พวกเขาคาดหวังอย่างมาก เช่น นักเรียนที่จะเรียนพิเศษภาษาอังกฤษ พวกเขาจะให้ความสนใจว่าใครเป็นผู้สอน มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์สอนและอริยาสัยเป็นอย่างไร เป็นต้น

ประการที่สาม ความไม่คงเส้นคงวา (Variability) เนื่องจากคุณภาพของงานบริการขึ้นอยู่กับตัวผู้ให้บริการ สถานที่ และเวลาให้บริการ ด้วยเหตุนี้งานบริการจึงมีความไม่คงเส้นคงวามาก เช่น ในสำนักงานกฎหมายแต่ละแห่ง ย่อมมีทนายความหลายคนที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน อันทำให้คุณภาพของการให้บริการมีความแตกต่างกันค่อนข้างสูง

วิธีการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับความไม่คงเส้นคงวาของงานบริการโดยการควบคุมคุณภาพของการให้บริการ ซึ่งโดยทั่วไปมีดังนี้ ประการแรก การสรรหาและคัดเลือกให้ได้บุคลากรตรงกับคุณสมบัติที่ต้องการพร้อมกับการจัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร ประการที่สอง สร้างกระบวนการให้บริการที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน (Standardization of the service - performance Process) ทั่วทั้งองค์กร โดยการจัดทำพิมพ์เขียวที่เป็นแผนภูมิแสดงถึงขั้นตอนการทำงานทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ และประการที่สาม กำกับติดตามความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ โดยพิจารณาจากการร้องเรียน การให้คำแนะนำ การสำรวจความพึงพอใจของลูกค้า และการใช้บริการที่อื่นเพื่อการเปรียบเทียบ

ประการที่สี่ ความไม่สามารถเก็บรักษาเอาไว้ได้ (Perish ability) เนื่องจากมูลค่าของงานบริการจะถูกสร้างขึ้นในเวลาที่ใช้บริการเท่านั้น งานบริการจึงไม่สามารถเก็บกักเอาไว้ได้ ปัญหาความเสียหายที่เกิดจากการขายบริการไม่ได้จะเกิดขึ้นในสภาวะที่อุปสงค์มีความไม่แน่นอนสูง

การบริการที่ดีมีคุณลักษณะ ๗ ประการ

บริการ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า SERVICE ซึ่งมีความหมายของการบริการที่สามารถยึดเป็นหลักในการปฏิบัติได้ คือ²

S = Smiling & Sympathy ยิ้มแย้ม และเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นใจต่อความลำบากยุ่งยากของผู้มารับบริการ

E = Early Response ตอบสนองต่อความประสงค์จากผู้มารับบริการอย่างรวดเร็วทันใจ โดยไม่ต้องให้อ่อยปากเรียกร้อง

R = Respectful แสดงออกถึงความนับถือให้เกียรติผู้มารับบริการ

V = Voluntariness manner การให้บริการที่ทำอย่างสมัครใจ เต็มใจทำ ไม่ใช่ทำงานอย่างเสียไม่ได้

I = Image Enhancing การรักษาภาพลักษณ์ของผู้ให้บริการ และภาพลักษณ์ขององค์การด้วย

C = Courtesy ความกระฉับกระฉ่ง

E = Enthusiasm ความอ่อนน้อม อ่อนโยน สุภาพ มีมรรยาทดี

2 วสันต์ ยอดศรี, การวัดความพึงพอใจของสมาชิกในการใช้บริการภายในศูนย์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓-๓๔.

หลักการบริการสาธารณะ

การบริการสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่รัฐบาลจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการได้รับความปลอดภัย คือ หน่วยงานที่ให้การบริการเพื่อตอบสนองความต้องการความปลอดภัย เช่น ตำรวจ ทหาร เป็นต้น

๒) กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการได้รับความสะดวกสบาย ได้แก่ หน่วยงานที่ให้บริการตอบสนองความต้องการด้านความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต เช่น การไฟฟ้า การประปา องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร มองว่าการให้บริการสาธารณะมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ ๔ ด้าน คือ

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือทรัพยากรอันได้แก่บุคลากร ค่าใช้จ่าย อุปกรณ์ และ สิ่งอำนวยความสะดวก

๒) กิจกรรม (Activities) หรือกระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการที่จะใช้ทรัพยากร

๓) ผล (Results) หรือผลผลิต (Outputs) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการใช้ทรัพยากร

๔) ความคิดเห็น (Opinions) ต่อผลกระทบ (Impacts) ซึ่งหมายถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการที่ได้รับ จากความหมายดังกล่าวเป็นการพิจารณาโดยใช้แนวคิดเชิงระบบที่มีการมองว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการนำปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการผลิต และออกมาเป็นผลผลิตหรือการบริการ

การมองในแง่ของผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังการให้บริการ สามารถวัดได้จากความคิดเห็น หรือทัศนคติของผู้รับบริการที่มีต่อระบบการให้บริการนั้น

หลักการให้บริการสาธารณะ มีหลักสำคัญอยู่ ๕ ประการคือ

๑) บริการสาธารณะเป็นกิจกรรมที่อยู่ในความอำนาจการ หรือในความควบคุมของฝ่ายปกครอง

๒) บริการสาธารณะ มีวัตถุประสงค์ในการสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน

๓) การจัดระเบียบและวิธีการจัดทำบริการสาธารณะย่อมจะต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้เสมอโดยทั่วบทกฎหมาย

๔) การสาธารณะจะต้องจัดดำเนินการโดยสม่ำเสมอไม่มีการหยุดชะงัก ถ้าจะต้องหยุด ชะงักลงด้วยประการใดก็ตาม ประชาชนย่อมได้รับความเดือดร้อน หรือได้รับความเสียหาย

๕) เอกชนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากบริการสาธารณะเท่าเทียมกันเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยเสมอหน้ากัน

เป้าหมายของการให้บริการสาธารณะคือ การสร้างความพอใจให้เกิดแก่ผู้รับบริการ ดังนั้น การที่จะวัดว่าการให้บริการสาธารณะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ วิธีหนึ่งก็คือการวัดความพึงพอใจของ ประชาชนผู้รับบริการ เพื่อเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการ เพราะการวัดความพึงพอใจ

นี่เป็นการตอบคำถามว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการมีความสามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้หรือไม่ เพียงใด และอย่างไร

หลักธรรมที่ใช้ในการบริการสาธารณะ

หลักธรรมอีกอย่างที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสุขคือ สังคหวัตถุ ๔ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หลักธรรมนี้จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ สร้างมิตรไมตรีที่ดีต่อกันและกันได้ และเหมาะสมที่ใช้ในการบริการ ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น ได้แก่

๑) ทาน การให้ การเสียสละวัตถุสิ่งของต่างๆ ตามสมควรแก่กำลังตน เพื่อให้คนอื่นได้รับความสุขจากการมีวัตถุบ้าง เช่น การให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้า คนด้อยโอกาส การให้ทานนอกจากจะช่วยทำให้สังคมได้รับประโยชน์แล้ว ยังช่วยให้ตัวผู้ทำทานลดกิเลสตัณหาที่มีอยู่ในจิตใจได้ นั่นก็คือ ความโลภ ความตระหนี่ถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้การให้ทานยังเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เราสามารถปฏิบัติความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

๒) ปิยวาจา การพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่หยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ เรามักจะได้ยินกันบ่อยว่า อยู่คนเดียวระวังความคิด อยู่ร่วมมิตรระวังคำพูด การอยู่ร่วมกับผู้อื่น คำพูดเป็นสิ่งสำคัญมาก หากพูดเป็น รู้จักพูดเราก็จะได้ประโยชน์จากคำพูดนั้นมากมาย คำพูดที่ดีถูกกาลเทศะเพียงไม่กี่คำก็อาจเปลี่ยนจิตใจคนเลวให้กลายเป็นดีได้ เช่น พระพุทธเจ้าพูดกับองคุลิมาล ในขณะที่องคุลิมาลถือมีดไล่ฟันพระพุทธเจ้าและเรียกให้พระองค์หยุด พระองค์ไม่หยุดแต่พูดว่า เราหยุดแล้วท่านต่างหากที่ยังไม่หยุด เพียงแค่นี้ก็ทำให้องคุลิมาลได้สติและหันมาฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าจนบรรลเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ฉะนั้น เวลาจะพูดอะไรออกไป เราควรคิดให้ถี่เสียก่อน คำพูดของเราจึงจะมีค่า คำพูดที่เป็นปิยวาจา นั่นคือคำพูดที่เว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจ้า

๓) อัถลจริยา การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ทำตัวเป็นประโยชน์ เห็นใครทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมก็อาสาเข้าไปช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ หากสังคมมีคนประเภทนี้มากๆ ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ เกิดความรักความสามัคคีต่อกันและกัน การอาสาเข้าไปช่วยเหลือนี้เป็นเหมือนทุกคนได้หลอมละลายจิตใจเข้าเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดผลดีแก่สังคมโดยรวม

๔) สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ เป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควร การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ด้วยการร่วมสุข ร่วมทุกข์ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาคต่อกัน วางตัวเหมาะสม สังคมเขาปฏิบัติอย่างไร เราก็ปฏิบัติอย่างนั้นตามสมควร เขาอยู่อย่างไรเราก็อยู่อย่างนั้น เขากินอย่างไรเราก็กินอย่างนั้น จะทำให้การอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมเป็นไปด้วยความสุข ไม่มีการแบ่งแยก

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น มีผู้ประพันธ์เป็นคำกลอนเพื่อให้จำได้ง่ายๆ ว่า โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเสมอ ในพระสูตรต้นตปิฎก ที่มกนิทาย ปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ ๔ ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ภพก่อนกำเนิดก่อน เป็นผู้สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ การให้การกล่าว คำเป็นที่รัก การประพடுத்தให้เป็นประโยชน์ และความเป็นผู้มีเมตตาเสมอ ตถาคตยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะกรรมนั้น อันตนทำ สังสมพอกพูน ไพบูลย์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์แล้วมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้ ย่อมได้เฉพาะซึ่งมหาบุรุษลักษณะทั้ง ๒ นี้”

จึงกล่าวได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการนั้นนอกจากจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างมีความสุข ยังทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับบุญกุศลไปเกิดบนสวรรค์ด้วย และหากเกิดมาเป็นมนุษย์ในโลกนี้อีก ก็ย่อมจะเป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างสมบูรณ์

สรุป

การให้บริการประชาชนนั้น ผู้ให้บริการจะต้องให้การบริการด้วยความเป็นกัลยาณมิตร มีความมุ่งมั่นปรารถนาดี เต็มใจที่จะช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มความสามารถ เมื่อมีปัญหาติดขัดหรือขัดข้องด้านเอกสาร ก็คิดหาวิธีแก้ไข ช่วยคลี่คลายปัญหาให้ประชาชนได้รับการบริการที่ดี สมหวังกลับไปด้วยความซาบซึ้งประทับใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการให้บริการโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ย่อมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนทุกคนที่ไปขอรับบริการได้

บรรณานุกรม

- ประยูร กาญจนดุล. คำบรรยายกฎหมายปกครอง. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาบุญมี มาลาวิชโร, ธรรมใจ, (กรุงเทพมหานคร : ดีเอ็มจี, ๒๕๕๑)
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต และคณะ. โครงการประเมินความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๑.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- วสันต์ ยอดศรี. การวัดความพึงพอใจของสมาชิกในการใช้บริการภายในศูนย์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สมิต สัจฉกร. การต้อนรับและบริการที่เป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๒.
- สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและ กระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีสำนักงานเขต. รายงานฉบับสมบูรณ์โดยคณะพัฒนาสังคม ร่วมกับสมาคมพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.
- อเนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดลพัฒน์กิจ. Service Psychology จิตวิทยาบริการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และชุมชน

A Buddhist Sunday School and a Community

Miss Urairat Thongpinit¹

Abstract

This article presents how and what a Buddhist Sunday School in Thailand does for the benefit of the community. Content is about provided lessons and supported learning activities to students of a Buddhist Sunday School. In addition, description of expectation of parents, and community towards a Buddhist Sunday School and students' achievement both in physical and in mental health.

Keywords: a Buddhist Sunday School, instructional method, Community Strength, the self-training; the Kāya Bhāvanā

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึง โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในประเทศไทย ว่าทำอะไรและทำอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เนื้อหาของบทความมีรายละเอียดเกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนการสอน รายวิชา และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้นอกเหนือจากกิจกรรมในชั้นเรียน นอกจากนี้ บทความยังกล่าวถึง ความคาดหวังของผู้ปกครอง และชุมชน ต่อผลสัมฤทธิ์ด้านสุขภาพกายและจิตใจของนักเรียน

คำสำคัญ: โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระบบการเรียนการสอน ชุมชนเข้มแข็ง กายภาวนา

1. Introduction

Thai children have low academic performance, due to scoring of basic knowledge in the country annual test: Ordinary National Educational Test (O-Net), the OECD's, and the PISA tests (Organization for Economic Co-operation and Development, Program for International Student Assessment test) of its 2015 global rankings on Thai student performance in science, reading, and mathematics is under standard. Thailand ranks No. 55 out of a total of 72 countries in Program for International Student Assessment test (PISA). Unpleasantly, the PISA 2015 results of Thai students is lower than the results in 2014 for all subjects. While, Singapore ranks No 1, scoring 556, 535 and 564.

¹ Buddhist Educational Administration Program, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, nthongpinit@gmail.com

Thai Government tries to solve the problem by focusing on both budget and time for studying and learning. Thirty-six point four percent of the 2017 total budget of financial support is allocated. A policy of student's learning interest and time allotment in school called "Moderate Class, More Knowledge" is also launched.

Ministry of Education has put effort on policy of "Moderate Class, More Knowledge" is expected by school, educator and parent that it supports student in learning successfully. Learning evaluation is expected a better result either on the basic knowledge test, O-Net, or, the PISA. Ministry of Education has put effort that Thai students would have ability in applying knowledge to practice. Ministry of Education hopes education would solved problem.

King Rama IX, His Majesty King Bhumibol Adulyadej views on education, that, "In order to develop the nation, one should have not only knowledge but also other necessary qualifications". HM. King Bhumibol Adulyadej also gives examples that one should: "--- be ashamed to commit a sin, be honest in thought and action, be grateful to the country and benefactors, be unselfish, and be good hearted and kind to others." His Majesty King Rama IX also remarks on education that education can be divided into two kinds. One is academic education, which will be useful to the country after the students graduated. The other is the knowledge of dharma-Buddhist ethics that leads to ways of thinking and behaving in order to benefit oneself.

Office of the National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister, Bangkok, declares the overall objectives and development targets of the Twelfth Plan (2017-2021) follows the main targets that Thai people should have a good value-system, possess discipline, attitudes and manners according to the norms of society. Thai people should also be receptive to learning, practical, well-informed, responsible, physically and mentally healthy, spiritually refined, self-sufficient and able to represent Thainess. The Thainess is the Thai culture and tradition and many more.

In addition, the National Education Act of 2017-2021 have set the goals for achievement upon completing basic education. Parts of those focus on students' ability of critical thinking and problem solving, creativity and innovation, cross-cultural understanding, collaboration, teamwork and leadership, communications, information and media literacy, computing and ICT literacy, career and learning skills, and compassion.

Researches concern that happy learning will help students in learning. Uthaipayuck, D. stated in “The Development of the Buddhist Instructional Model for Enhancing Environmental Conservational Behavior of Young Children” that Buddhist Instructional Model and lesson plan is considered qualified for Thai students. Finding reveals that students perform better in the Buddhist Instructional Model class. It provides opportunity and encourages young children in learning happily through environmental and conservation behavior.

2. Concept of a Buddhist Sunday School

This article focuses on the Buddhist Sunday School under the patronage of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU.) main campus at Wang Noi district, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, Thailand.

2.1 Background of Buddhist Sunday School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhist Sunday School all over the Kingdom of Thailand, and also Buddhist Sunday School in the Buddhist Thai temples in foreign countries, is the result of establishment of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The university has a strong commitment as the leading center of knowledge in Buddhism and aims to integrate the knowledge with various sciences for human beings with the concentration to educate people, conduct excellent academic research for the development of university’s academic studies and for the benefit of happy society.

2.2 Promotion of Buddhism: His Majesty King Chulalongkorn, King Rama V, found Buddhism necessary for security, prosperity and peace in the country. This resulted His Majesty King Rama V support monks in education. His Majesty stated to consistently support Buddhism and monks. His commitments was the strong will in supporting Buddhism.

2.3 The Sangha Administration Act: His Majesty King Rama V issued the Sangha Administration Act in B.E. 2445 (1902). The 1902 Sangha Administration Act systemized the Sangha administration across the country. According to the Act, equality educational opportunity for all, both laymen and monks, was granted.

2.4 Establishment of Buddhist Sunday School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University: In 1953, a Buddhist Sunday school in Bangkok was founded by His Venerable Phra Pimondhamma (Ard Asabha Thera), after His official visit to the Buddhist temples

in the country of Burma and Sri Langa. His Venerable observed that there was a Dhamma class for young children and for those who are needy. When He came back from the visit, He proposed the idea of establishing the Buddhist Sunday school to administrators of Sangha and the monk-students of Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University. Later, in 1958, the Buddhist Sunday school in Bangkok was first formally introduced at Wat Mahathat Yuwarajarangsarit in Bangkok.

2.5 School campus: There are four campuses of Buddhist Sunday schools under the patronage of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU). They are as

1) Buddhist Sunday School, MCU, first and main campus, is

located in Wat Mahathat Yuwaratrangsarit, Thanon Maharat, Phra Nakhon District, Bangkok. Classes are officially operated since 13th July, 1958.

2) Buddhist Sunday School, MCU, Suansom school campus,

Somrongtai Sub-dist., Phrapradang Dist., Samutprakarn province. Classes founded in 29 June, 1985.

3) Buddhist Sunday School, MCU, WatTri Samakkee School campus,

Bang Muang Mai Sub-dist., Mueang Dist., Samut Prakan Province. Buddhist Sunday classes founded in 8th June, 1995.

4) Buddhist Sunday School, MCU, WangNoi campus is located at Lam

Sai sub-district, Wang Noi district, Ayutthaya province. It is an expansion of Wat Mahathat and Wat Si Sudaram.

2.6 School administration: School administrator is elected and promoted by the Sangha authority. School President, Vice president and the key management personnel are Buddhist monks in a high rank. Laypeople also have opportunity to work for other positions in the school administration too but in the level of assistant.

2.7 Instructional system of Buddhist Sunday school: The school instructional system of Buddhist Sunday school in Thailand and also in Thai Buddhist temples in other countries is under supervision of Department of Religious Affairs, Ministry of Culture. Financial and necessity is supported by Department of Religious Affairs, group of Buddhist followers, and four campuses are under the patronage of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. In addition, a large sum of budget is donated to the benefit of Buddhist Sunday school by Buddhist supporters. Supports are in the form of volunteers as teachers. There

are Buddhist monks and laypersons who are professionals in specific career.

Curriculum and subject: Curriculum and subject is graded in three levels, beginners, intermediate and advance. Subjects taught are in three categories. They are compulsory, elective and supported learning activities.

2.8 Subjects provided in Buddhist Sunday school, Mahachulalongkornrajavidyalaya: The subjects are Buddha Dharma taught by volunteer Buddhist monks in the morning. Later in the afternoon session, elective subjects are taught by volunteers lay persons. Volunteers lay persons are specialist in local wisdom and crafting arts.

There are two types of subjects, compulsory and elective. The compulsory ones are History of Buddhism, BuddhaDhamma, integrity and morality, including with Philosophy of Buddhism and other beliefs. The electives are general subjects as in schools of formal education. Elective subjects are crafting and arts, local Thai music and dance performance of local wisdom. Many activities are similar to the process of general public schools in the country. By the way, differences from other schools are compulsory subject. Buddhist Sunday school provides compulsory subjects on Pali study, Buddhist Chanting Practice, Meditation session, and Leading of Buddhist Ceremony Practice.

2.9. School fee: The school is free of charge, resulting from the statement above, that school is supported by Department of Religious Affairs, group of Buddhist supporters, and Mahachulalongkornrajavidyalaya University foundation. On the other hand, every applicant in the school is required on taking Buddhism and History of Buddhism as compulsory subject. There are three main compulsory subjects and some elective subjects provided. The compulsory subjects are Buddhism and History of Buddhism, the Buddha's teaching-'Dharma', integrity and morality including Philosophy of Buddhism and other beliefs. The elective subjects are local handcraft, classical and local Thai arts and music. The elective subjects are offered in accordance to the volunteers at certain school.

However, there are Buddhist Sunday schools in other countries that support themselves, for example a Buddhist Sunday School at Dharma Gate Buddhist College, Budapest, Hungary. Children who go to school pay for the school fee, but it is in a small sum

3. Community Strength

Mahachulalongkornrajavidyalaya University is the key supporter to Buddhist Sunday schools in Thailand. That is a great number of monks and lay-people volunteer teachers.

Many of them are former students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

In addition, the mission of the University is to nurture young children to opportunity in learning. This specific reason leads to the establishment and management of Buddhist Sunday schools. As a consequence, Buddhist Sunday schools support communities by welcoming children to come under the caring and sharing of the school with Buddhist monks volunteer as teachers. School provides meditation practice class to students. “A Development of the Instructional Model through Integrating Buddhist Concepts to Nurture Caring Behaviors in Nursing Students” reveals by Kosolchuenvijit, J. states that following Buddhist wisdom of the Four Noble Truths supports and encourages students on concepts in nurture caring behaviors.

In return, community around the Buddhist Sunday schools have opportunity to do good deed. Many people offer financial support and free lunch and others to students. Some specialist volunteer to teach, for example, English and other traditional Thai classic art. These lessons are great benefit to student in both physical and mental. Chimplee, K. reveals, in “Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Province” that local art relates to the knowledge, abilities and experience, which the elders have helped to create and transferred from generation to generation. The local knowledge is part of the social learning, influencing the way the younger generations think and live their daily lives. Local knowledge identifies knowledge through a collective thinking and decision-making process. It acquires and captures knowledge both within community and the neighbor.

Phrakhrupalad PrakobThanavuddho revealed the results of a research entitled, “Buddhist Based Happy Learning of Students in Buddhist Sunday School of MCU that students are happy in learning using learning method integrated with BuddhaDhamma. The learning meets requirements of students, their guardians and community. The learning plan is based on the Threefold Training principles. Findings shows that students were happy in learning

Attending Buddhist Sunday School is different from students’ actual school, students are in different environment from home and the practical school. Students study by observing the monk-teachers. They are encouraged to practice analytical thinking “Yonosomanasikāra” automatically. They slowly developed practicing the virtues for a

good household life, or virtues for lay people-**Gharāvāsa-Dharma**. Those are Sacca, Dama, Khanti and Cāga.

Parents and guardians said that they would like their children to be in the environment that children practice morality and integrity. Their opinion is that Buddhist Sunday School decreases their work of looking for activities for their children on weekend. In addition, the two younger parents see that having their children in relaxing classes with teachers who practice morality and integrity, is a sign of cultivating a better behavior in their children.

In conclusion, students' performance of behavior and their learning outcome confirmed that they are happy learning in the school environment. Students like their classes, their teachers and friends. They are happy to be with their teachers.

Volunteer teachers practice the Kāya Bhāvanā in the form of sharing and caring for students. **This Kāya-bhāvanā is a part of Bhāvanā 4**. Teachers help students learning through physical development, first. Next, while students are in the process of the training for physical development, they are continuing onto the cultivation of the heart. At the same time, the **Sila-bhāvanā**, is developed too. At the end, **Paññā-bhāvanā**: intellectual development of individual would be in progress. Then, happiness would be increased individually.

4. The self-training: the Kāya Bhāvanā

Development of happiness in Buddhism focuses on Paññā Bhāvanā, one of the Four Bhāvanā. The word Bhāvanā referring to prosperity or training for better achievement. The first one is development of physical training called Kāya Bhāvanā. That is the training and learning through the body organs. They are eyes, ears, nose, tongue and the physical body. Kāya Bhāvanā is a practice of living friendly in the environment with caring and sharing. For example, first, the eyes and the ears are for watching and listening to the benefit of concentration towards the path of wisdom. Second, consumption through eyes, ears, nose, tongue, must be carefully concentrate, if we really want those things.

The second Bhāvanā is development of a being in morality and integrity called Sila Bhāvanā. Sila Bhāvanā is the training and practicing a moral conduct, observing precepts with regulation and social rules. The person is said to know how to earn a living with honest efforts, and performs his economic duties properly. A person with Sila Bhāvanā

also associates with learned people that are helpful to the livelihood.

In addition, the third one is the development of mind called Citta Bhāvanā. It is the training of the state of consciousness. It is the cultivation of the heart and mind towards integrity and morality. The heart and mind is perfectly fulfilled with quality and competency. With the Citta Bhāvanā, the person enjoy his good health, and confident in conducting his life and duty with wisdom.

5. Conclusion

Necessities in learning social studies, religion and culture that religion and culture is stated to enables learners to acquire knowledge and understand the lives of human beings as both individuals and as coexisting members of a society. The learning area of social studies addresses student self-adjustment in harmony with environmental situations. Students are capable with morality and the ability to adjust knowledge gained for application in leading their lives as good citizens of the country and desirable members of the world community.

PhrakhrupaladPrakobThanavuddho revealed the results of a research entitled, “Buddhist Based Happy Learning of Students in Buddhist Sunday School of MCU that students are happy in learning using learning method integrated with BuddhaDhamma. The learning meets requirements of students, their guardians and community. The learning plan is based on the Threefold Training principles. Findings shows that students were happy in learning.

Phra Thataroth Adipanyo (Silasila) confirmed the research entitled Development of Buddhist Sunday School Model Based on Virtues Conducive to Growth (Vuddhi Dhamma) that apart from the compulsory subject, the elective subject of local wisdom took part in relieving social problems caused by youth. Buddhist Sunday school of Wat Gounchorn-wanaram, Ban Nongkuanchang, Tanbon Nongsongkorn, Muaeng District, Mahasarakam Province provides local wisdom class in elective subject. Local wisdom taught in this school was preservation of food called Jaew Bong, the popular northeastern spicy fish paste. Students also learn how to pleat, drape or smock the fabric for decoration of the podium, welcoming table, information board or platform.

Experiences and the accumulation of learning in a Buddhist Sunday school nurture students and community to have a strong and healthy relationship.

6. Bibliography

- Bhumibol Adulyadej, King. in Wedel, P. (1973). **Royal Speech to Board of Youth Buddhism**. July, 25th 1973. Citation: http://www.academia.edu/3527539/King_Bhumibol_Adulyadej_Learning_for_Life. [20-03-2016].
- Berkwitz, Stephen C. (ed.). **Buddhism in World Cultures: Comparative** Department of Religious Affairs. Citation: sys.dra.go.th/module/attach_media/sheet8120110708024531.pdf. [03-09-2017].
- Kosolchuenvijit, J. (2008). “**A Development of the Instructional Model Through Integrating Buddhist Concepts to Nurture Caring Behaviors in Nursing Students**”. Ph.D. (Ed.D). Curriculum Research and Development. Bangkok: Graduate School. Srinakarinwirot University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2012) **History of Mahachulalongkornrajavidyalaya University**. <http://www.mcu.ac.th/En/history.php> [03-09-2017]
- Ministry of Education, the. **Basic Education Core Curriculum, Thailand, B.E. 2551 (A.D. 2008)**
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). **The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)**. Office of the Prime Minister, Bangkok, Thailand.
- Office of the National Education Commission (ONEC). (2016). **National Education Act of 2017-2021**. Bangkok. Ministry of Education. Citation: <http://www.onec.go.th>.
- P.A. Payutto, (Evan, B. Trans.) (1998). **A Constitution for Living**. Sahadhammika Co., Ltd. Bangkok.
- Prakob Thanavuddho, Phrakhrupalad. (2015). “**Buddhist Based Happy Learning of Students in Buddhist Sunday School**”. Ph.D. (Buddhist Studies). Bangkok: Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thataroth Adipanyo, Phra. (Silasila). (2017). “**Development of Buddhist Sunday School Model Based on Virtues Conducive to Growth (Vuddhi Dhamma)**”. Ph.D. in Innova

ใบตอบรับเป็นสมาชิก
นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE)

ชื่อ-นามสกุล ..... อายุ .....

ปี

วัน/เดือน/ปีเกิด ..... อาชีพ .....

หมู่บ้าน..... หมู่ที่ ..... ซอย ..... ถนน .....

แขวง/ตำบล ..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์..... E-mail : .....

หมายเหตุ   เงื่อนไขการชำระเงิน

ธ.ไทยพาณิชย์ สาขาราชนาค (ออมทรัพย์) ชื่อบัญชี เสียงธรรมจากมหายาน

เลขที่ ๐๐๗-๒-๓๔๕๕๕-๙

ติดต่อเจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ
พระมหาสุริยา คั่นพาบ (แสงอินตา) โทร. ๐๙-๔๔๖๔-๕๓๕๒
นางสาวธีร์รวี เดชดวง โทร. ๐๙-๘๘๘๙-๑๒๗๕